

Nr 195.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående statens övertagande av vissa fordringar hos svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergen m. m.; given Stockholms slott den 25 februari 1926.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:t
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

C. E. Svensson.

Utdrag av protokollet över handelsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 25 februari 1926.

Närvarande:

Statsministern SANDLER, statsråden OLSSON, NOTHIN, SVENSSON, HANSSON, LINDERS, SCHLYTER, LARSSON, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anför chefen för handelsdepartementet, statsrådet Svensson, följande:

Det bolag, som på sommaren år 1921 under statens medverkan bildades för bevarande i svensk ägo av de i svenska händer befintliga stenkolstillgångarna å Spetsbergen, Svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergen, har, såsom känt, alltifrån sin tillkomst haft att kämpa med mycket stora ekonomiska svårigheter. Den vid bolagets bildande uppgjorda finansplanen har, närmast till följd av det starka priset på stenkol, icke kunnat hållas och endast genom upprepade statsingripanden av olika natur har bolaget kunnat skyddas från nödvändigheten att träda i likvidation.

Bihang till riksdagens protokoll 1926. 1 saml. 164 häft. (Nr 195.)

Då jag med hänsyn till bolagets brydsamma belägenhet och den fallande pristendensen å kolmarknaden ansåg nödvändigt, att till förnyad ingående prövning upptoges frågan, huru med statens intressen i de svenska stenkolsfyndigheterna å Spetsbergen borde förfaras, tillkallade jag jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 12 juni 1925 tre sakkunniga personer, ledamoten av riksdagens andra kammare, pensionsfullmäktigen J. B. Eriksson i Grängesberg, verkställande direktören i ingenjörsvetenskapsakademien, kommerserådet A. F. Enström och kommerserådet K. Sidenvall för att i samråd med styrelsen för bolaget verkställa utredning och avgiva förslag i dylikt hänseende. Vid denna utredning syntes mig främst böra undersökas, huruvida i betraktande av läget å kolmarknaden och övriga omständigheter förutsättningar för ett fortsatt uppehållande av driften vid de svenska stenkolsgruvorna på Spetsbergen föreläge eller genom lämpliga åtgärder kunde åstadkommas. Visade det sig, att så icke vore fallet, borde undersökas, huruvida sådana anstalter kunde träffas, att äganderätten till de ifrågasvarande stenkolsfyndigheterna, trots det att gruvdriften tillsvidare nedlades, likväl alltjämt bibehölles i svenska händer. Besvarades jämväl denna fråga nekande, syntes icke återstå annat än att taga under övervägande, huru statens kapitalengagemang i gruvföretaget måtte kunna på lämpligaste sätt avvecklas. En fullständig plan för avvecklingsarbetet borde i sådant fall uppgöras.

Den 10 februari 1926 hava numera de sakkunniga efter samråd med bolagets styrelse avlämnat betänkande och utredning i ämnet. Betänkandet utmynnar i ett förslag om upptagande av underhandlingar med de privata fordringsägarna och borgensmännen för bolagets lån rörande överlåtande på staten av deras andel i företaget eller, om dylika underhandlingar icke förde till resultat, företagens försäljning till eventuellt hugad spekulant. För bestridande av oundgängliga utgifter till dess försäljning och slutlig avveckling av företaget kunde ske vore enligt de sakkunniga nödvändigt, att ett anslag av omkring 105,000 kronor utverkades av riksdagen att i mån av behov såsom lån med av de huvudsakliga fordringsägarna medgiven förmånsrätt ställas till bolagets disposition.

Efter remiss har kommerskollegium den 12 februari 1926 utlätit sig i ärendet.

Vidare har bolagets styrelse med skrivelse den 10 februari 1926 till mig överlämnat ett utav en ledamot av styrelsen, konteramiralen S. Ankarcróna, för styrelsen den 9 i samma månad framlagt förslag om viss rekonstruktion av bolaget m. m.

Sedan förevarande spörsmål varit föremål för vederbörlig beredning inom handelsdepartementet, anhåller jag nu att få underställa detsamma Kungl. Maj:ts prövning, därvid jag dock till en början skall tillåta mig att lämna en redogörelse för vad från statens sida hittills åtgjorts för tillvaratagande av de svenska intressena i stenkolsfyndigheterna å Spetsbergen.

I en den 27 april 1920 dagtecknad skrift gjorde styrelsen för aktiebolaget Spetsbergens svenska kolfält framställning hos Kungl. Maj:t om avlåtande av proposition till riksdagen i syfte att för teckning av aktier i bolaget måtte beviljas ett anslag av 5,000,000 kronor.

Till stöd för sin framställning anförde styrelsen i huvudsak följande.

Sedan genom av svenska forskare utförda geologiska undersökningar förekomsten av brytbara kolflötser på Spetsbergen blivit konstaterad, hade år 1910 försvars- och undersökningsarbeten utförts inom vissa områden, som därvid ockuperats för svensk räkning. Då ett år 1911 bildat aktiebolag aktiebolaget Isfjorden-Belsund, å vilket de ockuperade områdena blivit överlättna och som årligen utfört försvarsarbeten inom dessa områden, icke haft tillräckligt kapital för att påbörja rationell brytning av stenkolen, hade för detta ändamål år 1916 aktiebolaget Spetsbergens svenska kolfält blivit bildat med ett aktiekapital av 2,500,000 kronor. Aktiebolaget Isfjorden-Belsund överlämnade därvid till det senare bolaget de för svensk räkning ockuperade områdena mot erhållande av dels 350,000 kronor i aktier i detta bolag, dels ock en royalty av 50 öre per utbrutet ton stenkol att utgå sedan 250,000 ton brutits eller i varje fall från och med år 1923.

Till följd av de alltjämt ökade material- och arbetspriserna hade det snart visat sig nödvändigt att tillföra bolaget nytt kapital. På grund därav hade år 1917 utfärdats inbjudning till teckning av aktier i bolaget till ett belopp av ytterligare 2,500,000 kronor, vilket belopp bolaget dock endast med svårighet lyckats få fulltecknat.

Under 1918 års sommar hade utskeppats omkring 4,000 ton kol. Under år 1919 hade utskeppningen stigit till omkring 20,000 ton kol och under 1920 års sommar beräknades omkring 50,000 ton kol kunna utskeppas. Av de utskeppade kolen hade största delen levererats till statens järnvägar med Narvik som huvudsaklig leveransort. För år 1920 hade kontrakt tecknats med järnvägsstyrelsen om leverans av 40,000 ton kol.

Av olika anledningar hade likväl för bolaget uppstått behov av ökade rörelsemedel, och för tillgodoseende av detta behov hade styrelseledamöterna i bolaget måst ikläda sig borgen för avsevärda belopp. De kapitalbelopp, som därigenom tillförts bolaget, vore emellertid icke tillräckliga. En av bolagets verkställande direktör upprättad arbetsplan gäve nämligen vid handen, att för täckande av bolagets behov av rörelsekapital samt för utförande av de anläggningar, som vore behövliga för att möjliggöra en ur olika synpunkter önskvärd ökning av kolbrytningen till 100,000 ton om året, erfordrades, att i bolaget insattes ett kapital av ytterligare 5,000,000 kronor. Då utsikt icke förefunnes att inom landet på enskild väg få detta behov fyllt, hade fråga uppstått att i företaget binda utländskt kapital eller att i yttersta fall sälja bolagets fyndigheter och anläggningar till utlandet. Enär det emellertid syntes bolagsstyrelsen vara av synnerlig vikt, att, såsom stenkolsfrågan efter världskrigets slut utvecklats sig, Sverige icke avhände sig ifrågakvarande kolfyndigheter — vilka beräknades innehålla kvantiteter

Statens hitillsvarande insats för tillvaratagande av de svenska intressena i stenkolsfyndigheterna å Spetsbergen.

Framställning från styrelsen för aktiebolaget Spetsbergens svenska kolfält om teckning av aktier i bolaget till ett belopp av 5,000,000 kronor.

motsvarande Sveriges hela kolimport under flera hundra år — samt då givetvis såväl fördelen för Sverige att erhålla kol från Spetsbergen som utsikterna för ett ekonomiskt tillfredsställande resultat av driften ökades, därest större kvantiteter kol årligen brötes, funne sig styrelsen böra hemställa om statens medverkan för erhållande av den erforderliga kapitalökningen.

Över bolagets framställning avgav kommerskollegium den 21 maj 1920 infortrat utlåtande samt överlämnade därvid tillika, bland annat, på föranledande av kollegium i ärendet avgivna yttranden av fullmäktige i järnkontoret, ingenjörsvetenskapsakademien, Sveriges industriförbund samt Sveriges redareförening.

*Yttranden
över bolagets
framställning.*

Samtliga de av kollegium hörda korporationerna framhöllo angelägenheten av att söka minska landets oberoende av den utländska kolmarknaden och tillstyrkte för den skull bifall till bolagets framställning under samstämmigt uttalande, att ett bibehållande i svensk ägo av ifrågavarande kolfyndigheter måste betecknas såsom ett viktigt nationellt intresse.

*Kommerskollegii utlåtande
den 21 maj
1920.*

I sitt förenämnda utlåtande den 21 maj 1920 erinrade kommerskollegium till en början, hurusom Sveriges import av stenkolsbränsle uppgått till följande kvantiteter, nämligen år 1913 till 5,212,000 ton, år 1914 till 5,421,000 ton, år 1915 till 5,616,000 ton, år 1916 till 5,636,000 ton, år 1917 till 4,227,000 ton, år 1918 till 2,827,000 ton och år 1919 till 2,227,000 ton.

Kollegium lämnade därefter en redogörelse för en inom kollegium verkställd utredning rörande utsikterna att kompensera den brist å stenkolsbränsle, som enligt kollegii mening syntes en längre tid framåt bliva rådande, genom ett intensivare utnyttjande av inhemska bränsletillgångar såsom ved, brännrotv, träoljor, skifferoljor och produkter av sulfitulut. Av denna utredning hade enligt kollegii åsikt framgått, att någon lösning av bränsleproblemet ej kunde vinnas med enbart anlitan av dessa utvägar, utan att man vore hänvisad till att i möjligaste grad utnyttja alla tänkbara resurser för att undgå den inverkan, en ytterligare inknappning i bränsletillgången skulle medföra. Visserligen vore de kolkvantiteter, som årligen kunde utvinnas från bolagets fyndigheter, icke i och för sig så synnerligen betydande i förhållande till Sveriges hela kolbehov. Men enligt kollegii mening vore situationen i avseende å bränslefrågan sådan, att det vore av största vikt, att *alla* möjligheter till fyllande av bränslebehovet utnyttjades.

De gjorda uppskattningarna av bolagets kolfyndigheter vore givetvis mycket approximativa och osäkra, såsom grundade på ofullständigt undersökningsmaterial. Det kunde emellertid anses såsom med säkerhet fastslaget, att stenkolstillgångarna vore mycket betydande samt att desamma räckte till för varje tänkbar brytning under en mycket lång tidsperiod.

De brutna kolen, särskilt de från Braganzadistriktet, hade, med undantag av en anmärkt benägenhet att bilda stybb, visat sig vara av utmärkt beskaffenhet samt i varuvärde och askhalt jämgoda med de bättre engelska kolsorterna.

Kollegii utlåtande utmynnade i följande uttalande:

»Beträffande den efter nu planerade utvidgningar beräknade årliga brytningen och skeppningen av 100,000 ton är denna kvantitet, som ju representerar cirka 2 procent av Sveriges årliga importbehov före kriget och cirka 4 procent av de kvantiteter, som under de senaste tre åren kunnat erhållas från utlandet, visserligen i och för sig icke så synnerligen betydande i förhållande till Sveriges hela kolbehov. Men såsom kollegium förut anfört, är situationen i avseende å bränslefrågan sådan, att det är av största vikt, att *alla* möjligheter till fyllande av bränslebehovet utnyttjas. Vidare torde eventuellt efter genomförandet av nu planerade ökade brytning en ytterligare utökning till 200,000 å 300,000 ton vara möjlig med jämförelsevis begränsade ytterligare kostnader.

På grund av det anförda anser kollegium, i likhet med de i ärendet hörda institutionerna, det vara en angelägenhet av största vikt och betydelse för Sveriges näringsliv i dess helhet, att de svenska kolgruvorna på Spetsbergen förbli i svensk ägo och att brytningen därstädes snarast möjligt utökas.

Då, såsom bolaget påvisat, det ej visat sig möjligt att för närvarande på enskild väg uppbringa det erforderliga kapitalet, torde detta förhållande sammanhänga dels med den allmänna penningknappheten i landet dels med de ovissa moment, som ligga i fyndigheternas belägenhet och skeppnings-svårigheterna.

Emellertid lära dessa svårigheter ej hava förhindrat, att erbjudande från utlandet lämnats om inköp av stenkolstillgångarna.

Under dessa förhållanden anser kollegium det vara ett statsintresse att vidtaga åtgärder för bevarande av dessa betydande fyndigheter i svensk ägo och detta företrädesvis under sådan form, att svenska staten beredes ett betryggande inflytande över stenkolstillgångarnas utnyttjande, även om en sådan åtgärd måste anses innebära en viss ekonomisk risk.

Det av bolaget beräknade kapitalbehovet utgör 5 miljoner kronor.

Den beräknade användningen av detsamma fördelar sig, enligt vad kollegium inhämtat, ungefärligen på följande sätt:

till betalning av bolagets nuvarande svävande skulder cirka kronor	2,000,000
» nyanläggningar å Spetsbergen	» 2,825,000
» ökat driftkapital	» 175,000
	Summa kronor 5,000,000.

Den form, under vilken staten skulle lämna erforderligt kapitaltillskott, kan uppenbarligen tänkas varierad på åtskilliga olika sätt, nämligen antingen såsom aktieteckning eller som lån, eventuellt i samband med leveransförskott, eller medelst en kombination av dessa båda utvägar. Emellertid synes formen av aktieteckning, varvid staten, genom att ingå såsom aktieägare med 50 procent av aktiekapitalet och sålunda faktiskt förvärva majoriteten inom bolaget, skulle erhålla fullt betryggande inflytande över företags ledning, vara ur det allmännas synpunkt att föredraga.

Enligt vad den förebragta utredningen över kapitalbehovet utvisar, skulle de erforderliga medlen fördela sig ungefärligen på följande sätt:

erforderligt under 1920	kronor 2,750,000
» » 1921	» 1,000,000
» » 1922	» 1,250,000.

Kollegium får alltså förorda, att Eders Kungl. Maj:t täcktes — — föreslå riksdagen bevilja ett anslag å 5,000,000 kronor till teckning för statens räkning av aktier i aktiebolaget Spetsbergens svenska kolfält på sätt och under de närmare villkor, som kunna befinnas lämpliga.»

Chefens för handelsdepartementet anförande till statsrådsprotokollet den 18 mars 1921.

Vid ärendets föredragning inför Kungl. Maj:t den 18 mars 1921 anförde dåvarande chefen för handelsdepartementet — efter att hava berört frågan om tillgodoseendet av vårt lands bränslebehov under de närmast föregående åren — bland annat följande:

»Alltsedan mitten av år 1920 är emellertid att anteckna en väsentlig förbättring av kolimporten, och för närvarande ställer sig ju saken så, att, ehuru importen av stenkol ingalunda uppgått till kvantiteterna före kriget, någon kolbrist, vad angår den löpande förbrukningen, icke föreligger. Att märka är likväl, att den nu jämförelsevis goda tillgången på stenkol i väsentlig grad har sin grund i den för närvarande rådande industriella depressionen. Huru förhållandena i fråga om koltillgången för framtiden komma att ställa sig, är omöjligt att nu förutsäga. Enligt preliminära uppgifter i 'Board of Trade Journal' har den engelska kolproduktionen under år 1919 utgjort 229,700,000 engelska ton och under år 1920 229,295,000 ton. Till jämförelse må meddelas, att kolproduktionen i England under år 1913 utgjorde 287,430,000 ton. Av dessa siffror framgår, att kolbrytningen i England nedgått högst betydligt från sistnämnda år. Skulle för framtiden kolproduktionen i England än ytterligare minska och samtidigt den nu över hela världen rådande lågkonjunkturen avlösas av en ny industriell uppsvingperiod, lär det icke vara uteslutet, att frågan om vårt lands förseende med kolbränsle åter kan komma i ett mer eller mindre allvarligt läge.

Trots den avgjorda lättnad i koltillförseln, som inträtt, sedan aktiebolaget Spetsbergens svenska kolfälts nu förevarande framställning hos Kungl. Maj:t gjordes, måste det sälunda, även om man endast tager hänsyn till den mera närliggande framtiden, för vårt land vara av värde — med hänsyn till ovishheten om, huru förhållandena å den utländska kolmarknaden kunna komma att gestalta sig — att vara i besittning av så stora egna koltillgångar som möjligt. Detsamma gäller givetvis i än högre grad, om man ser saken på längre sikt. De mera centralt belägna koltillgångar, ur vilka världsbehovet av kol nu täckes, äro ju ingalunda outömliga utan måste, om de alltjämt skattas lika hårt som under de sista decennierna, inom en framtid, som redan kan överskådas, börja att sina. Därest icke dessförinnan en tekniskt och ekonomiskt framkomlig väg utfunnits att undvara eller effektivt minska användningen av kolbränsle, framställer sig då nödvändigheten att gripa till de koltillgångar, vilka på grund av sitt svårtillgängliga läge, klimatiska förhållanden och dylikt för närvarande icke alls eller endast i mindre mån tagas i anspråk.

Under sådana omständigheter torde det få betecknas som ett nationellt intresse av stor vikt, att de väldiga kollager, vilka förefinnas inom de av ovannämnda bolag och dess föregångare ockuperade områdena på Spetsbergen och vilka vid nuvarande kolförbrukning skulle, därest de tillfullo kunna utnyttjas, under århundraden framåt förslå till täckande av hela vårt lands kolbehov, allt fortfarande bibehållas i svensk ägo och under uteslutande svenskt inflytande. För att möjliggöra detta hava, enligt vad jag förvissat mig om, vissa av bolagets styrelseledamöter hittills påtagit sig stora personliga risker. Då de nu icke äro i tillfälle att ikläda sig de

ytterligare uppoffringar, som erfordras för att säkerställa bolagets fortbestånd, och det för bolaget behövlige rörelsekapitalet under nu rådande ekonomiska depression icke lär kunna genom aktieteckning uppbringas bland allmänheten, synes det mig, som om staten, för att förhindra försäljning till utlandet av bolagets ovannämnda naturtillgångar, icke bör undandraga sig att lämna bolaget det stöd, varav bolaget för fortsättande av sin rörelse är i behov.

Jag vill emellertid icke underlåta att betona, att jag, då jag nu tillstyrker statligt stöd åt bolaget, därmed icke velat göra något som helst uttalande i fråga om bolagets konkurrenskraft och ekonomiska möjligheter under den närmaste framtiden. Den omständigheten, att bolaget under de hittills gångna åren av sin verksamhet haft att uppvisa någon om ock obetydlig vinst på sin rörelse, lämnar i dylikt hänseende knappast någon ledning. Å ena sidan har bolaget under dessa år fått binda alla sina tillgängliga kapitaltillgångar i nyanläggningar, vilka först småningom kunnat tagas i anspråk och göras räntabla; å andra sidan åter hava ju under samma tid avsättnings- och prisförhållandena å kolmarknaden varit för bolaget exceptionellt gynnsamma.

De upplysningar, som från bolaget lämnats, synas mig dock giva anledning till förhoppning, att bolaget, om detsamma sättes i tillfälle att utöka sina anläggningar till en årlig brytning av minst 60,000 ton, skall äga möjlighet att sälja sina kol i konkurrens med dem, som från andra trakter av världen införas i vårt land. I vad mån dessa förhoppningar komma att infrias, beror emellertid i sista hand på utvecklingen inom den internationella kolmarknaden, vilken utveckling för närvarande undandragit sig varje säkert bedömande. I allt fall bör det stå klart, att det stöd, som nu kan komma att lämnas bolaget, icke är avsett att för bolaget möjliggöra intjänandet under den närmaste tiden av några mera betydande vinster, utan helt bör betraktas som en på framtiden inriktad åtgärd, avsedd att för kommande tider bevara de ifrågakvarande kolfyndigheterna åt vårt land.

Jag anser mig i detta sammanhang böra nämna, att från norska statens sida omfattande åtgärder vidtagits för stödjande av det norska bolag, 'Aktieselskabet Store Norske Spitsbergen Kulkompani', som under liknande betingelser som det svenska bolaget för närvarande arbetar å Spetsbergen.

Huruvida det stöd, som av staten kan komma att lämnas bolaget, lämpligen bör givas i den form, som bolaget föreslagit, d. v. s. så, att staten med visst belopp ingår såsom delägare i bolaget, eller på annat sätt, kan ju vara föremål för olika meningar. Givetvis låter den utvägen också tänka sig, att staten såsom lån ställer det erforderliga beloppet till bolagets förfogande. Lånevägen erbjuder emellertid den svårigheten, att bolaget, så länge de rättsliga förhållandena på Spetsbergen icke äro ordnade och möjlighet till in-tecknande av bolagets egendom å ögruppen sålunda är utesluten, icke är i tillfälle att för lånet ställa betryggande säkerhet. Å andra sidan kan mot den av bolaget föreslagna formen för det statliga stödet invändas, att staten genom att ingå såsom delägare i bolaget icke kan undgå att i viss mån bliva medansvarig för bolagets framtid och därigenom nödgad till ytterligare ekonomiska uppoffringar, som icke för närvarande kunna överskådas. Då jag, i trots av denna invändning, vilken synes mig icke kunna fränkännas visst fog, likväl ansluter mig till det av bolaget framställda förslaget, beror detta därpå, att staten genom att inträda såsom aktieägare i bolaget erhåller direkt del i de bolagets naturtillgångar.

vilkas bevarande åt Sverige enligt min mening utgör den bärande grunden för ett statligt ingripande i den föreliggande angelägenheten. Härtill kommer, att staten vid ett aktieförvärv med större berättigande än vid en vanlig länetransaktion kan knyta krav på visst inflytande å bolagets ledning och viss kontroll över dess förvaltning och drift. Att statsinflytandet icke bör sträckas längre än omständigheterna oundgängligen påkalla och i varje fall icke därhän, att bolagets ställning såsom självständigt drevet affärsföretag äventyras, synes mig å andra sidan med hänsyn till arten av bolagets rörelse uppenbart.

Om jag alltså finner mig därutinnan böra biträda den av bolaget gjorda framställningen, att jag tillstyrker statligt övertagande av aktier i bolaget, anser jag mig däremot i så måtto böra föreslå en avvikelse från vad bolaget hemställt, att beloppet av statens aktieförvärv begränsas till 3 miljoner kronor. Vad som föranleder mig att föreslå en dylik begränsning är i främsta rummet statsfinansiella skäl. Men härtill kommer, att försiktigheten synes mig bjuda att icke under förhandenvarande förhållanden för nyanläggningsändamål i bolaget investera alltför betydande kapital. Bolagets ledning beräknar själv, att, därest nytt rörelsekapital till belopp av 3 miljoner kronor tillföres bolaget, dess anläggningar å Spetsbergen skola kunna utvidgas därhän, att de möjliggöra en årlig brytning och utfraktning av kol till en kvantitet av 60,000 ton. Även om genom ett större kapitaltillskott kolbrytningen skulle kunna än mera ökas och brytningskostnaden per ton därigenom ytterligare något nedbringas, anser jag för min del riktigast att, intill dess förhållandena å kolmarknaden någorlunda stabiliserats och bättre överblick vunnits över bolagets bärkraft och konkurrensmöjligheter, stanna vid det kapitalengagemang, som för uppehållandet i skälig omfattning av bolagets rörelse kan anses oundgängligen nödvändigt.

Jag anhåller nu att i korthet få redogöra för ett förslag till överenskommelse mellan svenska staten och bolaget, som jag låtit upprätta inom handelsdepartementet. — — —

Enligt förslaget skulle staten utfästa sig att, sedan bolaget i vederbörlig ordning fattat beslut om ökning av sitt aktiekapital med tre miljoner kronor, teckna och med nominella beloppet inbetala de nya aktierna, vilka skulle vara likställda med förutvarande aktier i bolaget samt berättiga till vinstutdelning från och med räkenskapsåret den 1 juli 1921—30 juni 1922. Statens skyldighet att teckna aktierna skulle dock icke inträda, förrän vissa ändringar i bolagsordningen, avseende att trygga statens intressen i bolaget, vidtagits och registrerats. För att emellertid möjliggöra för bolaget att komma i åtnjutande av det nya aktiekapitalet redan innan berörda ändringar hunnit vidtagas, skulle staten tillika utfästa sig att även dessförinnan verkställa teckningen, såvida personlig förbindelse lämnades av ledamöterna i bolagets styrelse att, i händelse bolaget bruste i fullgörandet av de föreskrivna ändringarna i bolagsordningen, av staten, därest så påfordrades, till parikurs tillösa sig aktierna.

Det genom nyemissionen tillkomna aktiekapitalet skulle bolaget utfästa sig att använda till nödigt rörelsekapital och till utbyggande av bolagets anläggningar på Spetsbergen i ändamål att öka utskeppningen till minst 60,000 ton stenkol årligen. Staten skulle vidare — närmast för dess järnvägars behov — tillerkännas företrädesrätt i viss utsträckning till inköp av de stenkol, som bolaget utskeppade, samt äga taga del av bolagets undersökningar rörande koltillgången på Spetsbergen ävensom själv låta

utföra sådana undersökningar inom bolagets områden, och skulle bolaget förbinda sig att icke utan Kungl. Maj:ts tillstånd avhända sig eller med inteckning belasta sina områden på Spetsbergen.

Enligt de föreslagna ändringarna i bolagsordningen skulle Kungl. Maj:t äga att i bolaget utse en å två styrelseledamöter och en revisor jämte suppleanter för dem. I fråga om utövande av rösträtt å bolagsstämma skulle den bestämmelsen intagas, att envar ägde rösta för fulla antalet aktier, som han ägde eller för vilka han såsom ombud hade att föra talan. Utlännings aktieförvärv skulle begränsas och beslut om ändring av bolagsordningen ävensom om ökning av aktiekapitalet utöver 8,000,000 kronor för sin giltighet göras beroende av Kungl. Maj:ts godkännande.

På Kungl. Maj:t torde få ankomma att, därest det ifrågasatta anslaget beviljas, underteckna kontrakt med bolaget, därvid Kungl. Maj:t torde böra äga att vidtaga de ändringar i det av mig nu framlagda kontraktsförslaget, som tilläventyrs kunna befinnas påkallade.»

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställde föredragande departementschefen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att, för tecknande av aktier i aktiebolaget Spetsbergens svenska kolfält i huvudsaklig överensstämmelse med vad i berörda kontraktsförslag angäves, å tilläggsstat för år 1921 bland utgifter för kapitalökning anvisa ett reservationsanslag av 3,000,000 kronor.

Kungl. Maj:ts proposition i ämnet (nr 218) avläts till riksdagen i enlighet med föredragandens hemställan.

*Kungl. Maj:ts
proposition nr
218 till 1921
års riksdag.*

I skrivelse den 15 juni 1921, nr 333, anmälde sedermera riksdagen sitt beslut i anledning av Kungl. Maj:ts nyssnämnda proposition nr 218.

*1921 års riksdags
skrivelse
nr 333.*

Riksdagen, som ansåg, att, till vinnande av ett rättvist förhållande mellan de aktier, som staten kunde komma att teckna, och det redan förefintliga aktiekapitalet, en nedskrivning av nämnda kapital från 5,000,000 till 3,000,000 kronor borde äga rum samt att för verksamhetens fortsättande borde bildas ett nytt bolag, å vilket aktiebolaget Spetsbergens svenska kolfält skulle överlåta sin rörelse, inskränkte statens kapitalinsats till 2,000,000 kronor. Härav anvisades å tilläggsstat för år 1921 ett belopp av 1,250,000 kronor, att av Kungl. Maj:t, i huvudsaklig överensstämmelse med vad i ett omarbetat, skrivelsen bilagt kontraktsförslag angäves, användas för teckning och likvidering av aktier i det bolag, som vore avsett att bildas för övertagande av den av aktiebolaget Spetsbergens svenska kolfält bedrivna rörelsen. Därjämte anvisades å extra stat för år 1922 ett belopp av 750,000 kronor, att, därest Kungl. Maj:t skulle finna förhållandena därtill böra föranleda, av Kungl. Maj:t användas för teckning och likvidering av ytterligare aktier i samma bolag.

Såsom förutsättning för statligt kapitalengagemang i bolaget uppställdes därjämte det villkoret, att borgensmännen för det äldre bolagets banklån förbunde sig att tillhandahålla det nya bolaget kredit, intill den 1 juli 1922 till belopp av 1,500,000 kronor samt för tiden därefter t. o. m. den 30 juni 1923 till belopp av 1,000,000 kronor.

Teckning och likvidering av aktier till nominellt belopp av 1,250,000 kronor i svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergen.

Sedan chefen för handelsdepartementet med stöd av honom utav Kungl. Maj:t lämnat bemyndigande å Kungl. Maj:ts och kronans vägnar den 27 juni 1921 ej mindre undertecknat kontrakt med aktiebolaget Spetsbergens svenska kolfält, likalydande med det vid riksdagsskrivelsen fogade kontraktsförslaget, rörande bildandet av ett nytt bolag för övertagande av förstnämnda bolags rörelse än även i vederbörlig ordning tecknat aktier till nominellt belopp av 1,250,000 kronor i det nya bolaget, benämnt svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergen, anmodade Kungl. Maj:t den 29 juni 1921 fullmäktige i riksgäldskontoret att, mot erhållande av vederbörligen utställda interimsbevis och med användande av det utav riksdagen för ändamålet å tilläggsstat för år 1921 anvisade anslaget, till styrelsen för sistnämnda bolag erlægga likvid med 1,250,000 kronor för de av staten tecknade aktierna i bolaget.

Framställning från bolaget om förskottslikvid för stenkol m. m.

Sedan bolaget därefter kommit till stånd och under några månader varit i verksamhet, anmälde styrelsen för bolaget i en den 26 september 1921 dagtecknad, till Kungl. Maj:t ingiven skrift, att bolaget, till följd av det inträffade starka prisfallet å stenkol, för uppehållande av driften under brytningssäsongen 1921—1922 vore i oavvisligt behov av ytterligare rörelsekapital till belopp av 1,350,000 kronor. Styrelsen hemställde förty, att Kungl. Maj:t ville bemyndiga järnvägsstyrelsen att omedelbart till bolaget utbetala ett belopp av 600,000 kronor såsom förskott för blivande stenkolsleveranser, varjämte styrelsen förklarade sig, i händelse av bifall till denna framställning, förutsätta, att vid prövningen av densamma beaktades nödvändigheten av att för verksamhetens upphållande under brytningsperioden 1921—1922 jämväl den i utsikt ställda ytterligare teckningen av aktier till belopp av 750,000 kronor i svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergen komme att fullföljas i början av år 1922.

Av statens styrelseledamöter i bolaget under år 1921 verkställd undersökning av bolagets ekonomiska ställning och framtidsutsikter.

I anledning av den av styrelsen för svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergen sålunda gjorda framställningen och med hänsyn till vissa av riksdagen i dess ovannämnda skrivelse den 15 juni 1921 gjorda uttalanden rörande förutsättningarna för ytterligare statlig aktieteckning i nämnda bolag uppdrog dåvarande chefen för handelsdepartementet åt de av Kungl. Maj:t utsedda ledamöterna i bolagets styrelse, ledamoten av riksdagens andra kammare, landshövdingen S. Lübeck och kommerserådet R. Sohlman, vilka under sommaren besiktigat bolagets anläggningar å Spetsbergen, att verkställa en ingående undersökning av bolagets ekonomiska ställning och framtidsutsikter samt möjligheterna för att i den förändrade situation, som inträtt å kolmarknaden, uppehålla en ekonomiskt lönande kolbrytning å Spetsbergen.

Resultatet av denna undersökning förelåg i en till bemälda departementschef under hösten 1921 avgiven promemoria, däri anfördes bland annat följande.

Styrelsen för det nya bolaget hade redan vid sitt första sammanträde till prövning upptagit frågan om fullföljande eller nedläggande av gruvdriften å Spetsbergen under driftsåret 1921—1922. Med hänsyn till de å Spetsbergen rådande förhållandena måste nämligen anställande av arbetspersonal samt inköp av materiel och proviant för vintersäsongen ske under sommaren och helst senast under juli månad. På grund därav hade det ansetts önskvärt och nödvändigt, att styrelsen redan under förra hälften av juli månad fattade ställning till frågan om driftens uppehållande eller inställande.

Sedan genom bolagets verkställande direktör detaljerade beräkningar avvägabragts dels rörande driftskostnaderna för det instundande året, dels ock rörande bolagets ställning i likviditetsavseende under såväl fortsatt som inställd drift, hade styrelsen den 14 juli 1921 enhälligt beslutat, att driften skulle uppehållas. De verkställda beräkningarna lämnade nämligen stöd för den uppfattningen, att med de kolpriser, cirka 45 kronor per ton cif Göteborg, som vid angivna tidpunkt varit gällande och som ansetts komma att stå sig under en längre tid framåt, en lönande brytning skulle kunna äga rum. Ett beslut i motsatt riktning, d. v. s. att nedlägga driften, skulle i själva verket redan då bort föranleda, att det nybildade bolaget omedelbart måst träda i likvidation, ett resultat, varigenom det huvudsakliga mål, vars vinnande riksdagens beslut avsett, eller tryggandet av besittningen i svensk ägo av de värdefulla kolfyndigheter, som av svenskar upparbetats på Spetsbergen, påtagligen äventyrats.

Under den tid av några månader, som förflutit, sedan detta beslut fattades, hade emellertid ett par av de huvudsakligaste förutsättningar, som legat till grund för de gjorda beräkningarna, i väsentlig grad ändrats.

I första rummet gällde detta kolpriserna, som sedan slutet av juli månad befunnit sig i oavbrutet sjunkande. Vidare hade den under sensommaren och hösten beräknade brytningen minskats därigenom, att arbetsledningen för nedbringande av kostnaderna funnit det vara nödvändigt att ersätta den förutvarande arbetarpersonalen med nyengagerad sådan. Slutligen hade bolaget i början av september månad från järnvägsstyrelsen erhållit meddelande om, att nämnda styrelse, som vid denna tid inköpt ett parti engelska kol till ett pris av cirka 31 kronor per ton cif Göteborg, avsåge att tillämpa detta pris vid slutlikvid för av bolaget till statens järnvägar levererade kol.

De anförda omständigheterna, som fullständigt kullkastat de förut gjorda beräkningarna, inverkade till den grad nedsättande på bolagets ekonomiska ställning, att styrelsen hade sett sig nödsakad ånyo upptaga frågan, huruvida bolagets verksamhet skulle fortsättas eller icke.

De tvenne enda alternativ, som därvid stode öppna, vore driftens omedelbara inställande eller anskaffande av nödiga medel för driftens uppehållande till slutet av 1922 års skeppningssäsong. I händelse av driftens inställande syntes någon möjlighet att undgå bolagets omedelbara trädande i likvidation och konkurs ej finnas.

En granskning av bolagets ställning vid en eventuell konkurs gäve vid handen, att skulderna, aktiekapitalet oberäknat, komme att uppgå till cirka 3,000,000 kronor, och ringa utsikt syntes förefinnas, att tillgångarna skulle inbringa en försäljningssumma, överstigande skulderna. Därav bleve i första hand följden, att det av staten tecknade aktiebeloppet sannolikt skulle gå förlorat, varjämte avsikten med den av staten gjorda aktieteckningen eller tryggandet av besittningen på svenska händer av gruvfyndigheterna i fråga skulle omintetgöras. Det bleve nämligen likvidatorernas eller konkursförvaltningens plikt att söka så snart som möjligt och på gynnsammaste villkor realisera gruvfyndigheterna för att undvika, att anläggningarna förføres eller underhållet av desamma droge otillbörliga utgifter.

Visst vore under alla förhållanden, att en forcerad realisation skulle medföra betydande förluster, därigenom att materiel, proviant m. m., som redan funnes på Spetsbergen eller inköpts för skeppning dit från Nordnorge, finge försäljas under ytterst ogynnsamma förhållanden. Den försäljningssumma, som dessa varor skulle kunna inbringa, kunde befaras komma att uppgå till endast $\frac{1}{3}$ à $\frac{1}{4}$ av inköpsvärdet. Enär anskaffningsvärdet å samma varor belöpte sig till cirka 1,000,000 kronor, skulle enbart därigenom uppkomma en förlust av 6- à 700,000 kronor. Denna förlust kunde undgås eller åtminstone väsentligt minskas, om varorna kunde om sättas i producerade stenkol.

Beträffande frågan om anskaffande av för driftens uppehållande erforderligt kapital funnes givetvis icke några som helst utsikter för att på enskild väg kunna åstadkomma ny aktieteckning i bolaget eller ökade krediter åt detsamma.

Enda möjligheten att kunna uppehålla driften vore därför, att statens medverkan kunde påräknas. I sådant avseende hade av bolaget föreslagits, dels att åt bolaget omedelbart måtte beviljas ett förskott av 600,000 kronor, motsvarande 20 kronor per ton för 30,000 ton kol å 1922 års leveranser till statens järnvägar, dels ock att den av staten i utsikt ställda aktieteckningen av ytterligare 750,000 kronor fullföljdes och detta i så god tid, att likvideringen av aktierna kunde ske redan i januari månad år 1922. Då emellertid sistnämnda åtgärd syntes förutsätta, att redan nu prövades, huruvida och i vad mån de av riksdagen angivna betingelserna för en ytterligare teckning av aktier i bolaget kunde anses föreligga, hade de båda styrelseledamöterna funnit sig böra till närmare granskning upptaga utsikterna för framtiden beträffande kolbrytningen å Spetsbergen.

Av den utav dem sålunda verkställda granskningen framginge, att, ehuru spetsbergskolen för tillfället ej kunde konkurrera i produktionspris med de priser, till vilka engelska kol med stöd av statssubvention och enligt uppgift med betydande driftsförlust för gruvägarna försålles, man syntes hava anledning antaga, att — sedan statssubventionen i England upphört samt normala förhållanden i fråga om kolpris och arbetslöner

m. m. hunnit återinträda — förutsättningar för en ekonomiskt lönande drift vid Sveagruvan skulle komma att föreligga.

I övrigt ville de båda styrelseledamöterna uttala, att spetsbergstillgångarnas värde och ekonomiska betydelse borde bedömas icke endast med hänsyn till dåvarande eller för närmast följande år motsedda konjunkturner och förhållanden i övrigt utan med fästet avseende på en längre framtid.

Genom beslut den 30 september 1921 bemyndigade därefter Kungl. Maj:t på föredragning av dåvarande chefen för kommunikationsdepartementet, efter gemensam beredning med dåvarande chefen för handelsdepartementet, järnvägsstyrelsen att till bolaget av under händer varande medel utbetala ett belopp av 600,000 kronor såsom förskottsbetalning å ett stenkolsparti om 30,000 ton, avsett att levereras under sommaren 1922.

*Kungl. Maj:ts
beslut den
30 september
1921 om för-
skottslikvid
åt bolaget.*

I en den 28 december 1921 dagtecknad, till Kungl. Maj:t den 5 januari 1922 inkommen och av åtskilliga bilagor åtföljd skrift anmälde sedermera bolagets styrelse, att bolaget vid extra bolagsstämma den 21 november 1921, därvid samtliga aktier varit representerade, enhälligt beslutat ej mindre sådan ändring av § 6 i bolagets ordning, att bolagets aktier skulle vara dels stamaktier, dels preferensaktier, vilka sistnämnda aktier — berättigande till 6 procent årlig utdelning samt till utbekommande vid bolagets upplösning av aktiernas nominella värde, allt med förmånsrätt framför stamaktierna — skulle kunna utgivas till ett belopp av högst 1,350,000 kronor, än även ökning av bolagets aktiekapital till 5,000,000 kronor medelst utgivande av preferensaktier till nominellt belopp av 750,000 kronor, vilka aktier svenska staten hade förbehållits rätt att ensam teckna och för vilka likvid skulle erläggas med deras nominella belopp senast den 20 januari 1922. Tillika anhöll bolaget jämlikt bestämmelse i § 14 av bolagets ordning om godkännande av bolagsstämmans omförmälda beslut, varjämte bolaget hemställde, att Kungl. Maj:t ville förordna om teckning för statens räkning av 7,500 preferensaktier på de av bolagsstämman beslutade villkor.

*Framställ-
ning om
ytterligare
statlig aktie-
teckning i
bolaget.*

Vid bolagets skrift voro fogade dels en förbindelse av borgensmännen för bolagets bankkulder att tillhandahålla säkerhet för banklån å 1,500,000 kronor intill den 1 juli 1923, dels en förbindelse av borgensmännen för ett bolagets rederilån å 100,000 kronor att kvarstå såsom borgensmän å nämnda rederilån intill den 1 juli 1923 och dels en förbindelse av aktiebolaget Isfjorden—Belsund att tillhandahålla svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergen lån å 40,000 kronor och borgen för ett lån å 50,000 kronor likaledes intill den 1 juli 1923, samtliga förbindelser avgivna under förutsättning att svenska staten senast den 20 januari 1922 hade tecknat och inbetalt preferensaktier i svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergen å nominellt 750,000 kronor.

Statens
styrelseleda-
möters i
bolaget yt-
rande den 4
januari 1922.

I anledning av bolagets sistnämnda framställning inkommo ovannämnda båda styrelseledamöter i bolaget, Lübeck och Sohlman, den 4 januari 1922 med en till mig ställd skrift, däri de med stöd av den ytterligare erfarenhet, som under tiden efter förberörda promemorias avgivande av dem vunnits i fråga om stenkolsbrytningen å Spetsbergen och prissförhållandena å kolmarknaden, uttalade, att man syntes hava anledning förvänta, att, sedan mera normala förhållanden i avseende å efterfrågan å kolbränsle hunnit göra sig gällande och i samband därmed produktions- och försäljningspris kommit i ett mera normalt läge till varandra, förutsättningar för en ekonomiskt lönande drift å Spetsbergen komme att föreligga. I betraktande därav och under vidhållande av sitt tidigare gjorda uttalande, att spetsbergstillgångarnas värde och ekonomiska betydelse syntes böra bedömas icke endast efter det för tillfället rådande eller för den närmaste tiden därefter motsedda konjunkturläget utan med fäst avseende jämväl på en längre framtid, ansåge de sig för sin del böra förordna den av bolagets styrelse gjorda framställningen om fullföljande från statens sida av den i utsikt ställda ytterligare aktieteckningen av 750,000 kronor.

Chefens för
handelsde-
partementet
anförande till
statsråds-
protokollet
den 13
januari
1922.

Vid ärendets föredragning inför Kungl. Maj:t den 13 januari 1922 anförde jag, efter att bland annat hava erinrat om Kungl. Maj:ts ovannämnda beslut den 30 september 1921 om viss förskottslikvid åt bolaget, vidare följande:

»Såsom av det här ovan sagda torde framgå, är frågan, huruvida staten bör, med anlitande av det av riksdagen å extra stat för år 1922 anvisade anslaget å 750,000 kronor, genom aktieteckning bereda svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergen det ytterligare kapitaltillskott, varom bolaget nu gjort framställning, redan att betrakta såsom de facto avgjord i positiv riktning genom förberörda av Kungl. Maj:t den 30 september 1921 meddelade beslut, innefattande bemyndigande för järnvägsstyrelsen att såsom förskottsbetalning å blivande stenkolsleveranser till bolaget utbetala ett belopp av 600,000 kronor. Vid det tillfälle, då sagda beslut fattades, stod valet emellan att *antingen* låta bolaget omedelbart träda i likvidation och realisera sin egendom, vilket allvarligt skulle hava äventyrat det med statens kapitalengagemang i bolaget avsedda syftet, naturtillgångarnas bevarande åt Sverige, *eller* att genom dels förskottslikvid för stenkol dels ock ytterligare aktieteckning tillföra bolaget det rörelsekapital, som för driftens uppehållande under nu löpande brytningsssäsong oundgängligen erfordrades.

Det skulle ju nämligen hava varit meningslöst att genom beviljande av förskottslikvid för stenkol sätta bolaget i tillfälle att uppehålla driften under några månader framåt, om detsamma därefter av brist på rörelsekapital skulle hava nödgats likvidera vid en tidpunkt, då den å Spetsbergen befintliga tjänstemanna- och arbetarepersonalen av naturförhållandena är hindrad att lämna ögruppen, då rikliga vinterförråd upplagrats därstädes och då det erhållna förskottsbeloppet icke hunnit mer än till en del förvandlas i brutna kol.

Då Kungl. Maj:t genom förberörda beslut av den 30 september 1921 fun-

nit sig efter omsorgsfull prövning av förhållandena böra till bolaget ut-
anordna omförmälda förskottslikvid, innebär detta sålunda, att Kungl.
Maj:t givit det senare alternativet sin anslutning och alltså trätt in för,
att, så snart efter ingången av år 1922 det av riksdagen å extra stat för
samma år anvisade anslaget å 750,000 kronor blivit tillgängligt, den av
riksdagen vid anslaget beviljande i utsikt ställda ytterligare aktieteck-
ningen skulle fullföljas.

I det läge, vari frågan för närvarande befinner sig, och under åberop-
ande av den av statens styrelseledamöter i bolaget verkställda omfattande
utredningen rörande utsikterna för en ekonomiskt lönande kolbrytning å
Spetsbergen, finner jag mig därför böra tillstyrka, att staten, med anli-
tande av förberörda av riksdagen för ändamålet anvisade anslag, ingår
såsom delägare i bolaget för ett ytterligare belopp av 750,000 kronor.

Å ovan omförmälda bolagsstämma den 21 november 1921 beslöts, såsom
redan nämnts, att de nya aktier, som kunde komma att av bolaget ut-
givas, skulle vara preferensaktier, berättigande dels till 6 procent årlig ut-
delning, dels ock till utbekommande vid bolagets upplösning av aktiernas
nominella värde, allt med förmånsrätt framför stamaktierna. Då jag
ansåg, att, med hänsyn till den ställning, vari bolaget för närvarande be-
finner sig, en dylik anordning skulle innebära större trygghet för det kapi-
tal, staten nu kunde komma att i bolaget insätta, än om de nya aktierna
gjorts till stamaktier, likaberättigade med de nuvarande aktierna i bo-
laget, fann jag mig böra genom mitt vid stämman närvarande befullmäk-
tigade ombud å statens vägnar biträda de vid stämman i nu ifrågavarande
hänseende fattade besluten. Jag tillstyrker alltså, att dessa beslut nu måtte
varda av Kungl. Maj:t godkända.

Slutligen tillåter jag mig fästa uppmärksamheten på att genom de vid
styrelsens skrivelse den 28 december 1921 fogade förbindelserna är veder-
börligen sörjt för att de privata krediter, vilka bolaget för närvarande
åtnjuter, bliva i sin helhet bibehållna för tiden till den 1 juli 1923.»

Sedan Kungl. Maj:t därefter samma dag, med bifall till en av mig
i anslutning till ovan återgivna anförande gjord hemställan, dels
godkänt ovannämnda bolagsstämmobeslut om ändring av 6 § i den
för bolaget gällande ordning och ökning av bolagets aktiekapital, dels
bemyndigat mig att i bolaget å Kungl. Maj:ts och kronans vägnar teckna
preferensaktier till nominellt belopp av 750,000 kronor, dels ock anmodat
fullmäktige i riksgäldskontoret, att, sedan teckningen av mig verkställt,
mot erhållande av vederbörligen utställda interimsbevis och med använ-
dande av det utav riksdagen för ändamålet å extra stat för år 1922 anvi-
sade anslaget, till styrelsen för bolaget erlægga likvid med 750,000 kronor
för de av staten tecknade aktierna i bolaget, verkställde jag den 17 i sam-
ma månad teckning av ifrågavarande aktier.

*Kungl. Maj:ts
beslut den 13
januari 1922
om ytterligare
aktieteckning
i bolaget m. m.*

Trots de medel, som genom nyteckningen tillfördes bolaget, måste kort
tid därefter särskilda åtgärder ånyo vidtagas för beredande av driftskapi-
tal åt bolaget samt för säkerställande av dess kolavsättning.

I en den 23 mars 1922 till mig ingiven promemoria anmälde nämligen
bolagets styrelse, att den enda åtgärd, som för det dåvarande syntes möj-

*Kungl. Maj:ts
beslut den 5
och 26 maj
1922 om ytter-
ligare för-
skottslikvid åt
bolaget m. m.*

liggöra fortsatt drift vid bolagets gruvor, vore, att vissa statens myndigheter, som använde stenkol i större kvantiteter, erhöle bemyndigande att omedelbart med bolaget avsluta kontrakt rörande leverans under 1922 och 1923 års skeppningssäsonger av vissa större kolpartier, för vilka dels skulle erläggas likvid efter ett i kontraktet bestämt pris och icke, såsom hittills plägat ske, efter det pris, som komme att gälla vid tiden för leveransens fullgörande, dels ock utgå förskotts betalning med 15 kronor per ton.

Med anledning härav och sedan bolaget till vederbörande olika departement ingivit närmare framställningar i ämnet, bemyndigade Kungl. Maj:t genom särskilda beslut den 5 och den 26 maj 1922 järnvägsstyrelsen, medicinalstyrelsen, marinförvaltningen och fängvårdsstyrelsen att med bolaget träffa överenskommelser om leverans av vissa partier stenkol, varjämte järnvägsstyrelsen och marinförvaltningen bemyndigades att till bolaget utbetala visst förskott för de kol, som komme att levereras till sistnämnda två myndigheter.

På grund av de permanenta ekonomiska svårigheter, med vilka bolaget sålunda hade att kämpa, samt de upprepade och vid frågans riksdagsbehandling ej förutsedda särskilda statsingripanden, som tid efter annan visat sig nödvändiga till förhindrande av bolagets trädande i likvidation, ansåg jag emellertid nödvändigt, att en förnyad ingående utredning komme till stånd rörande möjligheterna för ett fortsatt uppehållande av bolagets rörelse. I anledning härav anförde jag till statsrådsprotokollet över handelsärenden den 19 maj 1922 — efter att hava i korthet omnämnt förberörda särskilda statsåtgärder — bland annat följande:

Chefens för handelsdepartementet anförande till statsrådsprotokollet den 19 maj 1922.

»Klart är emellertid, att det icke i längden låter sig göra att hålla bolaget uppe genom dylika statsåtgärder av tillfällig natur. Fastmer synes det mig nödvändigt, att — sedan numera en viss stabilisering å stenkolsmarknaden synes hava inträtt och bättre förutsättningar sålunda vunnits för bedömande av bolagets möjligheter att under mera normala förhållanden bestå i konkurrensen med andra kolföretag — till förnyad ingående prövning upptaga frågan, huru med statens stenkolsintressen å Spetsbergen lämpligen bör förfaras. Härtill föreligger så mycket större anledning, som bolagets redan nu svåra ekonomiska ställning kan komma att bliva än mera prekär, sedan den skyldighet att tillhandahålla bolaget vissa krediter, som för närvarande påvilar några av dess styrelseledamöter, med utgången av juni månad år 1923 upphört.

Den förnyade prövning, som enligt min mening sålunda bör komma till stånd, lärer, med hänsyn till de viktiga intressen, varom här är fråga, böra föregås av en allsidig utredning, avseende att få alla de faktorer klarlagda och belysta, vilka kunna vara av betydelse för ett ställningstagande i saken. Främst gäller det givetvis härvid att, med utgångspunkt från den stabilisering å kolmarknaden, som numera inträtt, få utrönt, huruvida förutsättningar för en ekonomiskt lönande exploatering av de svenska kolfälten å Spetsbergen under normala förhållanden kunna anses föreligga. Besvaras denna fråga jakande, lärer man hava att utgå ifrån, att kolfälten såvitt möjligt allt framgent böra bevaras i svensk ägo. Det gäller då att undersöka, vilka utvägar som för närvarande i detta syfte kunna

stå till buds. Besvaras åter här ovan förut omförmälda spörsmål nekande, lärer det icke återstå annat än att taga under övervägande, huru statens kapitalengagemang i bolaget må kunna på lämpligaste sätt avvecklas.»

Sedan Kungl. Maj:t härefter bifallit en av mig gjord hemställan att få för utredningens verkställande anlita biträde av två sakkunniga, tillkallade jag i dylik egenskap ledamoten av riksdagens andra kammare, pensionsfullmäktigen J. B. Eriksson i Grängesberg och kommerserådet A. Enström.

Den 1 februari 1923 överlämnade de sakkunniga till mig betänkande i ämnet, innefattande resultaten av den av dem verkställda utredningen. Vid betänkandet voro fogade åtskilliga bilagor, däribland en av kommerserådet K. Sidenvall verkställd gruvteknisk utredning, rapporter rörande proveldningar med spetsbergskol, diverse kostnadskalkyler för utvidgad gruvdrift, uppgifter rörande isförhållandena vid Spetsbergens västkust ävensom ett av de sakkunniga med biträde av hovrättsrådet H. Waller utarbetat förslag till överenskommelse mellan staten och bolaget samt till ändringar i bolagsordningen. Utredningen utmynnade i ett förslag, att staten för stödjan av bolaget skulle under åren 1923 och 1924 bevilja bolaget lån till ett sammanlagt belopp av 4,500,000 kronor, i sammanhang varmed genom de föreslagna ändringarna i bolagsordningen statens inflytande å bolagets ledning skulle stärkas.

*Sakkunnigas
av år 1922
utredning.*

Ur innehållet i förenämnda betänkande, vilket finnes intaget å sidorna 12—24 i Kungl. Maj:ts proposition nr 173 till 1923 års riksdag, ber jag att få anföra följande.

I fråga om betydelsen för Sverige att äga tillgång till stenkolsfyndigheterna å Spetsbergen uttalade de sakkunniga sig på bland annat följande sätt:

»Ett bedömande av stenkolsprisernas framtida utveckling erbjuder helt naturligt liksom alla dylika frågors besvarande de största vanskligheter. Tager man i betraktande en längre tidrymd, såsom ett århundrade, lär det väl knappast lida något tvivel, att icke stenkolspriserna, med hänsyn till den härunder märkbara inknappningen i tillgångarna ävensom till de med ökat brytningsdjup stegrade produktionskostnaderna, i genomsnitt komma att visa en stigande tendens gent emot andra varor eller prisnivån i allmänhet. Särskilt lära arbetsförhållandena i de engelska kolgruvorna vara av den art, att anspråk på en förbättring av desamma i längden knappast kunna lämnas otillfredsställda. Under kortare eller längre perioder komma väl dock stenkolspriserna sannolikt framdeles liksom tillförne att pendla omkring nyssnämnda stigande jämviktlinje, liksom den allmänna prisnivån omkring sitt medelläge. Huruvida dessa variationer skola bliva av mer eller mindre skarpt utpräglad natur, kommer åter att bero på den allmänna ekonomiska utvecklingen i världen, huruvida den nuvarande oron kommer att så småningom lägga sig eller ge upphov till ytterligare störningar i samfärdseln och världstransportväsendet.

Betydelsen för landet att äga tillgång till en stenkolsfyndighet sådan som den på Spetsbergen ställer sig under dessa olika förhållanden något

olika. Vid ett bedömande på lång sikt synes det ofrånkomligt, att stenkolsgruvan på Spetsbergen är ägnad att bliva ett värdefullt objekt. Belägen som den är över markytan, röna brytningskostnaderna icke den med tiden ogynnsamma inverkan, som det tilltagande djupet i andra gruvor innebär. Med ett stigande genomsnittspris bör den sålunda kunna i framtiden giva ökad ekonomisk avkastning. Framför allt skulle genom möjligheterna till relativt lägre självkostnader spetsbergskolen kunna — åtminstone under vissa förhållanden — spela roll såsom en regulator på importpriserna. Betydelsen härav skulle särskilt framträda vid konstlad prisbildning på marknaden, exempelvis under inflytande av internationella trustbildningar i analogi med vad som redan inträffat i fråga om en annan viktig naturtillgång — mineraloljorna — eller viss nationell monopolisering av dessa betydelsefulla naturtillgångar, något varpå såväl krigsåren som senare tids handelspolitik lämnat välbekanta exempel.

Antager man, att den nuvarande ekonomiska stagnationen kommer att avlösas av en tid av något så när normal livaktighet inom världsindustrien, talar all sannolikhet för, att de engelska stenkolspriserna, vilka tillsvidare äro normerande för den europeiska marknaden, komma att omedelbart stiga och stiga relativt mera än produktionskostnaderna på Spetsbergen. Det framgår nämligen bland annat av den Sidenfallska utredningen, att arbetspriserna i England för närvarande ligga särskilt tryckta och betydligt under motsvarande svenska lönenivå. Det skulle visserligen kunna tänkas, att med en ökad produktion i de engelska gruvorna kan följa en så mycket gynnsammare genomsnittskostnad för de brutna kolen, att en förbättring av arbetslönerna låter sig göra utan en generell prishöjning. Huruvida läget är sådant låter sig icke bedöma utan en intim kännedom om den engelska kolindustriens förhållanden, men sannolikheten av någon kraftigare inverkan av dylik art synes icke vara så stor, med hänsyn till att brytningen i de engelska gruvorna redan nu återhämtat sig så, att den icke står långt efter förkrigsproduktionen i omfattning. Vid en allmän återhämtning i världsläget måste man även för spetsbergskolen räkna med stigande omkostnader, stegrade frakter m. m. Det vill dock synas, som om spetsbergskolen under de angivna förhållandena vid en jämförelse sannolikt borde komma att ställa sig relativt gynnsammare i framtiden än som av dagsläget angives.

Skulle en återhämtning av konjunkturerna sammanfalla med krigiska förvecklingar utanför Europa, skulle antagligen en lysande konjunktur yppa sig för spetsbergskolen. Skulle återigen europeiska farvatten på nytt bli skådeplatsen för blockad och krigföring, kunna givetvis förhållanden inträda, varigenom spetsbergenfyndigheterna för Sveriges vidkommande skulle för tillfället förlora så gott som all betydelse.

Ur handelspolitisk, speciellt traktatsynpunkt blir, såsom lätt inses, betydelsen av en svensk koldrift på Spetsbergen likaledes av olika art, allteftersom konjunkturläget ter sig, således olika om världen för tillfället lider av kolknapphet — såsom för några år sedan — eller om de gamla kolproducenterna äro angelägna att skaffa avsättning för sin vara — såsom fallet varit under år 1922.»

Efter att därefter hava framhållit bland annat, att med den brytningskapacitet anläggningarna för det dåvarande ägde en konkurrens med andra kol under då rådande förhållanden icke vore tänkbar, redogjorde de sakkunniga för två av kommerserådet Sidenvall uppgjorda förslag till utvidgad

brytning av i ena fallet 200,000 ton och i andra fallet 100,000 ton kol per år. Härefter anförde de sakkunniga följande:

»På grund av de vanskligheter av ekonomisk och annan art, som äro förknippade med ett kolbrytningsföretag på Spetsbergen, måste man jämväl undersöka och taga under övervägande alternativet att åtminstone för en övergångstid nedlägga driften.

Driftens
eventuella
nedläggande.

Sidenvall har också i sin utredning ägnat uppmärksamhet häråt och har uppskattat de nödvändiga direkta årliga omkostnaderna för bevakning m. m till cirka 30,000 kronor, vartill komma ränteförlusterna.

Man måste vidare räkna med, att bolagets svävande skuld på 1½ miljon kronor måste under alla omständigheter regleras. Även om driften beräknas nedlagd endast ett eller annat år och även om ifrågavarande bevakningsmanskap är i stånd att utföra smärre underhållsarbeten, lär det dock icke kunna undvikas, att man löper risk, att mer eller mindre dyrbara delar av anläggningen under ett sådant stillestånd komma att skadas. I beräkningarna bör därför jämväl medtagas någon utgift för avskrivning. En kalkyl av de verkliga kostnaderna vid en kortare nedläggning av driften är emellertid för närvarande omöjlig att uppgöra bland annat av det skäl, att man svävar i okunnighet om omfattningen av de försvarsarbeten, som erfordras för tryggande av besittningsrätten under nuvarande förhållanden. När de statsrättsliga förhållandena för Spetsbergens vidkommande blivit slutligt reglerade och därefter de privaträttsliga stadgandena fått fast form, vilket enligt från Norge erhållna upplysningar kan väntas möjligen ske under loppet av innevarande år, kommer en något fastare grund att finnas för uppgörande av nyssnämnda kalkyl.

Ett nedläggande av driften under angivna förhållanden skulle avse en kortare period av ett par år, till dess att världsläget kunde antagas hunnit klarna. Skulle man tänka sig en nedläggning för tiotal av år framåt, skulle detta helt säkert innebära praktiskt taget de nuvarande anläggningarnas raserande och tillspillogivande. Det kapital, som under dessa omständigheter skulle gå förlorat, torde kunna uppskattas till 5 à 6 miljoner kronor. För en tioårsperiod skulle detta sålunda betyda en förlust i årlig amortering av 5- à 600,000 kronor. Denna förlust har man således att väga mot den förlustrisk man löper vid en fortsatt drift, när det gäller att taga ställning till, vilket alternativ som bör äga företräde vid ett bibehållande i svensk ägo av fyndigheterna i fråga. Vad den senare risken beträffar, skulle den uppgå till cirka 3 kronor per ton för att bliva jämförlig med den nyss nämnda förlustsiffran. På grund av de ovissa faktorerna är det, såsom förut påpekats, omöjligt att ange någon exakt siffra, men en överblick av samtliga på frågan inverkanse faktorer synes likvisst giva vid handen, att en fortsatt drift är att föredraga.

I det föregående har påvisats, att landet för sin framtida industriella utveckling, oberoende av vad som må kunna utvinnas ur de inhemska kraft- och bränsleresurserna, likväl måste beräknas komma att bliva beroende på tillförsel årligen av en väsentlig kvantitet stenkol utifrån. Med hänsyn till det härav betingade beroendet av utlandet synes det vara ett klart nationellt intresse att söka under fortsatt svensk kontroll bevara de stenkolsfyndigheter på Spetsbergen, som nu befinna sig i svensk ägo.

Sammanfattning och förslag.

Om företaget icke nu vinner erforderligt stöd inom landet, lär det icke

kunna undvikas, att dess egendom kommer att utbjudas till utländska intressen.

Vid det förhållandet att det för närvarande får anses fullkomligt utslutet att inom landet uppbringa privat kapital i erforderlig utsträckning, anse sig de sakkunniga därför böra föreslå, att staten träder in för anskaffande av huvuddelen av det ytterligare kapital, som erfordras för att uppdriva brytningen i och utlossningen från Sveagruvan till tillräcklig kvantitet för ernående av en ekonomisk drift.

Utredningen har visat, att om gruvdriften utvidgas att omfatta en årlig skeppningsbar brytning av 200,000 ton, det synes finnas utsikt, att företaget skall bära sig under normala förhållanden, ehuru väl den kalkylerade förtjänstmarginalen icke är stor, med hänsyn till de många osäkra faktorer och risker, som otvivelaktigt finnas, men vilka icke kunna med säkerhet bedömas. I varje fall synas dock eventuella förluster vid en fortsatt drift väga mindre mot de förluster, som uppstå vid en nedläggning av driften för längre tid. Även en kortare tids nedläggning torde utom åsamkande av direkta kostnader hota att spolia ganska stora värden.

Det för utvidgningen erforderliga kapitalet beräknas som nämnt till följande belopp nämligen:

för nyanläggningar	kronor 1,890,000
» likvidering av lån	» 1,560,000
» rörelsekapital	» 1,627,000
räntor under byggnadstiden	» 173,000
	<hr/>
	Summa kronor 5,250,000.

Den lämpligaste formen för det nya kapitaltillskottet torde vara den av ett lån. På samma gång bör ordnas så, att långgivaren-staten erhåller majoritet och bestämmanderätt i bolaget. Av det erforderliga nya kapitalet erfordras från statens sida ett tillskott av 4,500,000 kronor, i det att överenskommelse träffats med de intressen, vilka för närvarande stå i borgen för ett lån på 1,500,000 kronor, att fortfarande under 10 år garantera en kredit på 750,000 kronor.

Därest staten lämnar bolaget ett så stort lån som det, de sakkunniga nu föreslå, vore det i hög grad önskvärt, om bolaget kunde ställa säkerhet för lånet eller staten finge åtnjuta förmånsrätt för sin fordran. Detta är dock icke möjligt, innan de rättsliga förhållandena på Spetsbergen hunnit bli ordnade. Bolaget har här i landet ingen egendom, i vilken in-teckning eller förlagsin-teckning kan erhållas, och det torde vara fullständigt utslutet, att bolaget skulle kunna skaffa borgen för lånet. Sedan de rättsliga förhållandena på Spetsbergen blivit ordnade, torde däremot in-teckning kunna vinnas i bolagets där belägna fasta egendom och gruvor.»

Efter att i detta sammanhang hava redogjort för innehållet i den den 9 februari 1920 undertecknade Spetsbergstraktaten samt ett av norska regeringen framlagt förslag till bergverksordning för Spetsbergen anförde de sakkunniga därefter vidare följande:

»Det synes sålunda kunna bli möjligt att i en framtid erhålla in-teckning dels i det av bolaget nu innehavda landområdet, dels i bolagets blivande utmål. För att säkerställa staten bör staten därför tillförsäkras rätt till in-teckning både i fastigheten och gruvorna (utmålen). Huruvida det därutöver kan bli möjligt att erhålla någon inskrivning, motsva-

rande förlagsinteckning enligt svensk lag, kan icke nu bedömas, men staten bör dock tillerkännas rätt till även dylik inskrivning för sin fordran.

De sakkunniga hava under förhandlingarna sökt utverka, att statslånet skulle erhålla inteckning med bästa förmånsrätt och alltså jämväl framför det lån, som garanterats av bolagets nuvarande borgensmän. Ett dylikt medgivande har dock varit omöjligt att erhålla, utan att samtidigt sistnämnda lån sattes till lägre belopp och amorterades hastigare än enligt det nu framlagda avtalsförslaget, och de sakkunniga hava då ansett det vara för staten förmånligare, att saken ordnas på nu föreslaget sätt. Enligt förslaget till avtal skola för statslånet och det av bolagets borgensmän garanterade lånet meddelas inteckningar med samma rätt inbördes men med förmånsrätt framför alla andra fordringar. Några särskilda åtgärder för säkerställande av statens rätt till inteckning framför andra borgenärer torde icke vara behöfliga, då bolaget enligt § 9 i 1921 års avtal icke äger att utan Kungl. Maj:ts tillstånd avhända sig eller med inteckning belasta sina områden på Spetsbergen med därtill hörande anläggningar. Det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att i samband med prövning av fråga om tillstånd till försäljning av någon del av bolagets område eller gruvor jämväl lämna tillstånd till den för staten meddelade inteckningens dödande i det försälda området eller den försälda gruvan, och likaledes torde det böra ankomma på Kungl. Maj:ts prövning, huruvida inteckningen i annat fall må dödas till viss del eller i visst område, när förhållandena giva anledning härtill.

Ändringarna i bolagsordningen avse i främsta rummet att giva uttryck åt statens majoritetsställning på sådant sätt, att preferensaktiernas röstvärde ökats i erforderlig grad eller till det tredubbla. Vidare upptagas bestämmelser om antalet styrelseledamöter och revisorer av sådan art, att majoriteten staten i vardera fallet tillförsäkras erforderligt inflytande.

De förda underhandlingarna hava bland annat givit till resultat, att statens enligt nu gällande avtal fastställda begränsning i vinst på preferensaktierna till 6 procent borttagits, så att vinsten, sedan först preferensaktierna fått 6 procent utdelning och därefter stamaktierna likaledes fått 6 procent, delas lika mellan samtliga aktier.

De sakkunniga förorda för sin del antagande av det sålunda framlagda förslaget till avtal mellan staten och bolaget med erinran likväl om den ovan påpekade önskvärdheten av en begränsning av utgående royalty.»

Efter remiss utlät sig i saken järnvägsstyrelsen den 10 februari och kommerskollegium den 3 mars 1923.

I sitt nyssnämnda utlåtande den 10 februari 1923 uttalade järnvägsstyrelsen, bland annat, att styrelsen, i den händelse statsmakterna beslöte bifalla det av de sakkunniga tillstyrkta förslaget beträffande ytterligare statsunderstöd åt bolaget, vore villig att för statens järnvägars räkning årligen mottaga en stenkolskvantitet från bolagets fyndigheter på Spetsbergen av cirka 80,000 ton, likvisst under den förutsättningen att den sålunda av styrelsen garanterade förbrukningen av ifrågavarande kol icke finge i något avseende ställa sig ekonomiskt ofördelaktigare för statsbanorna än vid fritt inköp av stenkol från utlandet.

Vid kommerskollegii utlåtande var fogat bland annat ett av Sveriges industriförbund till kollegium avgivet yttrande.

Järnvägsstyrelsens utlåtande den 10 februari 1923.

Yttrande av
Sveriges in-
dustriför-
bund.

Sveriges industriförbund förklarade sig för det dåvarande icke kunna tillstyrka de sakkunnigas förslag om ett statslån å 4.5 miljoner kronor åt bolaget, men hemställde tillika, att det måtte tagas under omprövning, huruvida icke på annan väg, exempelvis genom en årlig subvention från staten, möjlighet kunde beredas bolaget att fortsätta sin rörelse i dittillsvarande mindre omfattning under ett antal år framåt, i avvaktan på att mera stabila förhållanden på världsmarknaden beredde tillfälle att bilda en säkrare uppfattning om möjligheterna för spetsbergsfyndigheternas ekonomiska tillgodogörande.

Kommers-
kollegii ut-
låtande den
3 mars 1923

Efter att hava erinrat om innehållet i sitt förutberörda utlåtande den 21 maj 1920 ävensom om 1921 års riksdags beslut angående anvisande av anslag å tillhoppa 2,000,000 kronor för teckning och likvidering av aktier i det nya bolaget, anförde kollegium för egen del, bland annat, följande:

»Kommerskollegium vill i detta sammanhang icke underlåta framhålla, att det stöd, bolaget av statsmakterna sålunda år 1921 erhöll, visserligen för tillfället beredde möjlighet till verksamhetens fortsatta bedrivande men icke tillgodosåg mer än en mindre del av bolagets av kollegium beräknade kapitalbehov för de närmaste åren. Till följd härav hade bolaget alltjämt att kämpa mot kapitalbrist och därav föranledda svårigheter att ordna och utveckla driften på ett rationellt sätt.

Därtill kommer, att de ekonomiska kalkyler, som vid tidpunkten för statens inträde som delägare i det svenska spetsbergsbolaget förelågo och som då ansågos innefatta en tillfyllestgörande marginal, högst väsentligt rubbades av ett starkt prisfall å den internationella kolmarknaden. Enligt den i 'Kommersiella meddelanden' av kollegium offentliggjorda konjunkturöversikten noterades sålunda prima newcastleångkol fob England i mars 1921 till 47.50 sh., men i mars 1922 endast till 24.56 sh., allt per engelska ton.

Med anledning härav — och även med hänsyn till vissa andra med bolagets svaga finansställning sammanhängande förhållanden — företogs den förnyade prövning, huru med statens stenkolsintressen å Spetsbergen lämpligen borde förfaras, vilken utredning nu föreligger i det remitterade sakkunnigebetänkandet.

Genom denna utredning har en väsentligt ökad klarhet vunnits rörande det svenska spetsbergsföretagets utvecklingsmöjligheter.

Det är sålunda ställt utom allt tvivel, att den av nämnda företag bearbetade stenkolsfyndigheten innehåller synnerligen betydande koltillgångar, vilka geologiskt och gruvtekniskt sett äro mycket fördelaktigt belägna. De äro i sistnämnda avseende jämförliga med de nordamerikanska kolgruvorna och betydligt överlägsna de engelska. Produktionen per arbetare är också hög. De brutna kolen äro till karaktären ångkol och visa ett fullt tillfredsställande värmevärde, men äro något lösa och stybbiga, dock icke mer än att de till kvaliteten stå ganska nära goda engelska ångkol, sannolikt blott 8 å 10 procent lägre.

En av kärnpunkterna i föreliggande fråga är, huru prisbildningen på den internationella kolmarknaden kommer att i fortsättningen gestalta sig. De stenkolsproducerande centra i världen, vilkas överskott möjliggöra de kolfattiga ländernas import av kolbränsle, befinna sig i Nordame-

rika, England och Centraleuropa. I sistnämnda område är det egentligen kolfälten i Ruhr och Schlesien, som ifrågakomma, men av skäl sammanhängande med den politiska situation, som uppstått i Mellaneuropa efter världskriget, lär det dock vara uteslutet att från dem påräkna väsentliga bidrag till vårt lands kolförsörjning under en avsevärd framtid. De nordamerikanska kolen, vilka under den genomlupna exceptionella dyrtiden i fråga om kolbränsle vunno ett visst insteg på den europeiska marknaden, äro numera i följd av åtskilliga samverkande omständigheter icke längre så aktuella för sagda marknad. Det återstår alltså England, och för Sveriges vidkommande äro de engelska stenkolen för närvarande, i likhet med vad fallet var före världskriget, dominerande inom landets kolimport och följaktligen utslagsgivande i fråga om stenkolspriset. I detta förhållande finnes icke någon särskild anledning att vänta någon förändring.

De engelska kolprisen hava sedan slutet av år 1922 visat stigande tendens. Orsakssammanhanget härvid är av komplicerad beskaffenhet. Det torde dock böra erinras, att upprätthållandet under mer än ett år (1921—1922) av en kolprisinivå, som faktiskt inneburit förlust för gruvägarna, underbetalning av gruvarbetet och statssubvention åt kolindustrien, icke utan skäl betraktas som en gemensam oppoffring av den engelska nationen för att återvinna den förhärskande ställning, England före världskriget intog på den internationella kolmarknaden och som ansågs oundgänglig för nationens ekonomiska bestånd, men vilken landet varit nära att förlora i krisen efter världskriget. Sedan denna kolsupremati återställts, har av naturliga skäl en reaktion inträtt. De kolbehövande länderna få åter betala England ett stenkolspris, som förr eller senare kommer att helt täcka produktionskostnaderna, medgiva rimliga brytningslöner åt dess arbetare, lämna vinst åt företagen och om möjligt ersättning för lidna förluster.»

Efter att därefter hava framhållit, att världsmarknaden förededde en avgjord tendens mot högre stenkolspris samt att utsikt syntes vara förhanden, att lönenivån på Spetsbergen så småningom komme i ett relativt gynnsammare förhållande till den engelska kolgruveindustriens arbetslöner, vilka omständigheter enligt kollegii åsikt vore ägnade att icke oväsentligt stärka föreliggande kalkyler för den svenska stenkolsbrytningen på Spetsbergen, anförde kollegium ytterligare följande:

»Kommerskollegium har av de sakkunnigas utredning bibragt den uppfattningen, att de ekonomiska utsikterna för kolbrytningen å Spetsbergen, så vitt nu med sannolikhet kan bedömas, icke i och för sig behöva utgöra hinder för fortsatt stöd från statens sida åt det svenska, där verksamma bolaget.

En liknande uppfattning synes vara rådande i Norge, där statsmakterna lära hava tills dato sammanlagt utgivit icke mindre än omkring 16 miljoner norska kronor för stödande av olika norska kolbrytningsföretag å Spetsbergen, vilkas sammanlagda brytning dock ännu icke representerar en årskvantitet av mer än ungefär 200,000 ton eller lika mycket, som ur Sveagruvan ensam enligt det av de sakkunniga förordade större alternativet årligen skulle kunna utvinnas.

Beträffande det bidrag, som spetsbergskolen kunna lämna till landets bränsleförsörjning, finner kollegium inga omständigheter hava framkommit, som kunna motivera en förändring i den uppfattning härutinnan.

varåt såväl kollegium som i ärendet hörda institutioner, även industriförbundet, tidigare givit uttryck. En framgångsrik exploatering av de i svensk ägo befintliga koltillgångarna på Spetsbergen skulle otvivelaktigt utgöra en betydande faktor i landets framtida bränsleförsörjning.

Icke heller nu förbiser kollegium den ekonomiska risk, som intresseskap i ett företag av här ifrågakarande karaktär medför, men finner övervägande skäl tala för att staten tager denna risk.

Framtidsvärdet av dessa fyndigheter är enligt kollegii mening alltför stort, för att staten på grund av tillfälliga förhållanden i ett onormalt konjunkturläge bör avstå från att fullfölja sin insats.

Erfarenheten under den tid, staten varit intresserad i spetsbergsbolaget, synes kollegium giva vid handen, att en ekonomisk drift av detta företag icke kan grundas på den hittills ernådda brytningen och skeppningen av upp till 72,000 ton för år. De kostnader, vilka äro förenade med exploatering av kolfält under de egenartade förhållanden, som råda å Spetsbergen, måste otvivelaktigt fördelas på en vida större årskvantitet. Det av de sakkunniga tillstyrkta programmet, avseende en till omkring 200,000 ton ökad årsbrytning, anser kollegium därför nödvändigt att lägga till grund för den fortsatta driften.

Kollegium vill understryka vikten av att genom införande av maskinförskrämming förbilliga brytningen och höja kvaliteten hos de erhållna kolen. Dessutom får kollegium med hänsyn till navigationssvårigheterna vid Spetsbergen framhålla önskvärdheten av, att anordningarna för kolens utlastning vid gruvan företrädesvis anpassas efter medelstort tonnage och helst anordnas för lastning av flera båtar samtidigt. Den omständigheten, bland annat, att sjömätningen i dessa farvatten ännu icke nått fullständighet, synes böra tillsviðare föranleda en viss försiktighet i nämnda avseende. Så stora fartyg som å 6,000 tons d. w. lärer det för närvarande få anses vanskligt att för denna trade använda.

Beträffande rättsförhållandena å Spetsbergen har kollegium inhämtat, att den i Paris år 1920 mellan åtskilliga makter, däribland även Sverige, ingångna traktaten angående Spetsbergen ännu icke ratificerats och att någon gruvstadga sålunda ännu icke därstädes blivit gällande. Om den svenska gruvdriften å Spetsbergen fortsattes, torde sagda uppskov med fastställande av rättsnormer icke i sak böra utgöra hinder för nu ifrågakarande understöd, så länge staten tillförsäkras ett avgörande inflytande på det svenska bolagets angelägenheter. Vid en nedläggning av driften för längre eller kortare tid kan kollegium däremot ej annat än finna, att en icke ringa osäkerhet skulle uppstå rörande de svenska rättigheternas fortbestånd.»

Kollegii utlåtande utmynnade i följande uttalande:

»Då kollegium därefter övergår till ett ståndpunkttagande rörande statens ekonomiska medverkan vid den svenska kolbrytningen å Spetsbergen, torde till en början vara lämpligt göra följande sammanfattning av de föreliggande huvudalternativen:

1) De sakkunnigas förslag, avseende en till omkring 200,000 ton årligen utvidgad brytning, var till erfordras en kapitalökning av 5,25 miljoner kronor, därav 4,5 miljoner i statslån.

2) Brytningens fortsättande i något ökad omfattning till omkring 100,000 ton årligen, varvid erfordras ett kapitaltillskott av 3,1 miljoner kronor.

3) Brytningens fortsättning tillsvidare i samma omfattning utan nyan-
skaffning, varför (av industriförbundet) föreslås årlig statssubvention.

4) Driftens nedläggande.

Driftens nedläggande kan otvivelaktigt innebära betydande fara för, att de svenska kolfälten komme att övergå i främmande lands ägo. Att förhindra detta är ett nationellt svenskt intresse, som kollegium i sin mån anser sig böra befrämja. Kollegium kan därför icke tillråda ett ståndpunkttagande, som skulle hava driftens nedläggande till följd. Detta alternativ skulle vidare innebära, förutom en kapitalförlust å statens aktieinnehav av 2 miljoner kronor, vissa utgifter för företagens likvidation, var- till staten näppeligen kunde undandraga sig att bereda nödiga kontanta medel. Sannolikt torde dessa utgifter, enligt kollegii uppskattning, röra sig om minst 250,000 kronor, ett belopp som dock möjligen skulle vid avvecklingen kunna på ett eller annat sätt återbäras, eventuellt i form av kolleveranser.

Beträffande alternativ 3, innebärande status quo och statssubvention, läser detsamma icke kunna genomföras utan att bolagets solvens upprätthålles genom den enskilda kreditens avlösande och tillhandahållande av nödigt förlagskapital. Anslagsbehovet härför torde knappast kunna beräknas till mindre än 2 miljoner kronor. Statssubventionen, som väl närmast kunde tänkas som en statens garanti mot utfående av ett mot produktionskostnaderna svarande kolpris, är svårare att uppskatta, men torde lätt kunna kräva ett eller annat hundratusental kronor årligen, särskilt med hänsyn till brytningens ringa omfattning och till att effektiviteten hos bolagets organisation av naturliga skäl sannolikt komme att sjunka under väntetiden, innan avgörandet rörande bolagets öde bleve träffat. Alternativ 3 är slutligen så mycket mindre att förorda, som det skulle betyda ett fastläsande av driften i en begränsad skala, som, enligt vad erfarenheten giver vid handen, endast under särskilt gynnsamma förhållanden är ekonomisk.

Det sistnämnda torde i viss mån även hava sin tillämpning i fråga om alternativ 2, där det ansenliga kapitalbehovet dessutom uppenbarligen icke står i rätt förhållande till vinsten för företaget av den relativt ringa ökningen i utvunnen kolmängd.

Alternativ 1, det förslag, vid vilket de sakkunniga stannat, synes i motsats mot alternativ 2 innebära en så god avvägning, som omständigheterna för närvarande medgiva, mellan den nya kapitalinsatsen och i utsikt stående ökad brytningskvantitet. Kollegium har den uppfattningen, att detta alternativ är av den minsta storhetsordning, varvid alla nu befintliga faktorer i företagens organisation komma till sin rätt och en ekonomisk jämvikt skall kunna förväntas inträda.

Av vad kollegium härovan utförligt utvecklade torde utan vidare framgå, att kollegium för sin del icke kan förorda lösning i enlighet med de under alternativ 3) och 4) innefattade förslagen, alldeles särskilt som staten i båda dessa fall torde få räkna med säker förlust av anvisade medel. Vid valet mellan alternativ 1) och 2) finner sig kollegium obetingat böra förorda *alternativ 1*.

Kommerskollegium vill på anförda skäl för sin del biträda de sakkunnigas förslag om ytterligare tillskott av statsmedel åt svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergen. I fråga om beräkning av därför erforderligt belopp, liksom även beträffande låneformen såsom lämplig anordning av understödet, har kollegium icke något att mot förslaget erinra. Det remis-

sen bilagda förslaget till överenskommelse mellan svenska staten och bolaget i fråga giver kollegium icke anledning till annan erinran i sak, än vad förslagsställarna redan själva framhållit rörande önskvärdheten av en begränsning av till aktiebolaget Isfjorden—Belsund utgående royalty.»

*Statens
styrelseleda-
moters i bo-
laget yttrande
den 31 januari
1923.*

Även statens styrelseledamöter i bolaget inkommo till mig med en skrift i anledning av de sakkunnigas förslag. Förevarande skrift är intagen å sidorna 34—41 i förenämnda proposition nr 173 till 1923 års riksdag. I berörda aktstycke anfördes, bland annat, följande:

»Av det anförda framgår, att de motiv, som föranlett den dåvarande regeringens att föreslå förvärf för statens del av aktier i det bolag, som exploaterade de svenska kolfyndigheterna på Spetsbergen, icke varit någon förhoppning om, att företaget skulle bliva direkt lönande under den närmaste framtiden, utan uteslutande hänsynen till bibehållande på svenska händer av den viktiga bränslereserv för framtiden, som de ifrågavarande koltillgångarna utgöra. Enahanda synpunkter framfördes från olika håll under frågans behandling i riksdagen och torde väl kunna anses ha varit de i huvudsak bestämmande för riksdagens beslut om aktieteckning.

Sedan den tidpunkt, då detta beslut fattades, har visserligen en genomgripande förändring ägt rum på kolmarknaden, i det att under inflytande av den allmänna depressionen inom industri och handel världens kolförbrukning tillfälligt avsevärt minskats. Om man undantager vissa länder med starkt deprecierad valuta — särskilt centralmaktländerna och Ryssland — har följden blivit, att utbudet på de flesta marknader kommit att överstiga efterfrågan. Detta förhållande, i förening med den pågående allmänna deflationsprocessen, särskilt i England och Amerika, har föranlett en nedpressning av kolpriset i en grad, som ännu för ett par år sedan knappast ansågs tänkbar.

Emellertid tyda alla tecken på, att — därest icke nya oförutsedda störningar av allmän politisk art välla en ytterligare förlängning av den antyddas saneringsprocessen — en vändpunkt i depressionen på kolmarknaden nåtts, med ökad efterfrågan och därav föranledd stabilisering av prisnivån. Med hänsyn till de alldeles särskilda förhållanden, som råda inom den engelska kolindustrien och vartill vi i det följande återkomma, förefinnes otvivelaktigt därstädes en tendens till prisstegring, så snart förbättrade avsättningsförhållanden på något sätt möjliggöra en sådan. Risken torde därvid ligga nära, att en sådan prisstegring, i den mån det låter sig göra, främst kommer att gå ut över exportkolen, i likhet med vad som tillämpats till tiden för kolkontrollens upphävande (mars 1921).

Handelspolitiken under och närmast efter världskriget såväl som vissa bestämmelser i fredsfördraget torde otvetydigt hava ådagalagt den starka tendens, som gör sig gällande att nationellt monopolisera vissa viktiga råvaru- och naturtillgångar och särskilt kolförråden. Den allra senaste tidens händelser visa ytterligare exempel på denna strävan, som, om den icke skall framstå såsom tämligen meningslös, måste anses innebära avsikten att bereda det egna landet viss förmånsställning med hänsyn till utnyttjandet av dessa tillgångar.

Även privata ekonomiska sammanslutningar i form av ringbildningar, syndikat och s. k. vertikalkontruster ha under senare tider utövat ett starkt inflytande, särskilt på den kontinentala kolmarknaden. — — —

Under dessa förhållanden synes det, som om innehavet av de betydande

reservtillgångar av fossilt bränsle, som för närvarande finnas på svenska händer på Spetsbergen, kan komma att i en framtid visa sig vara av stort värde och synnerlig betydelse för vårt lands ekonomiska och industriella konkurrensförmåga. Visserligen utgör brytningen därstädes för närvarande endast en mindre del, under senaste år cirka 3 procent, av Sveriges kolimport. Men enligt det förslag till utökning av brytningen, som av de sakkunniga nu förordas, skulle densamma komma att omkring 3-dubblas. och inga principiella eller praktiska hinder synas föreligga mot att vid behov ytterligare utveckla densamma till flerdubbel kvantitet.

Genom den nämnda utökningen av brytningen till cirka 200,000 ton skulle, såsom framgår av den av kommerserådet Sidenvall verkställda tekniska utredningen, den administrativa personalen och övrig fast personal, liksom de nu befintliga anläggningarna, i vida bättre grad utnyttjas, än vad som med nuvarande, starkt begränsade produktion är möjligt. Härigenom och genom införande tillika av ändrad brytningsmetod — maskinbrytning — borde enligt de uppgjorda beräkningarna spetsbergskolen även vid nuvarande prisläge kunna bli konkurrenskraftiga gentemot engelska ångkol av jämförlig kvalitet. — — —

I det föregående hava vi sökt lämna bidrag till ett såvitt möjligt allsidigt bedömande av de utsikter, som förefinnas för att kolindustrien vid Sveagravan skall kunna bli ekonomiskt bärkraftig, för de svarigheter, som därvid möta, och för de utvägar, som kunna erbjuda sig att övervinna dessa svårigheter.

Utan att underskatta de nämnda riskerna synes det oss, som om hänsynen till de för framtiden ovissa förhållandena på bränslemarknaden och till det obestridda intresset av att säkra innehavet för svensk räkning av de betydande koltillgångar, vilka såsom resultat av svenska mäns arbete och uppoffringar befinna sig i svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergens händer, utgöra bärande skäl för att staten på sätt, som de sakkunniga föreslagit, och under av dem förordade villkor stöder bolaget genom att bevilja detsamma angivet lån för utvidgning av driften, så att densamma måtte kunna bli ekonomiskt bärkraftig, såvitt man kan bedöma med den nog så omfattande erfarenhet, som numera föreligger.

Såsom ytterligare skäl för en sådan åtgärd kan anföras betydelsen för staten i dess egenskap av konsument utav betydande mängder bränsle, särskilt för den av staten bedrivna trafikverksamheten samt för försvarsväsendets, sjukvårdens m. fl. statliga behov, att på detta sätt kunna säkra sig tillgång till att täcka åtminstone en väsentlig del av detta behov. En dylik åtgärd plägar ju anses motiverad även beträffande enskilda industriella företag, vilka för sin utveckling, sedd på längre sikt, behöva säkrad tillgång till viss för driften nödvändig råvara. Och detta gäller till och med i sådana fall, där åtgärden ej betingas av några mera omedelbart föreliggande behov, och även om den innebär viss tillfällig ekonomisk uppoffring.»

Vid ärendets föredragning i statsrådet den 16 mars 1923 anförde jag — efter att hava erinrat om de upprepade statsingripandena för stödjande av bolaget — bland annat följande:

»Då det icke är möjligt att på nyss antytt sätt längre sörja för bolagets fortbestånd, är situationen nu den, att bolaget *antingen* måste tillföras ytterligare kapital i en omfattning, som gör det möjligt för bolaget att

Chefens för handelsdepartementet anförande till statsrådsprotokollet den 16 mars 1923.

reda sig såsom självständigt drivet företag, *eller ock* snarast möjligt likvidera sin verksamhet och realisera sina tillgångar.

I förra fallet, d. v. s. därest man anser, att bolaget bör bestå och dess tillgångar bevaras i svensk ägo, har man, såsom ock vid den verkställda sakkunnigutredningen skett, att undersöka, huruvida det kan ställa sig fördelaktigast att tillsvidare nedlägga driften vid bolagets gruvor och inskränka sig till de för gruvrättighetens försvarande nödvändiga arbetena eller att fortsätta rörelsen, därvid utgångspunkten givetvis bör vara ett sådant anordnande av driften, att bästa möjliga ekonomiska resultat vinnes. För de jämförande beräkningar, som i dylikt hänseende av de sakkunniga uppgjorts, har jag i det föregående redogjort. De sakkunniga hava härvid sökt att väga den förlust, en nedläggning av driften ostridigt skulle medföra, mot den förlustrisk, som vid en fortsatt drift kunde anses föreligga, och därvid kommit till den bestämda uppfattningen, att de kapitalutlägg, som vid ett nedläggande av driften skulle erfordras för reglering av bolagets svävande skulder samt för försvarsarbeten m. m., måste anses så stora och de anläggningsvärden, som i dylikt fall skulle spolieras, så betydande, att ett fortsättande av driften, utvidgad till att omfatta en årlig brytning av cirka 200,000 ton stenkol, ur ekonomisk synpunkt måste anses vara att föredraga. Till den av de sakkunniga sålunda uttalade uppfattningen, vilken grundar sig på en ytterst ingående undersökning av bolagets ställning och förutsättningar samt situationen på kolmarknaden och dess sannolika förändringar under framtiden, har kommerskollegium bestämt anslutit sig, därvid kollegium särskilt understrukit, att, därest åtgärder skola vidtagas för koltillgångarnas bevarande i svensk ägo, de sakkunnigas förslag om utökning av kolbrytningen till nyss angivna årliga kvantitet ur ekonomisk synpunkt avgjort vore att föredraga framför övriga i ärendet framkomna alternativ. Under sådana omständigheter lärer vid det slutliga ståndpunktstagandet i förevarande ärende valet böra stå emellan att *antingen* tillföra bolaget ökat kapital, så att en utvidgning av driften i ovan antydd omfattning blir möjlig, *eller ock* låta bolaget falla och taga de därav föranledda konsekvenserna.

Det avgörande, som i nu ifrågavarande hänseende från statsmakternas sida måste träffas, synes mig — särskilt med hänsyn till omöjligheten för även de mest sakkunniga att med visshet bedöma den framtida utvecklingen på kolmarknaden och den betydelse, spetsbergskolen kunna komma att få för vårt lands bränsleförsörjning — i hög grad vanskligt. Lämnas bolaget av statsmakterna åt sitt öde, har man att räkna med, icke blott att det kapital staten redan insatt i företaget, 2,000,000 kronor, i sin helhet går förlorat, utan framför allt, att syftet med statens kapitalengagemang i företaget eller kolfyndigheternas bevarande i svensk ägo definitivt förefelas. För en utveckling av driften åter, på sätt de sakkunniga föreslagit, erfordras enligt de sakkunnigas till riktigheten obestridda beräkningar ett ytterligare kapitaltillskott av icke mindre än 5,250,000 kronor, därav enligt den av de sakkunniga förordade överenskommelsen med bolaget staten skulle bidra med 4,500,000 kronor. Och icke ens med ett dylikt kapitaltillskott förefinnes någon *absolut* garanti för, att bolagets rörelse under alla förhållanden är säkerställd.

Det är under sådana omständigheter icke ägnat att förvåna, att meningarna rörande den ståndpunkt, som i förevarande hänseende från statsmakternas sida bör intagas, inom auktoritativa kretsar gå vitt i sär. Efter att hava tagit del av det förebragta utredningsmaterialet och de däröver

avgivna yttrandena har jag emellertid för egen del, i likhet med alla de statliga experter och myndigheter, vilka medverkat vid eller utlätit sig över den verkställda utredningen, kommit till den uppfattningen, att det, med hänsyn till det ovissa världsläget och de begränsade koltillgångar, som inom vårt eget land äro tillfinnandes, icke vore framsynt att avhända sig de efter våra förhållanden enorma kolreserver, som gömmas inom de av svenskar ockuperade områdena på Spetsbergen. Den svåra bränslenöd, som vårt land endast för några år sedan hade att genomgå och vars bekämpande föranledde vidtagandet av de mest extraordinära åtgärder, bör ännu stå i friskt minne, och då den möjligheten icke är utesluten, att liknande situationer ånyo kunna inträda, synes det mig icke försvarligt att av stundens ekonomiska svårigheter låta driva sig till att släppa ur sina händer kolresurser, vilka i nyss antydda läge kunna för hela landet bliva av oskattbart värde. Härtill kommer, att världens och särskilt Europas koltillgångar icke äro outtömliga och att den fortskridande industriella utvecklingen och den redan nu skymtande bristen på brännolja kan komma att inom en icke alltför avlägsen framtid föranleda en så hård skattning av dessa tillgångar eller sådana åtgärder av exporthindrande natur, att även för mera normala förhållanden dispositionen i största möjliga omfattning av exploateringsbara egna kolfyndigheter kan bliva av den största betydelse för vårt lands industriella oberoende. Bevarandet åt vårt land av de ifrågakomma naturtillgångarna på Spetsbergen synes mig under sådana omständigheter, även om de icke omedelbart skulle giva det önskvärda ekonomiska utbytet, vara ett nationellt intresse av den vikt, att det samma, om icke oöverstigliga hinder däremot resa sig, bör hävdas och tillvaratagas.

Beträffande möjligheterna för en ekonomiskt lönande drift under den närmaste framtiden av de svenska kolgruvorna på Spetsbergen vill jag — under hänvisning i övrigt till vad av de sakkunniga anförts — särskilt framhålla, att dessa möjligheter, även om de måste anses i viss mån osäkra, dock icke kunna bedömas efter de ekonomiska resultat, som under de sistförflutna åren uppnåtts. I dylikt hänseende må påpekas, att det svenska spetsbergsföretaget, som i stort sett utfört sina anläggningar och verkställt sina nyanskaffningar under en tid, då varupriserna voro som allra mest uppdrivna, kort tid efter igångsättandet av sin rörelse mötts av en konjunktur, kännetecknad av ett katastrofartat fall av stenkolspriset från bortemot 300 kronor per ton till mindre än en tiondel därav. Den nedåtgående prisrörelsen har så mycket hårdare drabbat just detta företag, som det till följd av de klimatiska förhållandena å Spetsbergen är nödsakat att redan på sommaren till då gällande pris uppköpa alla de för vintersäsongen erforderliga förnödenheterna samt avsluta arbetsavtal för sagda säsong, medan likvid för de sedermera under vintern brutna kolen i allmänhet erhållits efter det pris, som vid kolens skeppning varit gällande under därpåföljande sommar. Företaget har sålunda, på grund av de säregna omständigheter, under vilka det driver sin verksamhet, i än högre grad än andra, under mera gynnsamma klimatiska förhållanden arbetande industriföretag drabbats av den nedåtgående prisrörelsen.

I själva verket torde, såsom ock av sakkunnigutredningen framgår, frågan om möjligheten att med nöjaktigt ekonomiskt utbyte under den närmaste framtiden exploatera de svenska kolfälten på Spetsbergen vara beroende av en mångfald vitt skilda faktorer, av vilka vissa låta sig med förtämligen stor säkerhet beräkna, medan andra mer eller mindre undan-

draga sig förhandsbedömande. Ostridigt torde i varje fall vara, att med den relativt obetydliga brytningskapacitet, bolagets anläggningar för närvarande äga, en konkurrens med andra, närmast engelska, kol endast under gynnsamma omständigheter är möjlig. Den verkställda utredningen synes mig emellertid giva starka skäl för antagandet, att genom en utökning av anläggningarna till en brytningskapacitet av cirka 200,000 ton per år bolaget skall bliva i stånd att nedbringa totalkostnaden per ton så avsevärt, att dess kol kunna med ekonomiskt tillfredsställande resultat säljas i konkurrens med dem, som från andra trakter av världen införas i vårt land. Utvecklingen inom den internationella kolmarknaden, vilken ju undandrager sig säkert bedömande, kan visserligen härvid spela ogynnsamt in. Åtskilliga tecken tyda emellertid på, att en vändpunkt numera inträtt i den under de senaste åren på detta område härskande djupgående depressionen, som ju föranlett mycket stora svårigheter även för Englands kolindustri och nödgat den engelska regeringen att offra ofantliga belopp på statssubventioner åt de inhemska kolproducenterna. Kolpriserna hava sålunda sedan någon tid tillbaka befunnit sig i oavbrutet stigande (för northumberlandkol exempelvis från 28 kronor per ton vid årets början till 39 kronor 66 öre per ton den 10 innevarande mars) och, om också den under de allra sista veckorna inträffade starka haussen måhända delvis kan vara beroende på tillfälliga omständigheter, vill det dock av åtskilligt synas, som om den fortgående prisstegringen åtminstone i viss mån är att tillskriva den mera varaktiga förskjutning uppåt av kolprisnivån, som av sakkunniga på området redan sedan länge förutsagts. Jag vill i detta sammanhang fästa uppmärksamheten på och understryka de uttalanden, som för bedömande av den sannolika utvecklingen å kolmarknaden gjorts i det avgivna sakkunnigbetänkandet och vissa andra i det föregående åberopade aktstycken rörande inflytandet på kolprisnivån av sådana faktorer som upphörandet av den engelska statssubventioneringen, den återuppvaknande industriella livaktigheten med därav föranledd ökad efterfrågan å kol, de engelska kolgruvearbetarnas rörelse för höjande av de för närvarande synnerligen låga arbetslönerna, den fortskridande försvåringen av brytningsförhållandena i de engelska kolgruvorna m. m.

Även i händelse av en för bolaget relativt gynnsam utveckling å den internationella kolmarknaden föreligga emellertid i avseende å exploaterandet av spetsbergskolen en mångfald speciella omständigheter, som kunna tänkas komma att utöva en på bolagets räntabilitet och bärkraft menlig inverkan. Särskilt torde man härvid — sedan spetsbergskolens höga bränslevärde och de trots klimatet gynnsamma brytningsförhållandena å ögruppen blivit ådagalagda — hava att fästa sig vid de svårigheter, som de för spetsbergskolen säregna, i sakkunnigbetänkandet närmare utvecklade transport- och avsättningsförhållandena kunna komma att medföra. Utan att underskatta nämnda svårigheter och de risker, som därav föranledas, ber jag dock att få erinra, *dels* att avsättningen av de kol, som, sedan statens järnvägar övertagit den av de sakkunniga och järnvägsstyrelsen ifrågasatta årliga kvantiteten av 80,000 ton, skulle försäljas i fria marknaden, väsentligen torde underlättas genom de lagringsmöjligheter, som, enligt vad den av statens styrelseledamöter i dylikt hänseende verkställda specialutredningen givit vid handen, erbjuda sig i olika svenska hamnar, *dels ock* att i sista hand avsättningen alltid torde bliva beroende av, att det pris, som kan erbjudas, i förhållande till priset å andra kol ställer sig tillräckligt fördelaktigt. Huru förhållandena i dylikt hänseende kunna

komma att gestalta sig lärer, såsom redan antytts, ingen kunna med full visshet förutsäga, men den i ärendet verkställda utredningen pekar dock på, att vid en utökning av bolagets brytningskapacitet till 200,000 ton är-ligen goda utsikter för en konkurrensmässig drift måste anses föreligga.

Sammanfattningsvis vill jag sålunda uttala, att jag anser det intresse, som, särskilt med hänsyn till framtiden, är knutet vid bevarandet åt Sve-rige av bolagets koltillgångar å Spetsbergen, så starkt, att staten — trots därmed förenade ekonomiska risker — icke bör undandraga sig det ytter-ligare kapitalengagemang, som erfordras, för att den svenska kolbrytnin-gen å Spetsbergen må kunna utvidgas till en, såvitt nu kan bedömas, eko-nomiskt lönande omfattning.

Det för dylikt ändamål erforderliga kapitaltillskottet har, såsom redan nämnts, av de sakkunniga uppskattats till sammanlagt 5,250,000 kronor. Efter ingående förhandlingar med de personer, vilka stå i borgen för bola-gets nuvarande banklån, hava de sakkunniga funnit sig böra föreslå, att av detta belopp 4,500,000 kronor tillskjutas av staten, medan återstoden, 750,000 kronor, skulle under vissa närmare angivna villkor garanteras av nyss omförmälda borgensmän. Vid förhandlingarna hava ifrågavarande privatpersoner bestämt förklarat sig icke vilja eller kunna sträcka sin ga-ranti längre än nyss angivits. Att annorledes på privat väg uppbringa någon del av det erforderliga kapitalet lärer vara fullständigt uteslutet. Under sådana omständigheter och då en nedprutning av den för säkerstäl-lande av bolagets drift såsom nödig ansedda summan icke skulle vara för-enlig med det syfte, man genom det ytterligare kapitaltillskottet vill vinna, nämligen att skapa en för bolagets fortbestånd någorlunda bärkraftig eko-nomisk bas, anser jag mig böra förorda, att staten påtager sig anskaffnin-gen av det av de sakkunniga i dylikt hänseende ifrågasatta beloppet 4,500,000 kronor.

I avseende å den form, i vilken statens kapitalinsats skulle ske, hava de sakkunniga föreslagit, att beloppet skulle tillföras bolaget såsom lån och icke, såsom vid statens tidigare kapitalengagemang i företaget ägt rum, mot erhållande av aktier. Med hänsyn till föreliggande omständigheter och särskilt därtill, att goda utsikter för en snar reglering av rättsförhål-landena å Spetsbergen torde förefinnas, varmed skulle följa möjlighet att till säkerhet för beviljat lån erhålla inteckning i bolagets fastigheter, gru-vor och anläggningar därstädes, anser jag i likhet med de sakkunniga låne-formen vara att förorda.

I övrigt skulle, enligt det förslag till överenskommelse mellan svenska staten och bolaget, varom de sakkunniga och bolagets styrelse, däribland också borgensmännen för bolagets banklån, slutligen enat sig, för de ifrå-gasatta kreditoperationerna gälla huvudsakligen följande bestämmelser, vilka jag för egen del anser böra godtagas.

Av det lån staten skulle bereda bolaget, skulle 3,000,000 kronor tillhanda-hållas bolaget den 1 juli 1923 och 1,500,000 kronor den 1 juli 1924. Lånet skulle löpa med fem procent ränta och återbetalas på det sätt, att den 31 december ett vart av åren 1926—1945 såsom ränta och amortering skulle erläggas tillhopa åtta procent av lånesumman, eller 360,000 kronor, samt den 31 december 1946 då återstående kapitalbelopp jämte ränta, omkring 38,000 kronor. Därest ränta eller amortering icke erlagts inom tre månader efter föreskriven förfallodag, skulle staten äga, därest annan överenskom-melse icke träffas, uppsäga lånet att i dess helhet omedelbart återbetalas.

Till säkerhet för lånet skulle staten tillförsäkras rätt att — i den mån

de rättsliga förhållandena på Spetsbergen bliva ordnade — erhålla in-teckning i bolagets fasta egendom och gruvor å Spetsbergen, förlagsin-teckning i bolagets lösa egendom därstädes samt varje annan inskrivning till säkerhet för sin fordran, som kan bliva tillåten i bolagets egendom å Spetsbergen, allt med förmånsrätt framför varje annan fordran, med undantag för ovannämnda privata lån å 750,000 kronor, som skulle äga lika rätt.

Statens skyldighet att tillhandahålla bolaget lån skulle icke inträda, förrän dels vissa ändringar i bolagsordningen vidtagits, avseende att tillförsäkra staten majoritetsställning i bolaget ävensom rätt till ökad utdelning å de av staten innehavda preferensaktierna i bolaget, dels ock vederbörlig garanti ställts för, att de privata krediterna få av bolaget tillgodonjutas.

Enligt de föreslagna ändringarna i bolagsordningen skulle den nuvarande begränsningen till 6 procent i rätten till vinstutdelning å preferensaktierna bortfalla. I stället skulle i bolagsordningen intagas ett stadgande av innehåll, att, sedan först dessa aktier fått utdelning med nämnda procentsats och därefter stamaktierna likaledes erhållit 6 procents utdelning, eventuellt överskjutande vinst skulle delas lika mellan samtliga aktier. Vidare skulle rörande antalet styrelseledamöter och revisorer införas bestämmelser av sådant innehåll, att staten i vardera fallet erhöle majoritet och därmed erforderligt inflytande å bolagets ledning. Än vidare skulle statens majoritetsställning befästas därigenom, att preferensaktiernas röstvärde ökades till det tredubbla.

Ovannämnda privata krediter å tillhopa 750,000 kronor skulle, såsom jag redan nämnt, garanteras av de personer, som för närvarande stå i borgen för bolagets banklån. Krediterna skulle för tiden 1 juli 1923—30 juni 1928 utgöra 750,000 kronor jämte ränta och därefter minskas med en femtedel varje år.»

Utöver de bestämmelser, som hade inrymts i det av de sakkunniga uppgjorda kontraktsförslaget, förordade jag slutligen intagandet av ytterligare det stadgandet, att aktiebolaget Isfjorden-Belsunds rätt till royalty för brutna stenkol skulle begränsas till att avse en högsta årlig stenkolskvantitet av 75,000 ton.

Under åberopande av vad jag sålunda anfört hemställde jag, att Kungl. Maj:t måtte i proposition föreslå riksdagen att *dels* medgiva, att åt svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergen finge, i huvudsaklig överensstämmelse med vad i det av mig förordade kontraktsförslaget mellan svenska staten och bolaget angäves, av statsmedel beviljas ett lån å 4,500,000 kronor, *dels ock*, vid bifall därtill, av sagda belopp å riksstaten för budgetåret 1923—1924 bland utgifter för kapitalökning anvisa 3,000,000 kronor.

Kungl. Maj:ts
proposition nr
173 till 1923
års riksdag.
1923 års riksdags
skrivelse
nr 319.

Kungl. Maj:ts proposition i ämnet (nr 173) avläts i enlighet med min hemställan.

I skrivelse den 6 juni 1923, nr 319, anmälde sedermera riksdagen följande. Riksdagen medgäve, att bolaget finge av statsmedel beviljas ett lån av 1,500,000 kronor, att utgå med 1,000,000 kronor den 1 juli 1923 och 500,000 kronor den 1 juli 1924 på de huvudsakliga villkor i övrigt, som inne-

fattades i förslaget till överenskommelse mellan svenska staten och bolaget, dock med följande ändringar, nämligen *dels* beträffande de i överenskommelsen omförmälda säkerheterna för banklån att dessa säkerheter skulle avse för tiden 1 juli 1923—30 juni 1924 ett banklån av 1,350,000 kronor jämte ränta, varefter nämnda belopp finge minskas med 150,000 kronor varje år, *dels ock* i fråga om royaltyn till aktiebolaget Isfjorden-Belsund att det skulle ankomma på Kungl. Maj:t att såsom villkor för statslånet föreskriva ytterligare inskränkning i rätten till sådan royalty.

Sedan ett i anledning av innehållet i riksdagens skrivelse nytt kontrakt mellan svenska staten och bolaget blivit upprättat och vederbörligen under-tecknat samt styrelsen för bolaget i en till Kungl. Maj:t ställd skrift — med stöd av skriften bilagda handlingar, utvisande att de för lånets utbekommande stadgade villkor behörigen fullgjorts — anhållit, att av lånebeloppet 1,000,000 kronor måtte ställas till bolagets förfogande, anmodade Kungl. Maj:t den 22 juni 1923 fullmäktige i riksgäldskontoret att, mot erhållande av skuldförbindelse avfattad på sätt i överenskommelsen förutsattes och med användande av det utav riksdagen för ändamålet i riksstaten för budgetåret 1923—1924 anvisade anslaget, till bolaget den 1 juli 1923 såsom lån utbetala 1,000,000 kronor.

Utbetalande av ett lån å 1,000,000 kronor till bolaget.

Sedan riksdagen därefter i skrivelse den 4 mars 1924, nr 38, anmält, att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen därom gjorda framställning, å riksstaten för budgetåret 1924—1925 under utgifter för kapitalökning för bestridande av lån till bolaget anvisat ett anslag av 500,000 kronor, anmodade Kungl. Maj:t den 14 mars 1924 fullmäktige i riksgäldskontoret att, mot erhållande av på nyss omförmäلت sätt avfattad skuldförbindelse till bolaget den 1 juli 1924 såsom lån utbetala ifrågasvarande belopp.

Utbetalande av ett lån å 500,000 kronor till bolaget.

Med anlitande av de medel, som sålunda ställdes till bolagets förfogande verkställdes omfattande nyanläggnings- och förbättringsarbeten vid bolagets gruvor å Spetsbergen, varigenom produktionskapaciteten väsentligt ökades och brytningskostnaderna avsevärt nedbragtes. De förhoppningar, som hysts om att genom åtgärder av dylik natur förutsättningar skulle skapas för en ekonomiskt lönande drift vid bolagets gruvor, hava emellertid icke infriats. Anledningen härtill är att söka däri, att de genomförda kostnadsminskningarna neutraliserats av de alltjämt fallande stenkolspriserna. 1922 års sakkunniga beräknade, att efter genomförandet av kompletteringen av anläggningarna bolagets självkostnader skulle inberäknat räntor och avskrivningar komma att uppgå till 24 kronor 55 öre och exklusive avskrivningar till 23 kronor 20 öre per ton cif. svenska hamnar. Jag ber nu att få meddela, att kostnaderna i fråga uppgått till 23 kronor 62 öre år 1924 och till 20 kronor 74 öre år 1925, exklusive avskrivningar. Förväntningarna i av-

Trots nedbringande av självkostnaderna förorsakas bolaget förluster genom prisfallen å stenkol.

seende på nedbringandet av bolagets självkostnader hava sålunda till fullo infriats och till och med i väsentlig grad överträffats. Då emellertid sänkningen i självkostnaderna icke kunnat hålla jämna steg med den fallande priskurvan å stenkol, har för varje år förlust på bolagets verksamhet uppstått.

Förlusten på bolagets verksamhet har enligt vinst- och förlusträkningarna uppgått till

under bokföringsåret 1921—1922	337,725: 83
» » 1922—1923	181,665: 94
» » 1923—1924	133,981: 50
» » 1924—1925	206,590: 57
	Summa 859,963: 84.

Bolagets vinst- och förlusträkning samt balansräkning den 30 juni 1925.

I detta sammanhang ber jag att beträffande resultatet av bolagets rörelse under verksamhetsåret 1924—1925 — det sista för vilket styrelse- och revisionsberättelser föreligga — samt den ekonomiska ställningen vid utgången av samma år få hänvisa till nedanstående i styrelsens förvaltningsberättelse för sagda tid intagna vinst- och förlusträkning samt balansräkning:

Vinst- och förlusträkning.

<p>Ingående balans:</p> <p>förlust 1921—1922 337,725: 83</p> <p>» 1922—1923 181,665: 94</p> <p>» 1923—1924 133,981: 50</p> <p style="text-align: right; margin-right: 20px;">653,373 27</p> <p>Avskrivningar å förråds- och handelsbodslager samt inventarier vid Sveagruvan..... 38,498 71</p> <p>Allmänna omkostnader 92,019 93</p> <p>Räntor 142,918 53</p> <p>Brandkostnader vid Sveagruvan 129,077 51</p> <p style="text-align: right; margin-right: 20px;">Summa kronor 1,055,887 95</p>		<p>Kolförsäljningar 195,924 11</p> <p>Utgående balans:</p> <p>förlustbalans från föregående räkenskapsår 653,373: 27</p> <p>förlust under året 206,590: 57</p> <p style="text-align: right; margin-right: 20px;">859,963 84</p> <p style="text-align: right; margin-right: 20px;">Summa kronor 1,055,887 95</p>
--	--	---

Balansräkning.

Kolgruvor och fyndigheter på Spetsbergen	1,959,382	06	Aktiekapital:		
Anläggningar vid Sveagruvan ...	4,013,496	08	Preferensaktie-		
Inventarier vid Sveagruvan	569,192	65	kapital	750,000:—	
Inköpt men ej uppsänd materiel	31,422	48	Stamaktiekapital	4,250,000:—	5,000,000—
Egna fartyg	275,000	—	Statslån		1,500,000—
Inventarier i Stockholm	8,340	13	Lån från rederilänefonden.....		66,666 66
Kassabehållning i Stockholm och vid Sveagruvan	9,306	77	Arbetarnes sjukfassa		29,273 21
Kol i lager vid Sveagruvan	861,265	50	Diverse skulder		2,453,503 09
Förrådets och handelsbodens vid Sveagruvan lager	427,002	72			
Diverse fordringar	35,070	78			
Förlustbalans från 1923—24	653,373	27			
Förlust under året	206,590	57			
	859,963	84			
Summa kronor	9,049,442	96	Summa kronor	9,049,442	96

Revisorerna hava i sin berättelse över bolagets verksamhet under ifrågasvarande räkenskapsår anfört bland annat följande.

Vid granskningen av föregående års verksamhet hade revisorerna uttalat, att de värden, vartill vissa av tillgångarna befunnits upplagna, måste anses för höga. Under det senaste verksamhetsåret hade icke några egentliga avskrivningar skett å bolagets egendom och fartyg. Det i vinst- och förlusträkningen upptagna beloppet av 38,498 kronor 71 öre utgjorde realisationsförlust. Revisorerna ansåge sig icke nu böra ingå på en prövning av det realvärde, som kunde anses ligga bakom de bokförda värdena av bolagets tillgångar, då på grund av driftens inställande ovisshet rådde om bolagets fortsatta verksamhet och följaktligen utgångspunkt för en realvärdering saknades. Följande sammanställning, grundad på bolagets böcker, utvisade de bokföringsmässiga förändringar i värde, som vissa tillgångar undergått från verksamhetens början intill den 30 juni 1924:

	Anskaffningsvärde	Avskrivningar	Utgående balans den 30 juni 1925
Kulgruvor och fyndigheter	2,026,767: 80	67,385: 74	1,959,382: 06
Anläggningar vid Sveagruvan ...	5,266,303: 10	1,252,807: 07	4,013,496: 03
Inventarier » »	891,643: 34	322,450: 69	569,192: 65
Egna fartyg	1,154,289: 09	879,289: 09	275,000: —
Summa kronor	9,339,003: 33	2,521,932: 59	6,817,070: 74.

Revisorerna ville erinra därom, att i de visade avskrivningarna inginge ett belopp av 1,919,386 kronor 10 öre, med vilket tillgångarna nedskrevos år 1921, i samband med att staten genom riksdagens beslut förvärvade

intresseskap i bolaget. Efter nämnda tidpunkt hade resultatet av bolagets verksamhet icke varit sådant, att några väsentliga avskrivningar kunnat ske.

Revisorerna ansåge sig med hänvisning till styrelsens berättelse icke kunna underlåta att påpeka, att driftsförlusten under verksamhetsåret, 206,590 kronor 57 öre, vore att tillskriva dels branden vid gruvan, som direkt medfört en förlust av 129,077 kronor 51 öre, dels ock priset på kol, som neutraliserat den kraftiga sänkningen av självkostnaderna, som bolagsledningen lyckats åvägabringa.

Som av det nyss anförda framgår, har av den under sistnämnda räkenskapsår uppkomna förlusten ett belopp av 129,077 kronor 51 öre förorsakats av en under maj månad 1925 utbruten brand i den s. k. Sveagruvan, en olyckshändelse som visade sig synnerligen ödesdiger för bolaget, i det att den omöjliggjorde driftens fortsättande, och till vilken sak jag snart skall återkomma.

*Driftskapital
åt bolaget i
form av för-
skottslikvi-
der å blivande
stenkols-
leveranser.*

En följd av de ständiga förlusterna har varit, att vid olika tillfällen åtgärder måst vidtagas för beredande av nödigt driftskapital åt bolaget i form av förskottslikvider å blivande leveranser av stenkol till, huvudsakligen, statens järnvägar. Senast på våren 1925 fann sig bolagets styrelse nödsakad att för möjliggörande av driftens uppehållande hos Kungl. Maj:t göra hemställan om förskottslikvid för de stenkol, som voro avsedda att brytas under driftsåret 1925—1926 och levereras till statens järnvägar. Med detta förskott avsåg bolaget att kunna hålla sin rörelse i gång till och med juni 1926, utan att någon försämring av dess ekonomiska ställning skulle komma att inträda.

Såsom jag nyss antytt utbröt emellertid i maj månad 1925 en — i en vid de sakkunnigas betänkande fogad bilaga närmare omhandlad — eldsvåda av sådan omfattning, att gruvdriften måste helt nedläggas. Då förutsättningen för det nyssnämnda förskottet därigenom bortföll, kunde bolaget icke taga detsamma i anspråk.

*Under år 1925
beviljade lån
åt bolaget,
moratorium
m. m.*

I en den 1 augusti 1925 dagtecknad skrift anmälde sedermera bolagets styrelse, att på grund av förenämnda brand, som då ännu påginge, driften vid bolagets gruvor blivit helt nedlagd. Då i anledning därav bolagets inkomster tillsvidare upphört och då bolaget saknade nödiga medel för betalning av olikviderade arbetslöner, till bestridande av utgifter för släckande av gruvbranden, till vårdande i övrigt av bolagets egendom m. m., anhöll bolaget — under framhållande att om nödigt kapital ej tillfördes bolaget, bolaget omedelbart måste träda i likvidation — att staten såsom största delägaren i bolaget måtte bereda detsamma ett lån å 200,000 kronor.

Tillika inkom bolaget med förbindelser av vissa bolagets större fordringsägare samt vederbörande borgensmän av innehåll, att, om bolaget erhöle omförmälda lån av staten, de enskilda intressenterna i bolaget jämväl skulle bidra med ett lån å 150,000 kronor åt bolaget, att av bolaget icke skulle före den 1 juni 1926 påfordras vare sig kapital- eller räntelikvider å bolagets

äldre lån samt att de nya lånen å tillhoppa 350,000 kronor jämte ränta skulle få utgå med förmånsrätt framför de äldre lånen.

Vid ärendets föredragning den 7 augusti 1925 beslöt Kungl. Maj:t bevilja bolaget ett lån å 200,000 kronor mot 6 procent ränta att återbetalas senast den 1 juni 1926, på villkor att jämväl från enskilt håll lämnades bolaget ett å samma tid och med samma ränta löpande lån å 150,000 kronor.

Därjämte föreskrev Kungl. Maj:t:

att ifrågavarande statslån och enskilda lån skulle jämsides i inbördes förhållandet fyra till tre anlitas och sedermera, till såväl kapital som ränta, likvideras;

att lånebeloppen för detta ändamål skulle insättas å en särskild bankräkning, som skulle innehavas gemensamt av de utav staten utsedda ledamöterna i bolagets styrelse, och av dem i mån av behov utbetalas till bolaget;

att vad å denna räkning vid lånetidens utgång inestode då skulle omedelbart överlämnas till långivarna enligt ovan angivna fördelning; samt

att lånen ej finge användas till annat än betalning av arbetslöner och bestridande av andra utgifter, som vore nödvändiga för släckande av gruvbranden, vårdande i övrigt av bolagets egendom, så att den ej förfores eller minskade i värde, utlastning av utav bolaget brutna, å Spetsbergen lagrade kol samt bevakande av bolagets rätt eller som eljest prövades oundgängligen nödvändiga för bolagets fortsatta verksamhet.

Jag övergår nu till en redogörelse för den utredning, som verkstälts av de förut omnämnda, av mig den 12 juni 1925 tillkallade sakkunniga. En vid denna utredning fogad, av en utav de sakkunniga, kommerserådet K. Sidenvall verkställd teknisk utredning ävensom tre av de sakkunniga upprättade diagram torde få såsom bilagor A—D fogas till dagens protokoll.

Efter att hava till en början i korthet erinrat om de åtgärder, som från statens sida vidtagits för ifrågavarande kolfyndigheters bevarande åt vårt land, ingå de sakkunniga på en redogörelse för *Sveriges import av stenkolsbränsle* (stenkol, koks och kolbriketter) under åren 1920—1925. I avseende härå anföra de sakkunniga följande:

1925 års
Spetsbergs-
sakkunnigas
utredning.

»I den förut omnämnda propositionen (nr 218) vid 1921 års riksdag finnas (sid. 7) vissa uppgifter om Sveriges import och produktion av stenkolsbränsle (stenkol, koks och kolbriketter) under åren 1913—1919. Under de därefter följande åren har importen och produktionen uppgått till följande kvantiteter, angivna i 1,000-tals ton.

Sveriges
bränsle-
import.

	1920	1921	1922	1923	1924	1925
Import	3,172	1,693	3,156	3,882	4,729	4,251
Produktion	440	377	379	420	438	—
Summa	3,612	2,070	3,535	4,302	5,167	—

Den inhemska kolproduktionen har icke varit underkastad synnerligen stora växlingar sedan tiden före kriget utan har stigit tämligen regelbundet från år 1913, då den uppgick till 364,000 ton.

Importen däremot har varierat i hög grad, från att under åren 1913—1916 ha hållit sig mellan 5 och 5.5 miljoner ton årligen sjönk den sedan på grund av importsvårigheter och har därefter icke uppnått den tidigare omfattningen.

Att stenkolsförbrukningen efter upphörande av importsvårigheterna icke uppgått till tidigare uppnådda kvantiteter, torde få tillskrivas flera samverkande orsaker, såsom den i synnerhet inom vissa industrigrenar fortfarande rådande depressionen, ett bättre utnyttjande av det använda bränslet, ökat ersättande av ångkraft med vattenkraft och utbyte av stenkol mot andra bränslen, varvid särskilt träavfall och oljor torde komma i betraktande.

Den storlek, stenkolsimporten under åren 1924 och 1925 uppnått, bör även ses i belysningen av den fortgående stegring, som stenkolsimporten under flera decennier visat och som närmare framgår av nedanstående sammanställning av femårsmedeltal för importen av stenkol och koks:

	Ton
1871—1875	591,141
1876—1880	782,245
1881—1885	1,035,440
1886—1890	1,326,761
1891—1895	1,764,856
1896—1900	2,614,566
1901—1905	3,206,772
1906—1910	4,348,880
1911—1915	4,913,709
1916—1920	3,044,897.»

De sakkunniga upptaga härefter till behandling frågan om *stenkolsmarknadens utveckling under de senaste åren*. I sådant hänseende uttala de sakkunniga bland annat följande:

Kolmarknaden.

»Till belysande av stenkolsmarknadens utveckling under de senaste åren hava de sakkunniga upprättat bifogade diagram (I) över pris enligt svensk kolnotering på stora engelska ostkustkol cif svensk västkusthamn 1922—1925. Av diagrammet framgår att kolpriset höll sig tämligen konstant från början av år 1922 till våren 1924 med undantag av första halvåret 1923, då priset i samband med ockupationen av Ruhrområdet undergick en stark höjning. Försommaren 1924 inträdde ett starkt prisfall, och tendensen har sedan varit sakta fallande till hösten 1925. Noteringarna för november och december 1925 utvisa en tydlig återhämtning i priserna, men det torde ännu vara för tidigt att avgöra, om denna är bestående eller endast en relativt normal säsongvariation.

För erhållande av kontroll på den variation i kolpriserna, som nyssnämnda diagram visar, har jämväl upprättats ett diagram (II) över pris vid av statens järnvägar avslutade inköp av engelska stenkol cif Göteborg 1922—1925. De verkställda inköpen avse flera olika kolsorter, men prisen hava omräknats efter de särskilda kolsorternas effektiva värmevärden till direkt jämförelse med priset å Lambtonkol. Priskurvan i detta diagram stämmer i stort mycket väl överens med de båda å diagram I men ligger genomgående något lägre än kurvan för Durham-kol — till vilken klass Lamb-

tonkolen höra — vilket utvisar, att statens järnvägar köpt sina kol något under den förutnämnda noteringen.

Ett bedömande av stenkolsprisernas framtida utveckling erbjuder nu likaväl som tidigare stora vanskligheter. Tager man i betraktande en längre tidrymd får det väl anses sannolikt, att stenkolspriserna, med hänsyn till den härunder märkbara minskningen av tillgångarna ävensom de med gruvornas ökade djup stegrade produktionskostnaderna, komma att visa en stigande tendens gent emot andra varor eller prisnivån i allmänhet.

Sett på kortare sikt åter torde man kunna påstå, att en snar, betydande prisstegring knappast kan vara att räkna med.

Världsproduktionen av stenkol, som år 1913 uppgick till 1,216 miljoner ton, utgjorde

1922	1,034 miljoner ton
1923	1,180 » »
1924	1,168 » » .

Motsvarande siffror för Europas vidkommande äro

1913	605 miljoner ton
1922	502 » »
1923	487 » »
1924	549 » » .»

Efter att hava erinrat, bland annat, hurusom i de båda för den europeiska kolmarknaden viktigaste producentländerna, England och Tyskland, produktionskostnaderna icke kunnat sänkas i den grad, som betingats av det fallande kolpriset, utan att kolgruveindustrien i dessa länder i stor utsträckning blivit rent förlustbringande, framhålla de sakkunniga, att av enahanda skäl förlusterna i bolagets verksamhet icke kunnat undvikas. Sedan de sakkunniga vidare avgivit en redogörelse, i stort sett sammanfallande med den av mig nyss lämnade, för bolagets nuvarande ekonomiska ställning och för de åtgärder, som på senaste tiden måst vidtagas för tillförande av nödigt rörelsekapital åt bolaget, avgiva de sakkunniga slutligen sina på den av dem verkställda utredningen grundade *förslag i ämnet*. De sakkunnigas uttalande härutinnan är av följande lydelse:

»Vid behandlingen i statsrådet av frågan om verkställande av den nu pågående utredningen angående tillvaratagande av statens intressen i de svenska stenkolsfyndigheterna på Spetsbergen angav chefen för handelsdepartementet såsom första föremål för utredningen spörsmålet, huruvida i betraktande av läget å kolmarknaden och övriga omständigheter förutsättningar för ett fortsatt uppehållande av driften vid de svenska stenkolsgruvorna på Spetsbergen föreläge eller genom lämpliga åtgärder kunde åstadkommas.

Av den tekniska utredningen — framgår, att självkostnaden cif Göteborg vid en skeppning av 150,000 ton per år beräknas komma att uppgå till 19.89 kronor per ton inberäknat låneräntor såväl å gamla lån som å kalkylerat nytt lån å 1,500,000 kronor men utan avskrivningar. Det häremot svarande priset på Lamtonkol vid inköp för statsbanornas räkning skulle vara ungefär 21 kronor per ton cif Göteborg, vilket pris enligt det föregående (diagram II) ligger betydligt över värdet förliden höst.

De sakkunnigas förslag.

Förutsättningar föreligga ej för ett omedelbart återupptagande av kolbrytningen på Spetsbergen.

Det beräknade självkostnadspriset för Spetsbergskolen cif Göteborg ligger endast föga över noteringen för ungefär likvärdiga engelska ostkustkol cif svensk västkusthamn under tiden augusti—oktober 1925. Enligt svensk kolnotering var nämligen denna notering för stora kol följande:

	Northumberlandkol	Durhamkol
	Kronor	Kronor
Augusti	18.97	21.58
September	18.52	21.18
Oktober	19.04	20.91
November	19.20	21.40
December	19.60	22.10

Om man till dessa noteringar lägger ett belopp motsvarande den under samma tid per ton i England utgående statssubventionen, erhålles i medeltal för de tre första av dessa månader ett pris å Northumberlandkol av 20.64 kronor och å Durhamkol av 23.02 kronor per ton. Såsom härav framgår är kolproduktionen vid den svenska gruvan på Spetsbergen även vid nuvarande prisläge å stenkol och med den kapitalbelastning, bolaget ådragit sig under en rad ogynnsamma år, icke så långt ifrån ett konkurrensmöjligt stadium, som mången måhända föreställer sig. Med en rekonstruktion av företaget, vilken innebure borteliminierandet av den befintliga kapitalbelastningen, skulle i en kapitalstark ägares hand en fortsatt drift kanske icke vara utsiktslös. Med den rådande osäkerheten om kolmarknadens vidare utveckling, med hänsyn till det avbräck, som hela företaget i alla sina funktioner lidit genom den inträffade gruvbranden och dess följder, med hänsyn slutligen till svårigheten att i Sverige uppbringa erforderligt nytt kapital i tillräcklig omfattning för ett uthålligt avvaktande av kolkonjunkturens utveckling kommer man till den slutsatsen, att under för handen varande omständigheter förutsättningar ej föreligga för ett omedelbart återupptagande av den svenska stenkolsbrytningen på Spetsbergen.

De åtgärder, som kunde komma i betraktande för beredande av möjlighet för bolaget att fortsätta sin verksamhet på Spetsbergen, måste avse en sänkning av produktionspriset, d. v. s. självkostnaden i destinationshamnarna för försålda kol.

Den möjlighet till sänkning av produktionskostnaderna, som en väsentlig ökning av brytningen skulle medföra, har vid det tillfälle, då statsmakterna sist hade att taga ställning till Spetsbergsföretagets öde, varit under övervägande. Med den ökning av produktionen, som sedan dess uppnåts, torde så gott som varje del av den nuvarande anläggningen vara fullt utnyttjad. En ytterligare ökning skulle därför erfordra utvidgning av samtliga grenar av anläggningen. Kostnaderna för utvidgningen skulle helt visst bliva högst betydande och samtidigt inträdde det osäkerhetstillstånd beträffande avsättningen, som vid föregående tillfälle framhållits. Då därjämte den sänkning av produktionskostnaden, som man kan beräkna uppnå, icke är tillräcklig för säkerställande av bärigheten, ha de sakkunniga icke ansett erforderligt att i detta hänseende verkställa vidare utredning.

En annan väg till sänkning av brytningspriset vore att anställa personal av annan än svensk nationalitet, varigenom lönenivån sannolikt kunde sänkas. Att erhalla svenska arbetare till arbete å Spetsbergen för avlöning nämnvärt understigande den senast utgående torde nämligen knappast vara möjligt. Avlöningen till de norska arbetarna på Spetsbergen torde utgått med ungefär samma antal norska kronor som avlöningen till de svenska i

svenska kronor. Detta betyder med nuvarande kurs en skillnad av ungefär 25 procent. De engelska gruvarbetarna erhålla enligt vad ovan anförts en avlöning, som icke fullt uppgår till 10 kronor per skift. Det synes icke osannolikt, att sådana under nu i England rådande förhållanden på arbetsmarknaden skulle kunna erhållas till arbete å Spetsbergen, om avlöningen där utginge med ett 50 procent högre belopp, vilket dock vore 25 procent lägre än senaste årets lönenivå vid Sveagruvan.

Under förutsättning att man med utländska arbetare av någon av dessa nationaliteter kunde påräkna samma arbetseffekt som av de svenska, skulle en sänkning av produktionskostnaden med 1.20 kronor per ton vara att påräkna. En sådan sänkning synes emellertid icke vara tillräcklig för att vid närvarande prisläge å stenkol säkerställa företaget med dess nuvarande skuldbörda.

Vad åter en sänkning av administrationskostnaderna beträffar, torde den vara möjlig att genomföra endast genom en väsentlig ökning av brytningen eller genom en sammanslagning med annat industriellt företag och utnyttjande av dess administrativa organisation. Av skäl, som redan anförts, torde den förra utvägen icke vara att räkna med, och beträffande den senare framgår av det följande, att ej heller den för närvarande synes vara framkomlig, åtminstone med bibehållande av verksamheten på svenska händer.

Åter en annan väg till sänkning av produktionspriset ligger i möjligheten att erhålla billigare frakter. Då emellertid för svensk förbrukning, som ju i detta sammanhang måste förutsättas, några större kvantiteter icke för närvarande kunna påräkna avsättning i ur fraktsynpunkt väsentligt gynnsammare belägen hamn än Göteborg, synas icke heller strävanden i denna riktning kunna förbättra bolagets ställning. Att räkna på lägre fraktsatser till Göteborg än de i kalkylen ingående torde ej heller vara berättigat.

Då andra utvägar till förbilligande av bolagets produktion icke stå till buds och bolaget torde hava utnyttjat sina kreditmöjligheter, synes det, då bolaget efter utgången av nu beviljat moratorium saknar möjlighet att fullgöra sina förbindelser, icke återstå annat än att det nuvarande bolagets verksamhet avvecklas.

Bolagets verksamhet bör avvecklas.

Under sådana omständigheter borde, enligt chefens för handelsdepartementet uttalande till statsrådsprotokollet, närmast undersökas, huruvida sådana anstalter kunde träffas, att äganderätten till de ifrågavarande stenkolsfyndigheterna, trots det att gruvdriften tillsvidare nedlägges, likväl alltjämt bibehålles i svenska händer.

Upptagande av förhandlingar rörande statens övertagandet av företaget.

De sakkunniga hava i dylikt syfte undersökt, huruvida något svenskt företag, som kunde antagas hava särskilda förutsättningar för att vid lämpligt tillfälle med framgång upptaga driften av stenkolsgruvorna på Spetsbergen, kunde befinnas villigt att övertaga kolfyndigheterna. De förfrågningar, som i sådant syfte verkstälts, hava emellertid givit ett negativt resultat.

Av en bland borgensmännen för bolagets enskilda lån har förklarats, att på detta håll intresse för saken förefunnes, men att erforderliga medel icke funnes tillgängliga.

Enda för närvarande synliga möjligheten för fyndigheternas bibehållande i svenska händer torde vara, att staten övertog de desamma.

Från borgensmännens sida har uttalats ett varmt intresse för ett fullföljande i en eller annan form av deras tidigare strävanden att bevara fyndigheterna

i svensk ägo och har i samband därmed antytts, att de skulle vara villiga att inbetala en större del av de belopp, för vilka de stå i ansvar och överlämna denna deras fordringsrätt till staten mot det av staten övertogte ansvaret för återstoden. Staten skulle, då dessa fordringar efter en sådan överenskommelse helt visst skulle komma att överstiga varje nu påräkneligt försäljningspris för bolagets tillgångar, i verkligheten vara så gott som ensam ägare till samtliga dessa och kunna efter behag ändra formen för äganderätten i den mån så befunnes önskvärt. För att närmare utvärdera de villkor, på vilka en överenskommelse i frågan skulle kunna träffas, erfordras förhandlingar med borgensmännen.

Då huvudmotivet för statens upprepade ingripanden till stödjande av det svenska stenkolsföretaget på Spetsbergen uppenbarligen har varit, att dispositionsrätten till fyndigheterna skulle för framtiden bevaras åt vårt land, synes vidtagandet av åtgärder för överförandet av kontrollen över stenkols-tillgångarna till staten i och för sig vara en följdriktig utveckling av statens tidigare ingripanden. Det kan heller icke skäligen förväntas, att enskilda intressenter skola i samma grad som staten vara hänga till sig förpliktelser för en oviss framtid för bevarandet av en bränslereserv åt landet.

Årliga kostnader vid statens övertagande av företaget.

För den händelse staten omedelbart eller genom ett huvudsakligen av staten ägt aktiebolag, vilken form helt visst vore att föredraga, övertager äganderätten till stenkolsfyndigheterna, komma vissa årliga kostnader att åvila staten eller detta bolag. Storleken av dessa kostnader, åtminstone under de första 10 å 15 åren, blir väsentligt olika, om ständigt bevakning skall hållas på Spetsbergen för bibehållande av anläggningen i driftvärdigt skick, mot om man indrager varje bevakning och tager den därav följande risken att anläggningarna förfalla och förstöras, samtidigt som ett hastigt upptagande av driften med tiden allt mer försvåras eller rent av omöjliggöres.

I det förra fallet skulle enligt i den tekniska utredningen anförda siffror kostnaderna på Spetsbergen komma att uppgå till 54,000 kronor och för en mycket enkel centralförvaltning till 15,000 kronor eller tillsammans till ungefär 70,000 kronor årligen. Utförda beräkningar hava visat, att någon sänkning av kostnaden genom verkställande av kolbrytning i ringa omfattning, 5,000 å 10,000 ton per år, under möjligast enkla förhållanden icke ernås.

I det senare fallet åter skulle för Spetsbergens vidkommande endast skatter behöva ifrågakomma, varjämte även i detta fall en viss centralförvaltning jämte ombud i Norge måste finnas. Kostnaden torde för detta senare fall kunna begränsas till omkring 10,000 kronor årligen.

Efter en tid av omkring 10 år måste emellertid vissa arbeten för erhållande av utmål verkställas, och ungefär 5 år därefter inträder skyldighet att idka gruvdrift i sådan omfattning, att cirka 15 man måste vara i verksamhet på Spetsbergen året om, varvid omkostnaderna i anslutning till nyss anförda beräkning kunna uppskattas till 170,000 å 200,000 kronor årligen. En kolproduktion av 6,000 å 8,000 ton borde emellertid samtidigt vara att påräkna. Ett återupptagande av brytning, sedan anläggningen i flera år stått utan tillsyn, betingar helt visst betydande kapitalutlägg för återställande av anläggningen i driftsdugligt skick, men någon kalkyl däröver läres icke på förhand kunna uppgöras.

Såvida icke särskilda omständigheter komma att förorsaka väsentliga förändringar i nuvarande läge på kolmarknaden, kan det komma att dröja mycket länge, innan egentlig gruvbrytning vid Sveagruvan kommer att

ifrågasättas. Efter ett eller ett par årtionden kunna även nya tekniska metoder finnas lämpligare för fyndigheternas utnyttjande än de nu tillämpade. De sakkunniga hålla före, att indragning av bevakningen i enlighet med det senare av ovannämnda alternativ skulle kunna förordas.

En lösning i antydd riktning kan med hänsyn till det ovan anförda av de sakkunniga förordas under förutsättning av en rimlig ekonomisk uppgifring från statens sida. För det fall, att underhandlingar i detta syfte icke leda till att staten övertager fyndigheterna, återstår att undersöka, huru statens kapitalengagemang i ifrågavarande gruvföretag skola kunna på lämpligaste sätt avvecklas.

Härvidlag måste helt säkert en försäljning av hela anläggningen i befintligt skick bliva förmånligare än en realisation av de delar, vilka med någon utsikt till ekonomisk vinst kunna transporteras ned från Spetsbergen, då kostnaderna för avmontering, inpackning, frakt, magasinering och försäljning sluka en oproportionerligt stor del av föremålets försäljningsvärde, vilket givetvis högst avsevärt understiger det bruksvärde, som dessa föremål äga vid en fortsatt drift på Spetsbergen.

Ett försök till försäljning till svenska intressenter torde, enligt vad ovan framhållits, för närvarande måhända vara utsiktslöst, utan blir man nog hänvisad till att vända sig till utlandet för att finna köpare, i så fall med uppgivande av de synpunkter, som på sin tid föranlett statsmakterna att intressera sig för Spetsbergens svenska kolfält. Utsikter till sådan försäljning torde enligt vad de sakkunniga försport icke alldeles saknas.

Bolagets styrelse, som synes kunna ombesörja eventuell försäljning och därmed förenade underhandlingar, torde icke utan erhållande av särskilt uppdrag vara berättigad att verkställa försäljning av bolagets samtliga tillgångar och på Kungl. Maj:t lära det ankomma att för sådant fall giva statens representanter i bolagets styrelse erforderliga instruktioner.

Någon större svårighet att med de enskilda intressenterna uppnå överenskommelse om verkställande av försäljning, därest sådan ifrågakommer, torde icke behöva befaras.

Som förut omnämnts, har bolaget beviljats moratorium till 1 juni 1926, vid vilken tidpunkt även de lån å tillsammans 350,000 kronor, som bolaget erhöll år 1925, förfalla till betalning. Det synes mycket ovisst, om en försäljning skall kunna genomföras till denna tidpunkt, varför en förlängning av moratoriet, som då även borde omfatta statslånet å 1,500,000 kronor, sannolikt blir ofrånkomlig, om man vill undvika konkurs. Tiden för ett sådant moratorium borde utsträckas till den 1 juli 1927 för att försäljningen icke skall behöva ske brådstörtat. Tiden för moratoriets utlöpande har även valts med hänsyn till möjligheten, att bolaget kunde hava bevakningspersonal på Spetsbergen vintern 1926—1927, och denna icke kunde med säkerhet beräknas erhålla tillfälle att hemresa förrän vid nämnda tid.

Medgivande till förlängning av moratoriet från de större enskilda kreditgivarnas sida bör anskaffas av borgensmännen för dessa lån, och har detta även ställts i utsikt från sådant håll.

Enligt villkoren för de lån, som bolaget erhöll 1925, skall vad av lånen återstår odisponerat vid lånetidens utgång den 1 juni 1926 omedelbart överlämnas till långivarna. Om emellertid bolagets verksamhet i viss utsträckning skall fortsätta efter nämnda tid i avvaktan på slutförandet av en försäljning, måste medel finnas tillgängliga för bestridande av de under denna

Därest staten ej övertager företaget, bör detsamma försäljas utan möjlighet att hänsyn därvid tages till köparens nationalitet.

I avvaktan på slutförandet av försäljning medel nödvändiga för bestridande av oavgångliga utgifter.

tid oundgängliga utgifterna. Vad som av ovannämnda lånebelopp finnes kvar den 1 juni synes därvid kunna närmast ifrågasättas att genom långgivarnas medgivande göras tillgängligt för nyssnämnda utgifter.

Efter täckande från nämnda lånebelopp av nu löpande utgifter under tiden till 1 juli 1926 beräknas vid denna tid återstå cirka 30,000 kronor.

Det är emellertid långt ifrån osannolikt, att en allvarlig reflektant på bolagets fyndigheter och anläggningar påfordrar, att han före definitivt avslutande av köp beredes möjlighet att besiktiga icke blott de yttre anläggningarna utan även själva gruvan. Denna är för närvarande till följd av förra sommarens brand icke tillgänglig, men kan genom öppnande av vissa nu stängda orter och färdigställande av den tunnel, som innevarande vinter är under drivning, tillträde till densamma beredas, och erhålles därvid samtidigt en lämplig väg för utfrakten av den i gruvan instängda materielen, vilken åtminstone delvis tarvar rengöring och inspektion i dagen.

För att utföra dessa arbeten under sommaren 1926, hålla bevakning på Spetsbergen under vintern 1926—1927 och bestrida oundgängliga allmänna omkostnader under tiden till 1 juli 1927 har bolaget beräknats behöva 105,000 kronor utöver ovannämnda från 1925 resterande belopp. Nämnda summa överstiger avsevärt det belopp, som i den tekniska utredningen anges för kostnaderna på Spetsbergen och för administrationen vid inställd drift men effektiv bevakning. Skillnaden beror på att i nu föreliggande fall arbeten måste ur försäljningssynpunkt utföras i betydligt större omfattning, administrationen kan icke nedskäras lika långt och något, om än ringa belopp måste beräknas till försäljningsomkostnader. Skulle försäljning komma till stånd redan innevarande år, sjunker bolagets behov av rörelsemedel under nyssnämnda siffra, och blir denna sänkning givetvis större ju förr försäljningen kan avslutas och bolaget avvecklas. Åtgärder för försäljning, därest sådan beslutas, böra därför vidtagas snarast möjligt.

Ändamålet med uppehållande av bolagets verksamhet under denna tid vore ju, att en försäljning av stenkolsfyndigheter och anläggningar skulle kunna verkställas under så gynnsamma omständigheter, som för närvarande är möjligt, och den högre försäljningssumma, man genom detta uppskov hoppas kunna uppnå, kommer samtliga fordringsägare till godo i lika mån. Det synes då även självfallet, att fordringsägarna gemensamt tillskjuta det belopp, som erfordras för ernående av denna fördel.

Emellertid har en borgensman för bolagets enskilda lån, med vilken de sakkunniga förhandlat härom, förklarat, att han icke kunde ställa i utsikt något sådant bidrag från enskilt håll, men att han givetvis ville förorda, att, om staten förskotterade beloppet, detta skulle utgå ur försäljningsmedlen före varje annan bolagets skuld.

En försäljning utan konkurs synes erbjuda så pass stora fördelar för statsverket, att de sakkunniga anse sig böra, för den händelse icke vid eventuellt förnyade förhandlingar med borgensmännen för de enskilda lånen utfästelse om bidrag i förhållande till påräkneliga fördelar kunde erhållas, ifrågasätta, att staten förskotterar det erforderliga beloppet, 105,000 kronor. Vid sådant förhållande bör staten ensam äga avgöra, vilka arbeten, som skola utföras. Skulle överenskommelse om bidrag från samtliga större fordringsägare kunna uppnås, behövde statens bidrag för nu ifrågavarande ändamål icke överstiga 70,000 kronor.

En avveckling efter härovan angivna linjer förutsätter såväl vissa beslut av Kungl. Maj:t och riksdagen som vissa bindande utfästelser från enskilda personer och bolag. Det synes därför icke vara fullt säkert att, även om

statsmakterna besluta sig för en avveckling under hand enligt angivet program, detta program kan fullföljas.

För den händelse bolaget skulle komma att försättas i konkurs, är det av betydelse att erinra därom, att någon in-teckning i bolagets tillgångar på Spetsbergen ännu icke kunnat sökas eller meddelas, men att genom överenskommelse vid beviljandet sommaren 1925 av lånen å tillhopa 350,000 kronor långivarna erhållit förmånsrätt för dessa belopp framför flertalet övriga fordringar. I samband med beslutet år 1923 om försträckning till bolaget medgav staten visserligen, att till säkerhet för bolagets förutvarande banklån finge meddelas in-teckning, förlagsin-teckning eller annan inskrivning i bolagets å Spetsbergen befintliga fastigheter, gruvor och lösa egendom med samma förmånsrätt som den, vilken tillkommer staten enligt dess överenskommelse med bolaget, men någon sådan in-teckning har, som nämnts, ännu icke erhållits. Man torde därför vid en konkurs få anse samtliga fordringar såsom prioriterade med undantag av nyssnämnda 350,000 kronor.

Staten saknar alltså möjlighet att enbart genom kvittning med innehavda fordringar förvärva något av bolagets tillgångar. Skulle det vid en konkursauktion bliva nödvändigt för statens ombud att för tillvaratagandet av statens intressen inropa tillgångarna, komme detta att medföra en utgift för staten, vilken icke låter sig på förhand beräkna, men till vilken givetvis medel måste finnas tillgängliga. Huruvida det sålunda ifrågakommande beloppet må kunna disponeras ur förslagsanslaget till oförutsedda utgifter (XII), anse de sakkunniga ligga utanför sitt uppdrag att bedöma. Huvudsaken är, att den, som i en eventuell konkurs har att bevaka statens intressen, kan disponera erforderliga medel, vartill måhända riksdagens medverkan erfordras.

De sakkunniga hava kommit till den uppfattningen, att nödvändiga för-utsättningar för uppehållande av svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergens verksamhet icke för närvarande förefinnes samt att den enda möjligheten för garanterande av fyndigheternas bevarande på svenska händer synes vara, att staten övertager dem.

De sakkunniga, som anse stenkolstillgången på Spetsbergen vara av värde för landet såsom en bränslereserv för framtiden, förorda att underhandlingar upptagas med de privata fordringsägarna och borgensmännen rörande de närmare villkoren för överlåtande på staten av deras andel i företaget.

Om dylika underhandlingar icke föra till avsett resultat, återstår utvägen av en försäljning, sannolikt utan möjlighet att därvid taga hänsyn till blivande köparens nationalitet, och torde utsikter för en dylik försäljning icke helt saknas. Då försäljningen sannolikt icke kan omedelbart genomföras, kan förlängt moratorium för bolaget komma att erfordras ävensom tillskott av upp till 105,000 kronor för uppehållande av dess verksamhet till dess försäljning och slutlig avveckling skett. För genomförandet av det program, som innefattar egendomens försäljning, synes Kungl. Maj:t böra inhämta riksdagens medgivande till försäljning och moratorium samt utverka ett anslag av högst 105,000 kronor, att i mån av behov såsom lån mot av de huvudsakliga fordringsägarna medgiven förmånsrätt ställas till bolagets disposition för bestridande av oundgängliga utgifter.

Skulle slutligen bolaget genom åtgärder, som stå utanför statens kontroll, komma att försättas i konkurs, behöva vissa penningmedel vara disponibla för att möjliggöra bevakande av statens rätt och bästa i erforderlig utsträckning.»

Av en styrelseledamot i bolaget framställt förslag till viss rekonstruktion av bolaget m. m.

En styrelseledamot i bolaget har, såsom redan nämnts, framlagt ett förslag till rekonstruktion av bolaget. Enligt hans mening borde det nuvarande stamaktiekapitalet, 4,250,000 kronor, avskrivnas och motsvarande nedskrivningar göras å bolagets tillgångar samt bolaget för sina skulder utfärda nya aktier, som skulle jämföras med de nuvarande preferensaktierna. Genom bortfallet av skuldräntorna, sänkning av arbetslönerna med cirka 10 procent och beräkning av royaltyn först sedan alla övriga omkostnader blivit täckta skulle, med utgångspunkt från kolpriserna, i slutet av nästlidna januari månad, försäljningspriset för bolagets kol överstiga självkostnadspriset och driften lämna ett rätt så betydligt överskott.

Kommerskollegii utlåtande den 12 februari 1926.

Kommerskollegium har i sitt förenämnda, den 12 februari 1926 dagtecknade utlåtande över de sakkunnigas betänkande och förslag anfört följande:

»De sakkunniga hava kommit till den uppfattningen, att nödvändiga förutsättningar för uppehållande av svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergens verksamhet icke för närvarande förefinnas.

Utän att vilja yttra sig om, huru förhållandena skulle hava utvecklats sig, därest statsmakterna hade vidtagit andra åtgärder beträffande de svenska stenkolsföretagen på Spetsbergen än som skett, anser sig kollegium härvid böra framhålla, att dessa åtgärder hava blivit till sin omfattning begränsade och nedskurna avsevärt under vad som i sakkunnigas utredningar föreslagits och även av kollegium på sin tid tillstyrkts, varvid emellertid syftet att möjliggöra en viss ekonomisk stabilitet och billigaste möjliga driftkostnader för företaget tillika i viss mån åsidosatts. En följd härav har för bolaget varit ett fortsatt ekonomiskt svaghetstillstånd, vilket uppenbarligen inverkat i hög grad hinderligt för dess hela verksamhet, särskilt i betraktande av de alltjämt försämrade konjunkturerna på kolmarknaden under de senaste 5 åren.

Då, enligt de sakkunniga, huvudmotivet för statens av dem berörda upprepade ingripanden till stödande av det svenska stenkolsföretaget på Spetsbergen uppenbarligen varit, att dispositionsrätten till fyndigheterna skulle för framtiden bevaras åt vårt land, anse de sakkunniga, att vidtagande av åtgärder för överförande av kontrollen över stenkolstillgångarna till staten i och för sig vore en följdriktig utveckling av statens tidigare ingripanden.

De sakkunniga hava kommit till den uppfattningen, att detta statens övertagande av gruvorna utgjorde den enda möjligheten för garanterande av fyndigheternas bevarande på svenska händer, och då de sakkunniga anse stenkolstillgången på Spetsbergen vara av värde för landet såsom bränslereserv för framtiden, förorda de, att underhandlingar upptagas med de privata fordringsägarna och borgensmännen rörande de närmare villkoren för överlåtandet på staten av deras andel i företaget.

Kollegium får för sin del beträffande den ståndpunkt, statsmakterna hittills intagit till det svenska stenkolsbolaget på Spetsbergen, och de motiv, som varit avgörande i fråga om statens ekonomiska intresser i bolaget, erinra därom, att detta inskridande från statens sida skedde efter kraftiga uttalanden från representativt håll inom industrien och näringslivet i övrigt rörande den stora vikten av att de ifrågakvarande stenkolstillgångarna på Spetsbergen bibehöllas på svenska händer såsom en bränslereserv för framtiden.

Sålunda anförde Sveriges industriförbund i yttrande till kollegium den 15 maj 1920 bland annat, att det enligt förbundets mening måste betecknas som ett statsintresse av första ordningen, att kolbrytningen i Spetsbergen kunde bedrivas för svensk räkning i största möjliga omfattning, därvid för frågans bedömande icke finge förbises den risk som föreläge, att bolagets tillgångar skulle övergå i utländska händer, om bolaget icke kunde uppbringa tillräckliga medel inom landet för en rationell drift. Fullmäktige i järnkontoret uttalade i ett i samma månad till kollegium avgivet yttrande härutinnan, att enligt fullmäktiges mening det ur svensk synpunkt icke borde ifrågakomma, att de svenska kolgruvorna å Spetsbergen, för vilkas förvärvande och tillgodogörande enskilda personer här i landet tillskjutit fem miljoner kronor, skulle i brist på erforderligt kapital få övergå i utländsk ägo. Och även av Sveriges redareförening framhölls vid samma tid, att bolagets uppgift obestriddigen vore att tillgodose ett viktigt nationellt intresse.

Rörande de uttalanden, som av föredragande departementschefen gjordes vid avlåtandet av 1921 års proposition (nr 218) angående anslag för tecknande av aktier i aktiebolaget Spetsbergens svenska kolfält, tillåter sig kollegium hänvisa till de sakkunnigas därom lämnade uppgifter, vartill kollegium anser sig böra erinra om att 1921 års riksdag i sin skrivelse i ämnet (nr 333) förklarade sig dela den av departementschefen uttalade uppfattningen, att ifrågavarande kolfyndigheters bibehållande i svensk ägo vore ett nationellt intresse av stor vikt.

Under det utredningsarbete, som föregick 1923 års av de sakkunniga omnämnda proposition om lån till svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergen, hade Sveriges industriförbund visserligen med hänsyn till då inträdd lättnad i Sveriges kolförsörjning, den med kolbrytningen på Spetsbergen förbundna affärsrisken samt behovet av sparsamhet med statens medel funnit sig icke för det dåvarande kunna tillstyrka lånet, men tillika enär svenska industriföretag av delvis rent nationella skäl ävensom staten själv redan investerat ett avsevärt kapitalbelopp i spetsbergsgruvorna, vilket i händelse av driftens nedläggande måhända ginge förlorat, ansett sig böra hemställa, att det toges under omprövning, huruvida man icke på annan väg, exempelvis genom en årlig statssubvention borde kunna bereda bolaget möjlighet att fortsätta sin rörelse i dittillsvarande mindre omfattning under ett antal år framåt till dess att förhållandena i världen stabiliserats och man bleve i tillfälle att bättre än nu bilda sig en på säkra grunder byggd uppfattning om möjligheterna för spetsbergsfyndigheternas ekonomiska tillgodogörande.

Om än det särskilda motivet för statens tidigare ingripande för stödjande av det svenska stenkolsföretaget på Spetsbergen, nämligen bevarandet i svensk ägo av de mycket betydande stenkolstillgångarna såsom en viss bränslereserv för en oviss framtid, ej kan anses hava bortfallit på grund av de senare årens knappast förutsedda och måhända delvis tillfälliga utveckling av konjunkturen på världsmarknaden inom bränsleområdet, lära de åtgärder, som i sådant syfte numera ytterligare kunna förekomma från statens sida, på grund av de ändrade förhållandena nödvändigtvis böra starkt begränsas och i första hand inriktas på att med minsta möjliga kostnad vinna nyssnämnda huvudsyfte.

Med hänsyn till det anförda motivet för de tidigare statliga åtgärderna och vad de sakkunniga uttalat om de bristande utsikterna för rörelsens fortsättande genom enskilda samt om statens ekonomiska ställning till företaget finner kollegium därvid måhända böra tagas under övervägande, huruvida

icke staten, på sätt de sakkunniga som första alternativ förordat, bör öppna underhandlingar om övertagande av företaget. Att staten emellertid, såsom förhållandena nu utvecklats, icke bör binda sig vid engagemang i förevarande gruvföretag, som ytterligare kommer att förorsaka nya betydande kapitalutlägg, är för kollegium klart. Det är alltså endast från en sådan utgångspunkt som kollegium vill tänka sig företagens övertagande praktiskt taget av staten. En underhandling i saken har kollegium sålunda icke anledning att motsätta sig.

De sakkunniga hava under förutsättning av statens övertagande av fyndigheterna dryftat lämpligheten av att i avvaktan på driftens återupptagande hålla anläggningen i driftvärdigt skick, men därvid kommit till den ståndpunkten, att indragning av bevakningen vid gruvan skulle kunna förordas.

I anledning härav får kollegium erinra om att vid upprepade tillfällen varit ifrågasatt att nedlägga driften med bibehållande endast av nödigt manuskap för bevakning och underhåll av anläggningarna. Att man hittills icke ansett tillrädligt att tillgripa denna utväg torde hava berott i huvudsak på två skäl: *dels* att giltigheten av bolagets anspråk på av detsamma annekterade områden på Spetsbergen möjligen skulle kunna lida något intrång genom nedläggande av verksamheten, *dels ock* att de fasta kostnader, som vid en nedläggning ändock måste utgå, bleve av den storleksordning, att de motsvarade en ytterligare betydande sänkning av kolpriset under självkostnadspriset vid fortsatt brytning, innan denna skulle komma att bli mera förlustbringande än driftens inställande.

Under nu förhandenvarande sakläge och sedan de rättsliga förhållandena på Spetsbergen tryggats, torde förstnämnda synpunkt ej längre behöva tillmätas någon betydelse, åtminstone för en period av omkring 15 år framåt. Och vad beträffar fortsatt drift i underhållssyfte torde sakförhållandet även i detta hänseende numera ändrats, sedan möjligheterna för ett omedelbart återupptagande av driften genom den inträffade branden i varje fall försvårats, på samma gång som tidpunkten för igångsättandet av en verklig gruvdrift på grund av kolkonjunkturernas nuvarande ytterst ovissa läge måste anses synnerligen svår att bedöma för närvarande.

Mot den av de sakkunniga förordade nedläggningen, i händelse staten i en eller annan form övertager företaget, anser sig kollegium därför ej böra göra någon erinran.

Såsom ett alternativ, i händelse de förberörda underhandlingarna om företagens överlåtande på staten icke skulle föra till det avsedda resultatet, föreslå de sakkunniga företagens försäljning utan hänsyn till köparens nationalitet. Då under den angivna förutsättningen annan utväg än den, de sakkunniga anvisat, ej synes föreligga, har kollegium icke några erinringar att göra i anledning av sistberörda alternativa förslag. Detta alternativ synes kollegium, därest det första alternativet icke skulle kunna genomföras under särskilt gynnsamma omständigheter, hava starka skäl för sig.»

Innan jag nu går att för egen del yttra mig i ärendet, skall jag tillåta mig att nämna några ord om bolagets nuvarande områden å Spetsbergen och dessas rättsliga ställning.

Sedan den i Spetsbergstraktaten omförmälda danska kommissionen för prövning av ockupationsanspråk på Spetsbergen numera utsetts och trätt i verksamhet, har anmälan genom utrikesdepartementet ingivits för svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergens räkning rörande de stenkolsförande om-

råden, varpå bolaget på grund av tidigare ockupationer gör anspråk. Med hänsyn till de med ockupationsanspråkens hävdande förenade kostnaderna och efter förberedande förhandlingar med norska statens ombud samt efter framställning till Kungl. Maj:t hava bolagets anspråk begränsats till att omfatta:

Braganzaområdet (det område inom vars norra del Sveagruvan är belägen) med anmäld areal av	740 kvkm.
Pyramidberget med anmäld areal av	40 »
samt området vid inre delen av Billenfjorden (den s. k. Ebbadalen)	101 »
Summa	881 kvkm.

Rörande de huvudsakliga delarna av dessa områden hava inga som helst konkurrerande ockupationsanspråk framställts, varför besittningsrätten till desamma kan anses tryggad.

Någon inteckning i områdena i fråga har icke ännu kunnat erhållas och kan icke heller förvärfvas förrän efter det formellt avgörande rörande rätten till respektive ockupationsområden träffats och äganderättshandlingar där-efter utfärdats av norska myndigheter.

Av den redogörelse jag förut lämnat framgår med full tydlighet, att de betydande upppoffringar, som från statens sida gjorts i syfte att åstadkomma en lönande exploatering av de å svenska händer befintliga stenkolstillgångarna å Spetsbergen, icke kröntes med avsett resultat. Det bolag, svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergen, på vilket dessa tillgångar under medverkan från statens sida år 1921 överflyttades, har alltsedan sin tillkomst befunnit sig i stora ekonomiska svårigheter. Bolagets verksamhet har varje år gått med avsevärd förlust, bristen på rörelsekapital har därigenom blivit synnerligen besvärande och endast genom att staten vid upprepade tillfällen trätt hjälpsamt emellan har kunnat förhindras, att bolaget måst träda i likvidation. Departement-
chefen.

Denna otillfredsställande utveckling har givetvis sin främsta grund i stenkolsprisernas katastrofartade fall. Detta prisfall, vilket ej ens å det mest sakkunniga håll kunnat förutses, har kullkastat de beräkningar, på vilka statens kapitalinvesteringar i företaget enligt såväl 1921 som 1923 års riksdagens beslut grundades. Såsom tidigare påpekats hava de sjunkande priserna å stenkol drabbat ifrågakvarande företag särskilt hårt. Till följd av Spetsbergens av klimatet vållade avspärrning under vintern har bolaget nämligen måst redan på sommaren uppköpa alla de för påföljande vintersäsong erforderliga förnödenheter och avsluta arbetsavtalen för sagda säsong, medan likvid för de under vintern brutna kolen i allmänhet erhållits till det pris, som gällt under skeppningsperioden påföljande sommar. Genom det starka prisfallet har bolaget följaktligen i regel utfått ett pris för sina kol, som väsentligt understigit det, varpå bolagets kostnadskalkyler

uppgjorts. En starkt bidragande orsak till bolagets svaga ekonomiska ställning torde också vara att finna i den uti kommerskollegii yttrande den 12 innevarande månad påpekade omständigheten, att bolaget — trots de mycket betydande bidrag, som det erhållit av statsmakterna — dock icke satts i tillfälle att i den omfattning, som av sakkunskapen föreslagits och av Kungl. Maj:t tillstyrkts, inrätta sig för en ekonomiskt fullt rationell drift och tillika täcka sitt behov av rörelsekapital. En ytterligare försämring i bolagets läge har inträtt genom den förut berörda gruvbranden, som medfört icke obetydlig materiell skada och nödvändiggjort kolbrytningens inställande sedan slutet av maj månad i fjol.

I betraktande av det dåliga resultat av bolagets verksamhet, som hittills uppnåtts, har det synts mig nödvändigt att till förnyad omprövning upptaga frågan, om bolagets kolbrytning överhuvud bör fortsättas. Då jag i statsrådet den 12 juni 1925 hemställde om bemyndigande att tillkalla sakkunniga för utredning av frågan om tillvaratagande av statens stenkolsintressen å Spetsbergen, angav jag därför såsom första föremål för denna utredning spörsmålet, huruvida i betraktande av läget å kolmarknaden och övriga omständigheter förutsättningar för ett fortsatt uppehållande av driften vid bolagets gruvor föreläge eller genom lämpliga åtgärder kunde åvägbringas. Resultatet av den undersökning, som de sakkunniga ägnat detta spörsmål, är att — med hänsyn till den rådande osäkerheten beträffande kolmarknadens vidare utveckling, till det avbräck, som företaget lidit genom gruvbranden, samt till svårigheten att i Sverige uppbringa erforderligt nytt kapital för ett uthålligt avvaktande av kolkonjunkturons utveckling — förutsättningar under för handen varande omständigheter ej föreligga för ett omedelbart upptagande av den svenska stenkolsbrytningen å Spetsbergen. De åtgärder, som skulle kunna ifrågakomma för beredande av möjlighet för bolaget att fortsätta sin verksamhet, måste avse en sänkning av bolagets självkostnader i destinationshamnarna för försålda kol. Då de sakkunniga vid prövning av olika tänkbara utvägar för sänkning av dessa kostnader, icke funnit dem tillräckliga, hava de stannat vid att tillråda, att det nuvarande bolagets verksamhet avvecklas.

För egen del har jag av de sakkunnigas utredning bibragts den uppfattningen, att ett återupptagande av bolagets i anledning av fjolårets gruvbrand inställda drift under nuvarande förhållanden icke bör ifrågakomma. Riskens av att drift under rådande depression på kolmarknaden komme att medföra nya förluster för bolaget synes mig alltför stor för att jag skulle anse tillrådligt att nu insätta det avsevärda kapital i företaget, som erfordrades för att dess verksamhet åter skulle kunna upptagas.

Vid sådant förhållande återstår att taga ställning till frågan, på vad sätt det nuvarande bolagets verksamhet lämpligen bör avvecklas. I detta hänseende hava de av mig nästlidet år tillkallade sakkunniga, i enlighet med de direktiv som lämnades till ledning för deras arbete, närmast upp-

tagit till prövning spörsmålet, huruvida sådana anstalter kunde träffas, att äganderätten till bolagets gruvfyndigheter, trots det att driften tills vidare nedlades, likväl bibehölles på svenska händer. De sakkunniga hava efter verkställda undersökningar funnit, att då hugade svenska köpare av företaget icke torde finnas, detta syfte icke kunde vinnas med mindre staten övertog ifrågavarande fyndigheter. De hava under sådana förhållanden tillrätt, att underhandlingar inleddes med borgensmännen för bolagets banklån för utrönande av på vilka villkor dessa kunde vara villiga att — efter inbetalande av en större del av de belopp för vilka de stode i ansvar — överlåta sin fordringsrätt till staten. Genom en sådan överenskommelse skulle staten i verkligheten bliva så gott som ensam ägare till bolagets tillgångar. Till stöd för detta förslag framhålla de sakkunniga, att huvudmotivet för statens upprepade ingripanden till stödjande av företaget uppenbarligen varit, att dispositionsrätten skulle för framtiden bevaras åt vårt land och att vidtagandet av åtgärder för överförande av kontrollen över stenkolstillgångarna till staten i ock för sig syntes vara en följdriktig utveckling av statens tidigare ingripanden.

För den händelse en överenskommelse av nu antytt innehåll ej skulle kunna träffas, upptaga de sakkunniga till dryftande frågan, huru statens kapitalengagemang i gruvföretaget skulle på bästa sätt kunna avvecklas. De sakkunniga utgå härvid från att det torde bliva nödvändigt att — med uppgivande av de synpunkter, som på sin tid föranlett statsmakterna att intressera sig för de svenska kolfälten på Spetsbergen — vända sig till utlandet för att finna köpare till dessa kolfält. Med hänsyn till att en försäljning sannolikt icke omedelbart kan genomföras, anse de sakkunniga, att för nu ifrågavarande eventualitet måste utverkas en förlängning av det åt bolaget medgivna, den 1 juni i år utlöpande moratorium ävensom ett tillskott av högst 105,000 kronor för uppehållande av bolagets verksamhet tills försäljning och slutlig avveckling skett.

I sitt över de sakkunnigas betänkande avgivna yttrande förklarar sig kommerskollegium icke hava anledning att motsätta sig att underhandlingar inledas om företagens faktiska övertagande av staten. Kollegium anser emellertid, att såsom förhållandena utvecklats sig, staten icke bör binda sig vid engagemang i gruvföretaget, som kommer att förorsaka nya betydande kapitalutlägg. Därest företagens övertagande av staten icke kan genomföras under särskilt gynnsamma omständigheter, anser kollegium, att starka skäl tala för företagens försäljning utan hänsyn till köparens nationalitet.

I själva verket torde de båda alternativ, som nu berörts — statens faktiska övertagande av bolagets samtliga tillgångar eller företagens försäljning utan uppskov och utan hänsyn till köparens nationalitet — vara de enda, som praktiskt taget föreligga, sedan alla planer på återupptagande under rådande förhållanden av det nuvarande bolagets kolbrytning måst uppgivas. För egen del har jag icke kunnat undgå att hysa tveksamhet om, vilketdera

av dessa alternativ som bör föredragas. För en omedelbar försäljning av företaget tala onekligen åtskilliga skäl. Visserligen fordras även för en avveckling på detta sätt, att nya medel av staten tillskjutas. Men det belopp, som härtill erfordras, är dock begränsat och jämförelsevis ringa, och utsikt torde ju finnas för staten att vid bolagets likvidation återfå såväl detta belopp som även åtminstone någon del av det kapital staten tidigare investerat i företaget. Framförallt skulle man genom försäljningen komma ifrån alla ytterligare risker och oförutsedda utgifter för ett företag, som hittills knappast medfört annat än besvikelser. För det andra alternativet — statens övertagande av bolagets tillgångar — kan åter anföras, att med all sannolikhet kan endast därigenom det syfte vinnas, som år 1921 varit bestämmande för statens engagemang i bolaget och även sedermera varit huvudmotivet för ytterligare statsingripanden till upphjälpande av bolagets ställning, nämligen bevarande på svenska händer av de i svensk ägo befintliga väldiga stenkolstillgångarna på Spetsbergen. Jag erinrar om att både de myndigheter och de korporationer — fullmäktige i järnkontoret, ingenjörsvetenskapsakademien, Sveriges industriförbund och Sveriges redareförening — som år 1920 yttrade sig över den då gjorda framställningen om statens medverkan till erforderlig kapitalökning för aktiebolaget Spetsbergens svenska kolfält, samtliga tillstyrkte bifall till berörda framställning under uttalande av att ifrågavarande kolfyndigheters bibehållande i svensk ägo måste betecknas såsom ett viktigt nationellt intresse. Samma uppfattning uttalades av dåvarande departementschefen vid ärendets föredragning i statsrådet och kom även till uttryck i 1921 års riksdags skrivelse i ämnet (333). Även sedermera hava vid skilda tillfällen denna uppfattning från olika håll framförts.

Det otillfredsställande resultat, som exploateringen av de svenska stenkolsfyndigheterna på Spetsbergen hittills medfört, kan i och för sig knappast utgöra tillräckligt skäl för uppgivande av det syfte, som varit bestämmande för statens kapitalinvesteringar uti ifrågavarande företag. Det har vid upprepade tillfällen betonats, att spetsbergstillgångarnas värde och ekonomiska betydelse borde bedömas icke endast med hänsyn till nuvarande eller för närmast följande år motsedda konjunkturer och förhållanden i övrigt utan med fästhet avseende på en längre framtid. Då inga omständigheter inträffat, som skulle göra det mindre önskligt nu än då statens engagemang i företaget gjordes att åt Sverige bevara dessa betydande tillgångar, synes det mig vara följdriktigt att icke nu avhända sig desamma.

Emellertid står det för mig fullt klart, att staten icke bör övertaga företaget, därest kostnaderna för övertagandet och för företagets bevarande i statens ägo icke kunna hållas inom en jämförelsevis snäv ram. Från denna utgångspunkt har jag trätt i förbindelse med bolagets större enskilda fordringsägare och borgensmän för utrönande av deras villkor för överlåtande på staten av deras fordringsanspråk å bolaget. Efter förda förhandlingar hava dessa fordringsägare och borgensmän under hand lämnat mig ett för-

slag till uppgörelse på i huvudsak följande grunder. Ifrågavarande fordringsägare och borgensmän, som dels enligt mellan svenska staten och bolaget den 12 juni 1923 träffad överenskommelse tillhandahållit vissa säkerheter, mot vilka bolaget erhållit banklån till sammanlagt belopp av 1,050,000 kronor, varå ränta är ogulden från den 1 juli 1925, dels ock enligt förenämnda i augusti 1925 träffade avtal försträckt bolaget 150,000 kronor, förbinda sig att på svenska staten överlåta fordringsrätten gentemot bolaget för berörda försträckningar å tillhoppa 1,200,000 kronor jämte ränta på följande villkor: Köpeskillingen för fordringarnas överlåtande uträknas med utgående från ett totalvärde per den 1 juni 1926 på bolagets samtliga tillgångar av 1,000,000 kronor, vilket belopp utslås på bolagets samtliga skulder efter samma grunder, som gälla för upprättande av utdelningsförslag i konkurs. Därvid skall förenämnda fordran å 150,000 kronor jämte ränta och av staten till bolaget utlånade 200,000 kronor jämte ränta anses äga bästa förmånsrätt. Bolagets övriga skulder behandlas såsom oprioriterade i den mån de ej sasom löner, skatter eller dylikt äga förmånsrätt enligt lagens bestämmelser. Om detta anbud av staten accepteras, genomföres affären senast den 31 maj 1926 på det sätt att till representant för staten överlämnas i utbyte mot den uträknade köpeskillingen bolagets skuldförbindelser å 1,050,000 kronor och 150,000 kronor i sådant skick, att staten på grund av desamma erhåller fordringsrätt mot bolaget för 1,200,000 kronor jämte ränta. De av borgensmännen tillhandahållna säkerheterna skola av dem behållas liksom allt deras ansvar för bolagets ifrågavarande skulder skall upphöra. Samtliga av borgensmännen innehavda eller av dem kontrollerade stamaktier i bolaget skola, överlätna in blanco, tillika med nyss angivna skuldförbindelser, utan särskilt vederlag överlämnas till statens representant. Såsom villkor för uppgörelsen gäller, att det borgensansvar, som tre av borgensmännen iklätt sig för bolagets rederilån, avvecklas efter de regler, som skulle gälla, därest till säkerhet för lånet framför borgen funnes inteckningar gällande med bästa rätt i bolagets fartyg »Braganza» till belopp motsvarande den oguldna delen av rederilånet. De av enskilda aktieägarna utsedda ledamöterna i bolagets styrelse ställa vid anfordran sina platser till förfogande utan att påfordra något styrelsearvode.

Av en utav bolagets styrelse gjord uppställning över bolagets beräknade skulder per den 31 maj 1926 framgår, att den totala skuldbördan, fränsett aktiekapitalet, då skulle uppgå till 3,595,911 kronor 87 öre, därav 2,248,661 kronor 87 öre till staten, 1,258,500 kronor till borgensmännen eller, med dessas borgen, till banker samt 88,750 kronor diverse, delvis tvistiga, skulder. Utgår man från denna uppställning skulle följaktligen vid en uppgörelse med de enskilda större fordringsägarna och borgensmännen enligt det av dem framställda förslaget staten hava att till dem den 31 maj 1926 erlægga ett belopp av i runt tal 375,000 kronor. I fråga om bolagets diverse, delvis tvistiga, skulder kan för närvarande ej bedömas, om och i vad mån betalning av dessa skulder kan komma att påfordras. I varje fall torde

dock icke nu medel för sådant ändamål behöva reserveras. Visserligen är det belopp, som staten ytterligare skulle nödgas investera i företaget vid en uppgörelse av nu antytt innehåll, mycket avsevärt, men det synes mig dock icke så överväldigande att det icke ur de synpunkter, som varit ledande för statens tidigare, omfattande engagemang i företaget, bör anses överkomligt.

Vid övervägande av huruvida staten bör övertaga företaget måste emellertid hänsyn tagas jämväl till de kostnader, som företagets fortsatta bevarande i statens ägo kan beräknas åsamka statsverket. Såsom 1925 års sakkunniga framhållit, blir storleken av dessa kostnader väsentligt olika, om ständigt bevakning skall hållas på Spetsbergen för bibehållande av anläggningen, såvitt möjligt, i driftvärdigt skick mot om man indrager varje bevakning och tager den därav följande risken, att anläggningarna förfalla och förstöras. Enligt den till de sakkunnigas betänkande fogade tekniska utredningen skulle kostnaderna uppgå till, i det förra fallet, ungefär 70,000 kronor och, i det senare, omkring 10,000 kronor årligen. Dessa beräkningar avse emellertid endast de närmaste 10 åren. Efter omkring 10 år måste vissa arbeten verkställas för erhållande av utmål och ungefär 5 år därefter inträder skyldighet att idka gruvdrift i sådan omfattning, att cirka 15 man måste vara i verksamhet å Spetsbergen året om. De sakkunniga beräkna, att omkostnaderna därvid komma att stiga till 170,000 å 180,000 kronor årligen. En kolproduktion av 6,000 å 8,000 ton torde emellertid samtidigt vara att påräkna.

Av de nyssberörda båda möjligheterna för företagets skötande under de närmaste åren anse de sakkunniga sig kunna förorda den senare eller fullständig indragning av all bevakning å Spetsbergen. Genom en sådan anordning, som även förordas av kommerskollegium, skulle det bliva möjligt att nedbringa bolagets årliga utgifter under den närmaste tidsperioden till ett belopp, som icke kan anses vara av den storhetsordning, att det bör få utgöra hinder för statens övertagande av företaget, därest ett sådant övertagande ur andra synpunkter kan anses lämpligt.

Efter noggrant vägande av de olika skäl, som tala för och emot att staten faktiskt övertager företaget och därigenom hindrar en eljest antagligen oundviklig övergång av företaget på utländska händer, har jag stannat vid att finna skälen för ett sådant statsingripande vara de starkare under förutsättning av att övertagandet kan ske på i huvudsak de villkor, som uppställts i förut berörda förslag till uppgörelse mellan staten och de större enskilda fordringsägarna och borgensmännen, samt att bolagets omkostnader under de närmaste åren nedbringas till det minimum, som kan uppnås genom indragning av all bevakningspersonal å Spetsbergen. Förutom de i det föregående berörda omständigheter, som synas mig stödja denna åsikt, torde förtjäna framhållas, att staten genom övertagandet av företaget får möjlighet att välja en lämpligare tidpunkt än den nuvarande för affärens avveckling, därest det framdeles icke längre skulle anses önskvärt att företaget stannar i statens ägo. Möjligen kan tillfälle då också yppas till en

försäljning inom landet. Vidare är det icke säkert, att, även om en omedelbar försäljning under hand av företaget nu beslutas, ett sådant program för avveckling av affären kan fullföljas. Såsom de sakkunniga påpekat, måste man räkna med att bolaget kan komma att försättas i konkurs. För tillvaratagande av statens intressen vid en sådan eventualitet kan det bli nödvändigt, att bolagets tillgångar inropas för statens räkning. För sådant ändamål torde det erfordras, att nödiga medel kunna disponeras vid risk att större förluster i motsatt fall åsamkas staten än som är nödvändigt. Det kan alltså, antingen beslut fattas därom eller icke, praktiskt sett bli ofrånkomligt för staten att övertaga företaget och de risker, som äro förenade därmed.

Utgående från denna uppfattning anser jag mig böra tillstyrka, att Kungl. Maj:t anhåller om riksdagens bemyndigande att med de större enskilda fordringsägarna och borgensmännen träffa överenskommelse om överlåtelse på staten av deras fordringsanspråk mot bolaget i huvudsaklig överensstämmelse med det förslag, för vilket jag förut redogjort. För fullgörande av statens åtagande enligt sådan överenskommelse fordras såsom nämnts ett belopp av i runt tal 375,000 kronor, vilket belopp torde äskas av riksdagen att utgå såsom anslag å riksstaten för budgetåret 1926—1927 bland utgifter för kapitalökning med rätt likväl för Kungl. Maj:t att redan före nämnda budgetårs ingång taga beloppet i fråga i anspråk.

För beredande av möjligheter för bolaget, som genom driftens nedläggning är berövat alla inkomster, att bestrida de omkostnader, som även efter indragning av bevakningspersonalen å Spetsbergen icke kunna undvikas, lärer något anslag nu icke behöva äskas, då vad som enligt gjorda beräkningar torde komma att återstå av det i fjol för bolaget beviljade lånet synes vara tillräckligt för sådant ändamål under nästa budgetår.

För den händelse överenskommelse mellan staten samt de större enskilda fordringsägarna och borgensmännen icke skulle komma till stånd, lärer det vara nödvändigt, att Kungl. Maj:t erhåller bemyndigande av riksdagen att på lämpligaste sätt avveckla statens kapitalengagemang i företaget, varvid ansträngningarna givetvis böra inriktas på företagets försäljning under hand. För en avveckling på detta sätt beräkna de sakkunniga, att — förutom förlängning av det åt bolaget medgivna, den 1 juni i år utlöpande moratorium — ett ytterligare kapitaltillskott av 105,000 kronor erfordras. Emellertid måste man, såsom jag redan berört, även räkna med den eventualiteten, att en försäljning under hand icke lyckas utan att bolaget försättes i konkurs, i vilket fall tillvaratagandet av statens intressen kan nödvändiggöra inropande å konkursauktion av bolagets tillgångar för statens räkning.

Jag anser mig slutligen böra framhålla, att, därest statens faktiska övertagande av svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergen kommer till stånd, en rekonstruktion av detta bolag och därmed förbunden nedskrivning av statens tillgodohavanden i detsamma förr eller senare torde bli ofrånkomliga. Frågan härom synes mig dock för närvarande böra anstå. Skulle staten

efter någon kortare tid komma att avyttra företaget, torde avskrivningarna lämpligen kunna uppskjutas till dess.

Under åberopande av vad jag här ovan anfört, hemställer jag alltså, att Kungl. Maj:t måtte i proposition föreslå riksdagen att

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att med de större enskilda fordringsägarna och borgensmännen i svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergen träffa överenskommelse i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som i förberörda, av mig förordade förslag angivits, rörande överlåtande på staten av deras fordringsanspråk å bolaget eller, därest sådan överenskommelse icke kan träffas, vidtaga åtgärder för avveckling av statens kapitalengagemang i nämnda bolag,

dels ock, vid bifall härtill, för tillvaratagande av statens intressen i bolaget såsom anslag å riksstaten för budgetåret 1926—1927 bland utgifter för kapitalökning anvisa ett belopp av 375,000 kronor med rätt likväl för Kungl. Maj:t att redan före nämnda budgetårs ingång taga angivna belopp i anspråk.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss, anför:

»Då jag för min del icke kan förorda, att staten på nu föreslagna villkor träffar överenskommelse rörande överlåtande på staten av fordringsägarnas anspråk å bolaget, ber jag få till protokollet antecknat, att jag biträder föredragande departementschefens hemställan endast såvitt angår åtgärder för avveckling av statens kapitalengagemang i bolaget.»

Statsrådets övriga ledamöter instämma med föredragande departementschefen; och behagar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten bifalla vad denne hemställt samt förordnar, att proposition i ämnet skall till riksdagen avlätas av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
J. H. Göransson.

Bilaga A.

Utredning angående kolbrytningen i Sveagruvan.

Med anledning av proposition (nr 173) angående lån till svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergen medgav riksdagen år 1923 att bolaget beviljades ett lån av 1,500,000 kronor. Till grund för riksdagens beslut i ärendet låg ett utlåtande (nr 122) av statsutskottet, i vilket utlåtande förordades en modernisering av gruvarbetet i enlighet med det i propositionen omnämnda alternativet II b.

Detta alternativ upptog brytning i den omfattning, som då befintliga eller i relativt ringa grad kompletterade anläggningar medgävo. De viktigaste av dessa kompletteringar voro anskaffande av maskiner med tillbehör för förskrämming, borrar och transport av kolen i strossarna, förlängning av kajen, förändringar i kraftstationen för höjande av dess effekt ävensom uppförande av nytt marketenteri och familjebostäder. Brytningskvantiteten beräknades komma att uppgå till cirka 105,000 ton per år, varav 3,100 ton för platsförbrukning och 102,000 ton till utskeppning. Kostnaden för denna kvantitet beräknades till 1,310,780 kronor eller 12 kronor 85 öre per utskeppad ton fritt ombord Sveagruvan, ooberäknat royalté, räntor, avskrivningar m. m.

Enligt uppgift i styrelsens för svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergen förvaltningsberättelse för räkenskapsåret 1 juli 1923—30 juni 1924 utfördes under detta år följande kompletteringsarbeten:

*Arbetsåret
1923—1924.*

Kraftledningssystemet inom gruvan med tillhörande transformatorer utvidgades och kompletterades, så att maskindrift kan användas för kolens utvinnande.

Huvudtunnlarna inom gruvan förlängdes 380 meter, varjämte spårsystemet utvidgades.

I kraftstationen inmonterades en B. & W.-ångpanna samt en ångturbin-generator, varigenom krafttillgången utökades med 300 kw.

Luftkondenseringsystemet i kraftstationen ersattes med en vattenkyld ytkondensator. För denna anläggnings samt för de närliggande byggnadernas vattenbehov anlades från en nedanför samhället belägen insjö en 500 meter lång vattenledning till kraftstationen.

Ett nytt marketenteri med tvenne matsalar med plats för tillsammans 275 personer uppfördes i närheten av samhällets arbetarebostäder. I byggnadens vindsvåning inrymmas rum för kökspersonalen och i dess källarvåning vidsträckt förrådsrum. Vatten- och ångledningar hava inletts från den närbelägna kraftstationen.

Två familjebostäder uppfördes, innehållande sammanlagt 8 lägenheter, vardera om 2 rum och kök.

Kolupplagets spårsystem utvidgades.

Lastkajen förlängdes 40 meter till ett vattendjup av 7 meter vid lågvatten.

Linbanan, som tidigare slutade vid kajens landfäste, framdrogs till kajens ände, vilket möjliggör, att alla kol, som brytas under skeppnings-säsongen, kunna transporteras direkt från gruvan till fartyg. En anord-

ning vidtogs för fartygs bunkring utefter kajens långsida samtidigt som annat fartyg lastar vid kajens ände.

För maskinbrytningen i gruvan anskaffades elektriskt drivna förskrämningsmaskiner och ett antal bormaskiner. För kolens transport anskaffades lokomotiv, varjämte vagnparken i gruvan utökades och ytterligare ett antal linbanekorgar inköptes.

Brytningen under bokföringsåret 1923—1924 uppgick till 98,260 engelska ton och platsförbrukningen till 2,808 ton.

Under sommaren 1924 utlastades 101,179 ton, varav 6,851 ton förbrukades som bunkers. Lastningen och bunkringen utfördes på 79 dygn med i medeltal 1,278 ton i dygnet och en maximikvantitet av 1,830 ton på ett dygn.

Arbetsåret
1924—1925.

Under vintern 1924—1925 övervintrade vid Sveagruvan följande personal:

befäl	7
underbefäl	14
månadsavlönade arbetare	44
ackords- och timavlönade arbetare	132

Summa anställda 197

icke anställda

19

Summa övervintrande 216.

Brytningen pågick hela vintern i såväl gruva I som i gruva II. I den förra utvanns icke fullt 20 procent av hela brytningskvantiteten, varemot antalet kolhuggareskift i densamma var något över 20 procent av hela antalet.

Den 12 maj 1925 utbröt emellertid i lokomotivstallet i gruva II en eldsvåda, som förhindrade vidare brytning i denna gruva. Mot månadens slut uppträdde giftiga gaser även i gruva I, så att brytningen även i denna gruva måste inställas.

För att släcka den sålunda utbrutna eldsvådan tillstängdes så småningom samtliga öppningar till de båda gruvorna, varjämte, sedan snösmältningen börjat och gruvbäcken blev vattenförande, betydande mängder vatten inpumpades i gruvan. Vid högsta vattenståndet var den ursprungliga brandplatsen helt och hållet satt under vatten. Då det därjämte observerats, dels att temperaturen hos det ur gruvan uttrinnande vattnet, som under pumpningens första tid var högre än vid inpumpningen, så småningom sjönk till det inpumpade vattnets temperatur, dels ock att i den ort, som längst hölls öppen för vattnets insläppande i gruvan, gasen blivit kall och syrefri, torde man kunna antaga, att branden vid pumpningens avslutande var släckt och att, när gruvan får stå tillstängd under vintern 1925—1926, icke någon fara för eldens återuppblossande vid ett eventuellt återupptagande av driften våren 1926 skall vara för handen.

Totala brytningskvantiteten uppgick till 116,007 ton, varav 3,471 ton förbrukats på platsen under räkenskapsåret. Brytningspriset var mer än en krona per ton lägre än det år 1923 beräknade brytningspriset.

Skeppningen sommaren 1925 uppgick till 80,258 ton, varav 5,347 ton till bunkers. I medeltal har per dygn, varunder fartyg legat vid Sveagruvans kaj, utlastats 1,254 ton. Härvid är att bemärka, att, på grund av driftsinställelsen i gruvan under skeppningssäsongen, den förefintliga anordningen för direkt utlastning av från gruvan kommande kol, å vilken föröfrigt en del montering icke är slutförd, icke kunnat tagas i bruk. Om så

varit fallet, borde utlastningen i medeltal per dygn hava uppgått till inemot 2,000 ton.

Innevarande vinter är brytningen inställd och endast vaktmanskap (en gruvfogde och 4 man) övervintra vid gruvan för att hindra skadegörelse och verkställa nödigt underhåll samt tillse att gruvans avstängning förblir effektiv. I den mån tiden medgiver komma de ock att påbörja upp-tagandet av en ny tunnel in till gruvans kommunikationsorter.

Arbetsåret
1925—1926.

Då gruvan nu på grund av eldsvådan måst avstängas, torde det böra övervägas, huruvida det i betraktande av nuvarande förhållanden i Svea-gruvan kan vara lämpligt att under förhandenvarande konjunkturen på kolmarknaden omedelbart eller vid en senare tidpunkt återupptaga kolbrytningen vid Sveagruvan. I det följande skola framläggas vissa fakta och synpunkter till ledning vid bedömandet av sannolika brytningspriset vid ett återupptagande av brytningen.

Flötsmaktigheten har ökat åt öster högst betydligt utöver förut kända värden och uppgår inom det s. k. F-fältet till i genomsnitt över 3 meter och på sina ställen ända upp till 5 meter. Med hänsyn till de tidigare 2,200 meter nordost om gamla gruvans mynning eller cirka 1,500 meter nordost om nya gruvans östligaste del observerade flötsmaktigheterna torde man visserligen icke kunna påräkna, att den nu funna stora mäktig-heten skall fortsätta oförändrat allt framgent, men då ännu icke några tecken till förminskning visat sig i gruvan, lär man vara berättigad att för den närmaste tiden räkna med denna stora mäktighet.

Flotsen.

Flötsens stupning har icke uppvisat några större variationer utan kan anses vara ungefär oförändrad.

Beskaffenheten av de under åren 1923—1925 levererade kolen torde bäst belysas av de undersökningar å varje skeppslast, som av statens järn-vägar utförts. En jämförelse mellan leveranserna under de olika åren framgår av nedanstående sammanställning:

Kvalitet.

		1923	1924	1925
Vattenhalt, procent	minimum	2.40	2.2	1.5
	maximum	5.40	6.6	11.4
	medeltal	3.54	3.37	3.86
Askhalt, procent	minimum	7.80	8.6	8.5
	maximum	10.80	11.2	10.2
	medeltal	9.47	9.53	9.44
Effektivt värmevärde	minimum	7,015	6,905	6,560
	maximum	7,305	7,265	7,230
	medeltal	7,142	7,134	7,086

Den last, som i avseende på kvaliteten mest avviker från medeltalen, är den sista under år 1925, i vilken last vattenhalten uppgick till 11.4 procent och effektivt värmevärdet till 6,560 kalorier. Detta beror helt säkert på en ovanligt långt driven bottenskrapning av upplaget och, om denna last frånräknas, blir medeltalet för år 1925 3.28 procent vatten och 7,127 kalorier effektivt värmevärde.

Variationerna i analys på de levererade kolen kunna, med nyssnämnda undantag, anses vara oansenliga och kvaliteten måste betecknas som god.

Innevarande år hava å järnvägsstyrelsens laboratorium jämväl utförts tvenne analyser å spetsbergskolens svavelhalt och har densamma befun-nits vara 0.65 och 0.69 procent, beräknad på prov i inlämningstillstånd,

samt 0.68 och 0.72 procent respektive på torrsubstans. Svavelhalten kan därför sägas vara mycket låg.

Under oktober månad 1923 utfördes av statens järnvägar å linjen Göteborg—Falköping-Ranten jämförande proveldningar med spetsbergskol och D. C. B.- (engelska northumberland-) kol dels med och dels utan inblandning av svenska kol. Ur tablån över provningsresultaten torde följande siffror böra anföras:

	$\frac{2}{3}$ D. C. B.-kol $\frac{1}{3}$ svenska kol	$\frac{2}{3}$ spetsbergskol $\frac{1}{3}$ svenska kol	Enbart D. C. B. kol	Enbart spetsbergskol
Avdunstning kbm. vatten pr ton kol	6.7	7.5	{ 6.8 6.0	{ 8.5 7.7
Kolåtgång pr 10,000 tonkm, kg.	192	168	{ 394 412	{ 288 352.

Kolförbrukningen har alltså i alla tre serierna varit lägre, då spetsbergskol använts, och understeg kolåtgången per 10,000 tonkilometer vid användande av spetsbergskol den vid användningen av D. C. B.-kol med respektive 12.5, 27.1 och 14.6 procent. Distriktsförvaltningen anger även, att spetsbergskolens lämplighet som lokomotivbränsle icke avsevärt påverkas av slagg- och askbildningen.

Statens järnvägar ändrade även från och med år 1924 beräkningsgrunden för spetsbergskolens pris, så att detsamma sedermera beräknats till 95 procent av priset på lambtonkol mot tidigare 90 procent.

På statens järnvägars färjor mellan Trälleborg och Sassnitz utfördes under november och december 1924 proveldningar med spetsbergskol och Aitken-navigationkol. Ur den av distriktsförvaltningen lämnade redogörelsen över proveldningarna äro nedanstående uppgifter över avdunstat vatten (i kilogram) per kilogram kol i olika försöksserier hämtade:

	Spetsbergskol	Aitken-navigationkol
»Drottning Victoria» Tur C	{ 7.8	8.0
	{ 7.9	7.9
	{ 8.4	8.3
» 6	{ 8.5	8.3
	{ 11.0	10.6
	{ 8.9	8.4
»Konung Gustaf V» » C	{ 10.8	9.9
	{ 8.8	8.6.

Dessa senare kol anses såsom mycket goda bunkerkol och betalades med väsentligt högre pris än spetsbergskolen nämligen med 32 sh cif Trälleborg vid leverans i maj 1924, under det spetsbergskolens pris cif Malmö samtidigt var 23 kronor 51 öre per ton. Försöken visade alltså, att spetsbergskolen voro fullt jämnvärdiga för ångfärjorna med ovannämnda synnerligen goda utländska stenkol.

Som ovan antytts hava de ångare, vilka transporterat stenkolen från Sveagruvan, använt spetsbergskol som bränsle för egen del och framgår det av tillgängliga uttalanden, att kolen ansetts vara ungefär jämgoda med eller överlägsna de bunkerkol, fartygen plägat erhålla i engelska hamnar.

Intressenter i den s. k. Flodinska metoden för direkt järnframställning hava låtit utföra försök med olika kolsorter för utrönande av deras lämplighet för metoden i fråga, och enligt uppgift lära spetsbergskolen hava visat sig lämpligare än någon annan provad kolsort. Detta förhållande, som möjligen kan bliva av betydelse för frågan om återupptagande av driften vid Sveagruvan, torde åtminstone delvis bero på den låga svavelhalten i spetsbergskolen.

Under räkenskapsåret 1924—1925 uppgick effekten per man och skift i *Arbetseffekt.* medeltal till

	Gruva I	Gruva II
för kolhuggare	4.87	6.48
» samtliga gruvarbetare	3.48	4.57.

Gruvarbetets inställande under maj månad 1925 först i gruva II och sedan i gruva I torde icke ha undgått att menligt inverka på effektsiffrorna. Under halvåret 1 oktober 1924—31 mars 1925, då brytningskvantiteten i gruva I var 12,052 ton och i gruva II 56,099 ton eller tillsammans 68,151 ton, var effekten per kolhuggare och skift

i gruva I	5.5 ton och
» » II	7.0 » .

Effekten i de olika arbetena i gruva II företedde emellertid ganska stora olikheter. Under det att den vid pelarbrytning i F-fältet uppgick till 8,9 ton och vid strossning i H-fältet till 8,7 ton, var den vid arbetet i B-fältet, varest maskinförskrämmning användes, endast 4,1 ton per skift. Vid ortdrivning låg effekten emellan nyss angivna värden. Att effekten vid maskinförskrämmningen i B-fältet icke blivit större kan visserligen delvis tillskrivas flötsens mindre mäktighet inom detta område men synes även till någon del få hänföras till det förhållandet, att brytningsmetoden med förskrämningsmaskiner och transportrännor icke blivit fullständigt genomförd, i det att dessa senare icke kommit till regelbunden användning inne i gruvan.

Om man bortser från arbetet i B-fältet och ett obetydligt strossningsarbete i D-fältet, uppgick effekten till 8,1 ton per kolhuggareskift, och därvid är likväl att bemärka, att ortdrivningarna, vid vilka dock effekten är något lägre än vid pelarbrytningen, utgjorde under nämnda halvår större andel av hela det utförda arbetet än vad förhållandet bör bliva under ett helt arbetsår.

Under halvåret 1 oktober 1924—31 mars 1925 utgjorde medelförtjänsten för samtliga såsom ackordsarbetare angivna 134 man 20 kronor 68 öre per skift och *Arbetslöner.*

för personal i gruvan 124 man	20.57 kronor
» » vid linbana och kolupplag, 7 man	23.40 »
» » diverse personal, 3 man	18.92 » .

I gruva II var medelförtjänsten per skift för de särskilda kategorierna följande:

Gruvbyggare	21.65 kronor
Kolhuggare	21.30 »
Spårläggare	18.50 »
Utfraktare	17.90 »
Spelskötare	17.50 » .

För den månadsavlönade personalen, oberäknat befäl och underbefäl, växlade månadslönen mellan högst 280 kronor och lägst 85 kronor, vartill dock får läggas värdet av fritt vivre vid jämförelse med ackordsarbetarnas inkomster.

Framtida bearbetande.

Ur synpunkten av fyndighetens fullständiga utnyttjande borde visserligen samtliga inom det under arbete varande området befintliga flötser tillgodogöras i ett sammanhang. Vid Sveagruvan har emellertid under den gångna tiden endast tvenne av de fyra kända flötserna, den översta (gruva I) och den understa (gruva II), varit föremål för arbete. Då det nu ifrågasättes, huruvida arbetet överhuvudtaget kan fortsättas därstädes, torde det vara berättigat att helt bortse från denna princip och i stället inrikta undersökningen på klarläggande av spörsmålet, om arbetet med utsikt till ekonomisk framgång kan återupptagas med brytningen koncentrerad till endast de allra bästa delarna av fyndigheten.

Brytningskvantitet.

Av det tidigare härovan anförda framgår, att kolhuggareffekten i den östra delen av gruvan II, där flötsen har sin största mäktighet, är avsevärt större än i andra delar av gruva II och i gruva I. Om arbetet koncentreras till denna del av gruvan, torde man vara berättigad att räkna med en genomsnittsprestation av kolhuggarna vid ortdrivning, pelarbrytning och strossning av 8 ton per skift. Inom det ifrågavarande området torde man icke kunna placera mer än 70 kolhuggare, fördelade på 2 skift med 35 man i vardera. Under varje skift skulle då 280 ton kol transporterats ut ur gruvan, vilket icke behöver bereda några större svårigheter, om en kontinuerlig lindragning installeras i utfraktsorten. Linbanan kan även forskaffa denna kvantitet till kolupplaget.

Räknar man med 275 effektiva arbetsdagar per man och år — bolagets ledning räknar med 280 — skulle hela brytningskvantiteten uppgå till 154,000 ton kol per år. Då cirka 4,000 ton kol beräknas komma att förbrukas på platsen, skulle de år, då 9 månaders produktion behöver läggas i lager, lagerutrymme erfordras för 112,500 ton. De nuvarande anordningarna å lagerplatsen medgiva lagring av 90,000 ton. Någon förskjutning av brytningens intensitet till tiden för utskeppningen är möjlig och påkallad jämväl av den minskning i utlastningskostnaden, som vinnes genom att kolen transporterats på linbanan från gruvan direkt till lastande fartyg. Att på detta sätt helt eliminera behovet av en utökning av lagerplatsen torde emellertid icke gå, utan en sådan för cirka 15,000 ton torde vara ofrånkomlig.

De nuvarande utlastningsanordningarna kunna anses räcka till för att på en tid av ungefär 2¹/₂ månader utlasta den nämnda årsproduktionen.

Komplettering av anläggningen.

Genom branden och i samband därmed stående åtgärder äro nu samtliga gruvöppningar stängda. Upptagandet av öppningarna till gruva I och nya luftorten till gruva II draga jämförelsevis obetydliga kostnader, var emot återställande av huvudutfraktsvägen för gruva II, vilken genom ras, såväl direkt på grund av branden som genom nedsprängning av en del av taket i huvudtunneln, torde vara igenfylld på inemot 120 meters längd, erfordrar ett relativt omfattande arbete.

Vid ett upptagande av huvudtunneln i dess gamla sträckning torde det på grund av bergets beskaffenhet vara ofrånkomligt att till en längd av cirka 120 meter inkläda densamma med väggar och tak av beten med järnbalkar mellan spåren till uppbärande av taket. Utförda beräkningar

hava givit vid handen, att kostnaden för detta arbete skulle uppgå till cirka 85,000 kronor.

En annan möjlighet vore att från mynningen av gruva I vid kolfickan driva en ny 210 meter lång huvudtunnel till korsningen mellan gamla huvudtunneln i gruva II och första linjen höger. Denna tunnel skulle till större delen komma att gå i sandsten, som icke varit i ras, och borde erfordra endast en måttlig inbyggnad av trä. För undvikande av eldfara kunde man överdraga träet med ett tunt cementskikt medelst sprutförfarande. Kostnaden för ett sådant arbete har beräknats uppgå till cirka 55,000 kronor. Genom anläggandet av en sådan ny huvudingång till gruva II skulle även underhållskostnaden av det nuvarande galleriet mellan kolfickan och mynningen av gruva II kunna inbesparas, då galleriet icke längre skulle vara erforderligt. Detta senare alternativ är alltså att föredraga.

För den betydande trafik, som enligt föreliggande plan skall förmedlas genom första linjen, blir det nödvändigt att utbyta det nu därstädes placerade spelet mot en kontinuerlig lindragning. Om brytning endast skall bedrivas omkring övre delen av första linjen höger, bör lindragningen fortsätta genom den nya utfraktstunneln nästan ända fram till kolfickan, så att lokomotivtransport endast kan behöva ifrågakomma närmast intill fickan och för växling därstädes. I stället för de 2 förstörda lokomotiven borde då endast ett nytt behöva anskaffas. Drivmaskineriet för lindragningen torde kunna med fördel uppställas i det maskinrum i gruva I, som på sin tid iordningställdes för transport med ändlös lina i denna gruva. Kostnaden för den mekaniska utrustningen för ett dylikt maskineri har av aktiebolaget Nordströms Linbanor angivits till 8,740 kronor. Inberäknat frakter, en del i anbudet icke inbegripen materiel, montering samt justering av spåren borde kostnaden för hela maskineriet i fullt färdigt skick icke överstiga 20,000 kronor.

Några stora gruvvagnar förstördes genom branden och de kvarvarande behöva ändras för att kunna användas vid lindragningen. Antalet bör även ökas, så att varje vagn icke behöver göra mer än högst 4 rundturer per dag. Av befintliga mindre vagnar kunna möjligen en del göras användbara genom ombyggnad.

Den omedelbara orsaken till gruvbranden var förbunden med lokomotivstallets placering inne i gruvan. För att åtminstone förhindra uppkomsten av en ny gruvbrand av samma orsak bör det nya lokstallet placeras utanför gruvan i grannskapet av smedjan, varest lämpligt utrymme finnes.

Som förut omnämnts, bör kolupplaget utvidgas för att kunna emottaga ytterligare 15 à 20,000 ton. Med ledning av tidigare utförda dylika arbeten anses kostnaden härför icke behöva överstiga 20,000 kronor.

Det är icke osannolikt, att branden även åstadkommit en del ytterligare skador inne i gruvan, såsom på elektriska ledningar och dylikt, men rörande omfattningen härav är ingenting bekant. Anledning torde dock förefinnas att förmoda, att skadorna icke äro särdeles omfattande, utan att ett belopp av 19,000 kronor bör vara fullt tillräckligt för deras reparerande.

Kostnaderna för erforderliga reparationer och kompletteringar av anläggningen erhållas av följande sammanställning:

Ny huvudtunnel	55,000	kronor
Lindragningsmaskineri	20,000	»
Lokomotiv	5,000	»
Gruvvagnar, nya och ändringar	21,000	»
Lokomotivstall	10,000	»
Utökning av kolupplag	20,000	»
Diverse reparationer	19,000	»

Summa 150,000 kronor.

Brytnings-
pris.

Med utgångspunkt från förutnämnda effektsiffra och under antagande, att arbetsförtjänsterna förbliva ungefär oförändrade, kunna med ledning av bolagets statistik över utgifternas fördelning de direkta kostnaderna på Spetsbergen för brytningen beräknas uppgå till

	Kronor per ton	Kronor per ton
Arbetslöner	4.71	
Materiel	1.40	
Elektrisk kraft	0.36	6.47
Underhåll och reparationer	0.22	
Personalomkostnader	1.40	
Kontors- och samhällskostnader	0.29	1.91
Kostnad i lager vid Sveagruvan		8.38.

Denna kostnad är emellertid beräknad på hela bruttobrytningen, 154,000 ton och, då 4,000 ton antagas åtgå på platsen, måste kostnaden för till utskeppning avsedda kol höjas i proportion till den minskade kvantiteten, varvid kostnaden blir 8 kronor 60 öre per ton.

I ovanstående poster är icke inräknad kostnaden för personalens resor. Bolagets ångare Braganza har sin viktigaste uppgift i transporten av personal och det torde därför vara lämpligt att i en post sammanslå personalens resor och transporter med Braganza. Denna post kommer att uppgå till 40 öre per ton.

Efter Norges övertagande av Spetsbergen kommer kolbrytningen att belastas med dels exportavgifter för kolen och dels med inkomst- och förmögenhetsskatt. Storleken av dessa utgiftsposter synes komma att bli beroende på beslut varje år av stortinget, varjämte förmögenhetsvärdet av kolfält och anläggningar, vilka värden skola bestämmas av en taxeringsnämnd, även bliver av stor betydelse. Summan av dessa utgifter, vilka i brist på kännedom om blivande taxeringsvärden icke kunna exakt beräknas, har jag försöksvis uppskattat till 12 öre per ton, då kolbrytningen går jämnt ihop, d. v. s. då icke någon inkomstskatt skall utgå.

Kolen hava hittills till allra största delen levererats till Göteborg och torde denna hamn även ur andra synpunkter vara den lämpligaste för jämförelse mellan priset å spetsbergskol och å andra importerade stenkol. Frakten upptages till samma belopp per ton, varmed den utgått under detta år eller 7 kronor 75 öre.

Någon förändring i Stockholmskontorets kostnader förutsättes icke och royalty till aktiebolaget Isfjorden—Belsund beräknas utgå efter år 1923 överenskomna grunder eller för 150,000 ton skeppning högst 25 öre per ton.

Ränteutgifterna uppgå nu till cirka 1 krona per ton, räknat på en skeppning av 150,000 ton per år. Om kostnaden för de förut omnämnda komplet-

teringarna av anläggningen skola bestridas av lånemedel och rörelsekapital kunde upplånas, borde räntorna upptagas till 1 krona 50 öre per ton.

Avskrivningar borde verkställas å kolfält, anläggningar, inventarier och fartyg, vilka den 30 juni 1925 voro bokförda till ungefär 6.8 miljoner kronor. Dessa värden torde emellertid vara så mycket för höga, att i en kostnads-kalkyl ingående avskrivningar endast kunna ifrågasättas för en mindre del av dem. Huru stora nedskrivningar, som böra företagas innan avskrivning kan beräknas på resterande belopp, är emellertid icke av avgörande betydelse för föreliggande fråga, då omkostnaderna även utan avskrivningar överstiga nu påräkneligt försäljningspris. Någon amortering upptages därför icke i nedanstående sammanställning över produktionskostnaderna.

Kostnad i kronor per ton vid 150,000 tons skeppningsbar brytning, oberoende avskrivningar:

Arbetslöner	4.83	
Materiel	1.44	
Elektrisk kraft	0.37	
Underhåll och reparationer	0.22	
Personalomkostnader	1.44	
Kontors- och samhällskostnader	0.30	
Personalens resor och frakter med Braganza	0.40	
Skatter m. m. på Spetsbergen	0.12	
Utlastning	0.60	
Frakt och assurans till Göteborg	7.75	
Stockholmskontoret	0.67	18.14
Royalty	0.25	
Räntor	1.50	1.75
		<hr/>
	Summa kostnad eif Göteborg	19.89.

Av denna sammanställning framgår utan vidare, att för närvarande föga utsikt föreligger, att företaget skall kunna bära sig. För att ett ekonomiskt tillfredsställande resultat skall uppnås, måste produktionskostnaderna och kolpriset komma i ett annat förhållande till varandra än nu.

En sänkning av posten arbetslöner har av bolagets styrelse ansetts möjlig. Att grunda en sådan på en genomsnittlig sänkning av de i det föregående omnämnda arbetsförtjänsterna torde knappast gå för sig, om man, såsom tidigare varit fallet, håller före, att arbetsförtjänsten på Spetsbergen bör vara något högre än den samtidigt vid Kiruna utgående. Det inbördes förhållandet mellan dessa är nu ungefär detsamma som 1922. Att en viss sänkning kan ernås genom förenklingar och förbättringar i arbets sättet håller jag icke för uteslutet, men torde denna dock icke bliva av den storhetsordningen, att bolagets ekonomi därigenom blir säkerställd.

Man torde därför bliva nödsakad att taga under övervägande, huruvida det icke vore fördelaktigast att någon tid låta arbetet vila för att bliva i tillfälle att erhålla säkrare hållpunkter för bedömande av utvecklingen av relationen mellan arbetslöner och kolpris än man för närvarande har.

Under förutsättning att äganderätten till kolfyndigheterna skall bibehållas, måste man under en vilotid taga hänsyn till bestämmelserna i bergverksordningen för Spetsbergen, vilken samtidigt med Norges övertagande av Svalbard trätt i kraft den 14 augusti 1925. Enligt bergverksordningens § 35: 1: b skall anhållan om utmål inkomma till bergmästaren

*Kostnad eni
inställd årikt.*

inom 10 år efter det äganderättshandling (hjemmelsbrev) av norsk myndighet utfärdats för de personer eller bolag, som i enlighet med bestämmelserna i bilagan till Spetsbergstraktaten tillerkännas äganderätt till visst område, och enligt punkt 2 i samma paragraf har markägaren intill utgången av nyssnämnda tid och därefter till dess i rätt tid begärd utmålsförrättning vunnit laga kraft ensamrätt att inom sin egendom företa undersökningsarbete och idka gruvdrift. Bergmästaren skall, såvitt möjligt, inom 2 år efter ansökningens mottagande hålla utmålsförrättning (§ 11) och, om utmål anvisas, utfärda utmålsbrev, varom kungörelse meddelas i den officiella tidningen. Om icke överklagande sker inom 6 månader efter denna kungörelse, är utmålet fastställt vid klagotidens utgång (§ 13).

Då 4 år förflutit från 1 oktober året efter det utmålet vunnit laga kraft, är utmålsinnehavaren skyldig att sätta i gång gruvdrift inom utmålet i sådan omfattning, att det under loppet av varje följande femårsperiod användes minst 1,500 dagsverken till gruvarbete inom utmålet.

Härav framgår, att man åtminstone under den första 10-årsperioden kan bortse från försvarsarbeten, men att man mot slutet av denna period måste besluta sig för, om man vill begära utmål och i så fall huru många, ävensom utföra för deras anvisande nödvändiga blottningar.

För samtliga 3 fält, å vilka bolaget gjort anspråk, skulle erfordras 12 å 14 utmål, vilka i försvarshänseende kunna uppdelas på 2 grupper (§ 15: 2), så att försvaret kan utföras genom arbete på endast tvenne ställen. Den årliga arbetsskyldigheten skulle då uppgå till 3,600 å 4,200 dagsverken i medeltal för varje femårsperiod.

Under den tid, det egentliga gruvarbetet kan komma att inställas, torde emellertid en viss bevakning på platsen vara nödvändig för att hindra skadegörelse genom väder och vind eller besökande. Anläggningens underhåll kan samtidigt ombesörjas i sådan omfattning, att den åtminstone i stort sett är användbar för återupptagande av driften när helst konjunkturerna på kolmarknaden göra sådant önskvärt.

Storleken av bevakningspersonalen bör naturligtvis ur kostnadssynpunkt göras så liten som möjligt men får ej heller inskränkas allt för hårt, om något större reparationsarbete bleve erforderligt. Den innevarande vinter kvarvarande bevakningsstyrkan, 5 man, varav en gruvfogde, synes vara lämpligt avvägd. Kostnaden för dess avlöning och proviant samt erforderlig materiel i övrigt uppskattas till 35,000 kronor. Härtill kommer kostnaden för transport av folk och materiel 1 å 2 gånger årligen, varför borde beräknas intill 10,000 kronor per år. Denna post är dock i hög grad beroende på, i vilken omfattning transporter till och från Spetsbergen kunna komma att verkställas av andra orsaker än arbetet i Sveagruvan.

Anläggningarna böra vara åtminstone delvis brandförsäkrade och arbetarna olycksfallsförsäkrade. Premierna härför kunna icke uppskattas lägre än 5,000 kronor.

Med nu gällande ordning på Spetsbergen komme ock förmögenhetsskatt att belöpa på egendom och anläggningar. Denna ingår i den förut anförda kostnadskalkylen med 4,000 kronor per år. Bergverksordningen föreskriver även (§ 3), att personer eller bolag, som icke hava fast bostad eller uppehållsställe i Norge eller på Spetsbergen, måste hava en i Norge eller på Spetsbergen fast bosatt fullmäktig, som är bemyndigad att representera dem inför domstolar och andra myndigheter. Huruvida den på Spetsbergen anställde gruvfogden lämpligen kan samtidigt vara sådan fullmäk-

tig, synes tvivelaktigt, då för detta uppdrag sannolikt fordras större kännedom om norska lagar och författningar än vad gruvfogden kan beräknas hava. För det befullmäktigade ombudet måste arvode beräknas, vilket får inräknas i administrationskostnaderna.

Så länge spetsbergslaget existerar som självständigt företag, måste, även om rörelsen är så gott som inställd, bolaget hava en viss centralförvaltning, vilken knappast kan beräknas billigare än 12- à 15,000 kronor.

Räntorna på nuvarande skulder uppgå till cirka 160,000 kronor årligen.

Kostnaderna per år vid inställd drift men effektiv bevakning skulle alltså under de första 10 åren kunna uppskattas till:

På Spetsbergen.

Bevakningspersonal	kronor	35,000	
Transporter	»	10,000	
Försäkringar	»	5,000	
Skatter	»	4,000	kronor 54,000.

I Sverige.

Administration	kronor	15,000	
Räntor	»	160,000	» 175,000
			Summa kronor 229,000.

Vill man riskera spolierandet av anläggningarna vid Sveagruvan, kan ju bevakningen därstädes uteslutas ur programmet, men torde samtidigt möjligheten att i händelse av gynnsammare konjunkturer på kolmarknaden hastigt få en brytning till stånd därstädes vara avsevärt reducerad.

Stockholm den 1 december 1925.

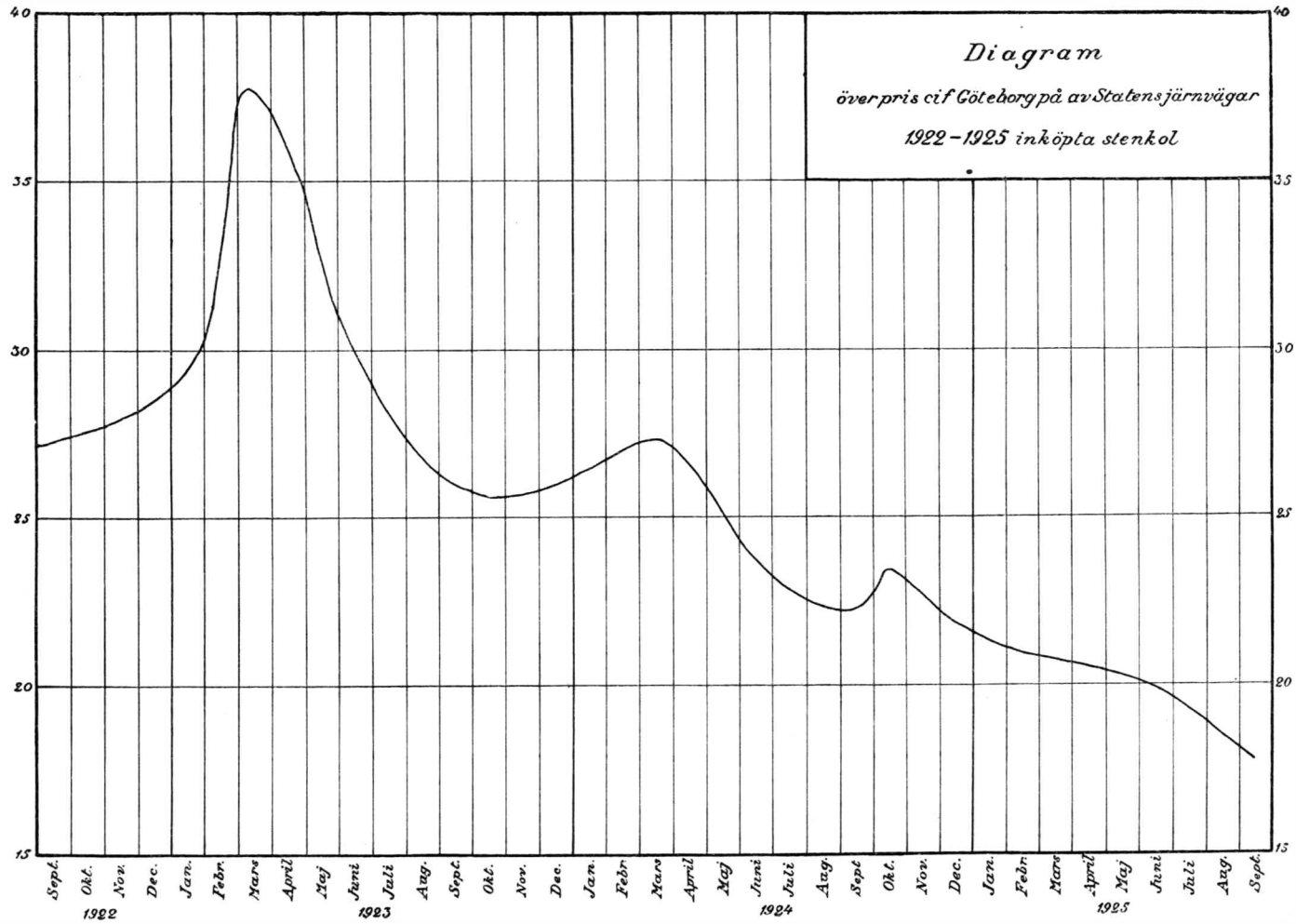
Karl Sidenvall.

Sammanställning av undersökningar å spetsbergskol, levererade till Statens järnvägar.

Analysdatum	Vattenhalt %	Askhalt i vatten- fritt prov %	Effektivt värme- värde kalorier	Analysdatum	Vattenhalt %	Askhalt i vatten- fritt prov %	Effektivt värme- värde kalorier
1923				9 september	2.2	9.1	7,225
17 augusti	3.94	9.49	7,177	17 »	3.6	9.3	7,125
17 »	5.04	9.54	7,026	7 oktober	3.3	11.2	6,940
17 »	3.50	9.50	7,160	27 september	2.8	9.4	7,160
1 september	4.10	8.40	7,155	16 oktober	3.9	8.6	7,220
1 »	4.70	9.60	7,040	28 »	3.5	9.1	7,170
18 »	3.00	7.80	7,305	23 »	2.6	11.2	7,110
18 »	2.90	10.80	7,015	6 november	6.6	9.1	6,905
26 »	2.80	9.80	7,170	8 »	2.8	9.8	7,140
26 »	2.40	8.70	7,285	14 »	4.0	8.8	7,185
29 »	3.10	9.90	7,135	1925			
6 oktober	3.00	10.50	7,115	19 augusti	1.5	9.9	7,230
9 »	2.60	9.10	7,270	19 »	3.8	10.2	7,080
13 »	3.50	10.20	7,110	29 »	2.4	8.9	7,170
13 »	3.50	10.10	7,130	31 »	3.4	8.8	7,155
29 »	5.40	9.10	7,015	2 september	2.2	10.2	7,090
8 november	4.20	8.60	7,165	7 »	3.0	9.2	7,140
12 »	3.20	10.10	7,085	7 »	2.9	10.2	7,110
17 »	3.50	9.80	7,195	19 »	3.7	9.0	7,125
1924				19 »	3.7	9.5	7,130
13 augusti	3.3	8.8	7,200	27 oktober	3.8	10.2	7,080
20 »	2.5	9.0	7,265	27 »	4.5	9.9	7,020
22 »	3.0	9.6	7,160	29 »	3.8	8.6	7,115
9 september	4.0	9.8	7,035	29 »	2.9	9.0	7,205
9 »	2.5	10.2	7,170	29 »	11.4	8.7	6,560

Bilaga B.

Kronor
pr ton

Kronor
per ton

Bilaga D.

